

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

**KUNSTINÄITUSTE KAJASTAMINE EESTI PÄEVALEHES JA
POSTIMEHES 2008. AASTAL**

Bakalaureusetöö (4AP)

Teele Tammeorg

Juhendajad: Vallo Nuust, MA

Mart Raudsaar, MA

TARTU 2009

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
I TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	6
1. 1 Massimeedia	6
1. 1. 1 Uudisväärtuslikkus.....	7
1. 1. 2 Informatsiooni esiletõstmine	7
1. 2 Väravavalve teooria	8
1. 2 Kultuuriajakirjandus	9
1. 2. 1 Pehmed uudised	10
1. 3 Kunstinäitus.....	12
II UURIMISÜLESANNE JA -MEETOD	13
2. 1 Uurimisülesanne	13
2. 2 Püstitatud hüpoteesid	13
2. 3 Meetod	14
2. 4 Valim.....	15
III TULEMUSTE ESITUS	17
3. 1 Kokkuvõtte ilmunud artiklite arvust ja žanrilisest jaotusest	17
3. 2 Ilmuvate artiklite arvukuse mõjutajad	18
1. Auditooriumi huvi.....	19
2. Piiratud kirjutajatering	20
3. Toimetuse ressursid	23
3. 3 Kokkuvõtte artiklites esitatud informatsioonist.....	23
3. 4 Informatsiooni esitamine kujunduselementides	27
3. 5 Kunstinäituste arvustuste kvalitatiivne analüüs.....	32
3. 5. 1 Kultuuri- ja stiiliajalooline käsitlus.....	32
3. 5. 2 Artikli autori isikust lähtuv käsitlus	33
3. 5. 3 Filosoferiv, ainekst edasiarendav käsitlus	34
3. 5. 4 Teosekeskne käsitlus.....	35
3. 6 Autorite põhimõtted artiklite loomisel.....	37
3. 7 Kokkuvõtte artiklite autorlusest.....	41
3. 8 Intervjueeritavate arusaamad autori rollist.....	44
3. 8. 1 Hinnangu andmine	46

3. 9 Kahe väljaande kunstinäituste kajastuse võrdlus.....	49
IV JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	53
4. 1 Hüpeteeside paikapidavus.....	53
4. 2 Meetodi ja uuringu kriitika.....	56
4. 3 Diskussioon	57
KOKKUVÕTE.....	59
SUMMARY	61
KASUTATUD KIRJANDUS	62
LISAD.....	64
LISA 1: Süvaintervjuude küsitluskava	64
LISA 2: Intervjuude transkriptsioonid.....	65
2. 1 Ene Poll	65
2. 2 Ants Juske.....	70
2. 3 Tanel Veenre.....	74
2. 4 Rebekka Lotman	80
2. 5 Anu Aaremäe	82
2. 6 Jaanus Kivaste (Kiwa).....	85
2. 7 Mari Kartau (Siram).....	89
2. 8 Leonhard Lapin.....	94
LISA 3: Kodeerimisjuhend	98
LISA 4: Artiklite autorid.....	100
3. 1 Eesti Päevaleht.....	100
3. 2 Postimees.....	101

SISSEJUHATUS

Kunst on midagi sellist, mida kiputakse elitaarseks pidama. Uuringud näitavad (*Mina. Maailm. Meedia* 2004), et kui kontserditel käivad eestlastest sagedamini peaaegu pooled, siis kunstinäitustel vaid pisut alla kolmandiku. Ka ilmneb tulemustest, et näituste külastamine sõltub suuresti sissetulekust – mida rohkem teenitakse, seda tõenäolisem on ka tee leidmine kunstisaali. Samas võib pea iga päev kahest üleriiklikust ajalehest, nii Eesti Päevalehest kui Postimehest kultuurikülgedel kunstinäitustest lugeda. Kahtlemata on kunstil oluline osa rahva ja riigi kultuurist ning selle vaid kitsasse erialakirjandusse ja loojate siseringi jätmise kokkuvõttes mõistlik ei oleks. Kunstil on looja, kuid ta vajab ka tarbijat. Kuid mida võivad lugejale, kes suure tõenäosusega tavapäraselt näitustel ei käi, nende kohta rääkida? Suure tiraažiga lehel on võimalus suuremal või vähemal määral kujundada laia auditooriumi maailmapilti, seega oleks oluline uurida, mil viisil ja missugust informatsiooni kunstinäituste kohta peaaegu igapäevaselt edastatakse.

Käesolev bakalaureusetöö otsibki vastust küsimusele, kuidas kunstinäitusi päevalehtedes kajastatakse. Vaatluse all on kõik Eesti Päevalehes ja Postimehes 2008. aastal ilmunud kunstinäituste artiklid, et selgitada välja, millist informatsiooni tekstid lugejale annavad ning mida sealjuures rõhutavad. Töö esimeses osas tuuakse välja teoreetilised lähtekohad: selleks, et kindlaks teha, millised on informatsiooni rõhuasetused, on toetunud Hennoste (2001) käsitlusele informatsiooni esiletõstest lehe kujunduselementides. Näiteks: eeldades, et lugeja pilku haarab kõige enam artikli juures esitatud foto, saab teha kindlaks, milline informatsioon eristub kõige jõulisemalt.

Lisaks kontentanalüüsile on töös läbi viidud kaheksa süvaintervjuud artiklite autorite ja toimetustega, et teada saada, milliseid põhimõtteid kirjutajad ise artikleid luues silmas peavad ning millise hinnangu ilmunud artiklitele annavad. Üheks töö ülesandeks on ka välja tuua kahe väljaande võimalikud erinevused kunstinäituste kajastamisel.

Käesoleva bakalaureuse töö teemani jõudis autor põhjusel, et lisaks õpingutele ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudis sai Tartu Ülikoolis kõrvalerialaks valitud ka kunstiajalugu. Huvi kunsti ja selle ajaloo, kuid teisalt ka ajakirjanduse vastu tingisid selle, et kaks temaatikat ühendati ühes bakalaureusetöös.

Autor soovib tänada juhendajaid Vallo Nuusti ja Mart Raudsaart toetuse ja heade soovitude eest.

I TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

1. 1 Massimeedia

Massimeedia hõlmab kommunikatsioonivahendeid, mille kaudu jõuab informatsioon ühiskonnas võimalikult paljude inimesteni, seejuures kasvab pidevalt nii teadete maht kui nende ilmumise kiirus. McQuaili (2000: 3,4) järgi on poliitilisest vaatekohast massimeediast saanud a) demokraatliku poliitika üks olulisemaid komponente ja b) võimu teostamise vahend. Kultuuriliselt küljelt on massimeedia a) sotsiaalse reaalsuse ja kollektiivse identiteedi allikas ja b) kultuurikeskkonna ja vaba aja veetmise pakkuja. Samas lisab McQuail, et kuigi meedia moodustab ühiskonnas eraldi institutsiooni, piiritleb tema tegevusulatust ühiskond. Seega, kui ühiskonnas väärtustatakse meediat, on meediaprotsessidel ka järjest suurem võim ja tegutsemisaktiivsus.

Massimeedia toodab pidevalt uusi tekste, uut informatsiooni. McQuaili (2000) järgi nõuab seega meedia algmaterjali läbitöötamine teatavat standardiseerimist. Meediasisu liigid (uudised, sport, meelelahutus, reklaam) järgivad standardseid formaate, baseerudes tavadel, aja ja ruumi faktoril, tööviisil, arusaamadel auditooriumi eelistuste kohta. Altheide ja Snow (1979, McQuail 2001 kaudu) kasutasid selle kirjeldamiseks mõistet „meedia loogika“. Formaadid aitavad ühest küljest lihtsustada meediainstitutsioonide igapäevast tööd, teisalt aga annavad tarbijatele pidepunkte. „Formaadid ei puuduta üksnes sisukategooriaid, vaid tähendavad ka üksmeelt ideede ja representatsioonide osas ning on seotud stereotüüpidega. Nendest on kasu mitte ainult tootjatele, vaid ka auditooriumile, kes õpib eristama pakutavat tuttavate formaatide alusel“ (McQuail, 2000).

Ajalehele kui massimeediumile on iseloomulik avalikku huvi pakkuva sisu ja materjalide avaldamine (Vihalemm ja Kõuts 2004). Ajaleht ilmub regulaarselt ja on äratuntav kindla kujundus- ja küljendusviisi poolest. Vihalemm ja Kõuts (2004) toovad ajalehe kriteeriumitena välja formaadi (A2 või A3 mõõdmetes), sisu (žanripõhine, uudislik, avalikku huvi pakkuv), materjali päritolu (toimetuse töö ja sõltumatus, kaastöödele avatus, reklaami eristamine toimetuse materjalidest), ilmumise (vähemalt 50 numbrit aastas), levi (avalikult võimalik osta, tellida, tasuta saada). Erinevaid ajalehe tüüpe esindavad kvaliteetpress ja tabloid. McQuaili sõnul rõhub esimene sotsiaalsele vastutustundele ja sündmuste objektiivsele edastamisele,

teine aga on sisult meelelahutuslikum, sensatsioonikeskem (2001: 20). Eesti kaks suurimat üleriiklikku kvaliteetpäevalehte on Postimees (tiraaž 59 000) ja Eesti Päevaleht (tiraaž 33 600)¹.

1. 1. 1 Uudisväärtuslikkus

Ajalehe üheks tähtsamaks omaduseks on seega uudislikkus ja peamiseks žanriks uudis. Hennoste (2001) toob välja tähtsamad uudisväärtuslikkuse kriteeriumid:

1. Sündmusel on tähelepanuväärne mõju lugejate elule;
2. sündmus on ebatavaline;
3. sündmuses osalevad prominentsed isoonid või institutsioonid;
4. sündmuses esineb konflikt;
5. sündmus on lugejale lähedane geograafiliselt või emotsionaalselt;
6. sündmus on värske;
7. sündmus on päevakajaline.

Nimetatud kriteeriumitest lähtuvalt valitakse ajakirjanduses välja sündmused, millest kirjutada. Lisaks on Hennoste sõnul olemas ka lisakriteeriumid, mida praktikas kasutatakse, kuid otseselt ei soovitata: uudisväärtuslikkus sõltub ühtlasi väljaande iseloomust, kontseptsioonist ja traditsioonidest, sihtauditooriumist, reklaamist jne.

1. 1. 2 Informatsiooni esiletõstmine

Hennoste sõnul „määrab lugeja käitumist see, milline info on esile tõstetud, millega üritatakse lugeja tähelepanu püüda“ (2001: 300). Informatsiooni esiletõstmiseks kasutatakse suuri pealkirju ja lisapealkirju, fotot ja teabegraafikat, rõhutatud juhtlõiku, väljavõtet. Pealkiri on Hennoste järgi iseseisev element, mis peab olema arusaadav ka juhul, kui teksti edasi ei loeta. Sisulisest arendatakse pealkiri välja juhtlõigust, mis iseenesest on kogu artikli lühike kokkuvõte. Hennoste toob välja ka, et pealkiri peab sisaldama aktiivset verbi, soovitatav pikkus on 45 tähemärki, sõnakordusi ei tohi esineda ning nimesid (v. a üldtuntud) ei kasutata. Artikkel algab enamasti juhtlõiguga (ka *lead*, kapsel), kuhu kirjutatakse lühidalt kõige uudisväärtuslikumad faktid ehk loo tuum (Hennoste 2001: 67). Tähelepanu haaramiseks võib

¹ Tiraažid aprillis 2009. Allikas: Eesti Ajalehtede Liit, www.eall.ee. Vaadatud 22. 05. 2009.

juhtlõigu kujundada rasvases kirjas, suurema tähesuuruse või sõrendusena, vastavalt väljaande iseloomule.

Väljavõte on lause, mis on kujundatud eraldi tekstiplokina artikli sees. Hennoste rõhutab, et väljavõte peab olema lisaselgitusteta mõistetav ning lugejale huvitav. Ka foto ülesanne on eelkõige lugeja tähelepanu äratamine, sealjuures peab see edasi andma tekstiga seotud olulist informatsiooni. Hennoste soovitude järgi peaks foto kujutama tegevust ja inimesi – eelistatud on sündmused ning elutute asjade asemel persoonid. Foto juurde kuuluva pildiallkirjaga tuleb anda uut informatsiooni, mis ei kordu pealkirjas, juhtlõigus või vahepealkirjades, kuid samas ei tohiks see öelda ka seda, mida vaataja ise pildilt võib näha (Hennoste 2001: 310).

1. 2 Väravavalve teooria

Meedias esitatava sisu valikut kirjeldab kõige piltlikumalt väravavalve teooria (ka väravavahi teooria ehk *gatekeeping*). Teooria aluseks on kontseptsioon, mille järgi ligipääsu meediakanalitesse kontrollivad ja otsustavad ajakirjanikud, toimetajad, meediaorganisatsioon. Väravavalve algab hetkest, mil ajakirjanik loob või avastab uut informatsiooni (Shoemaker 1991: 19). Mida rohkematele uudisväärtuslikkuse kriteeriumitele teade vastab, seda tõenäolisem on ka selle avaldamine meediakanalis. Avaldamise tõenäosus sõltub suuresti ka sellest, kui tugevad jõud nii ühel kui teisel pool „väravat“ – kas meediaorganisatsioon peab teadet nii oluliseks, et on valmis seda kõikvõimalikel viisidel kanali kaudu edastama või kui tugevat survet avaldavad näiteks PR-firmad.

Shoemakeri (1991: 27) järgi on väravavalve ühtlasi sotsiaalse reaalsuse loomise protsess. Selle tegevuse tulemusena tekib auditooriumil tunnetuslik maailmapilt, mida on nimetatud ka „kognitiivseks kaardiks“ (Ranney 1983, Shoemaker 1991 kaudu). Kui teatud probleem või temaatika on meedias esindatud, saab auditoorium sellest teadlikuks ning ühtlasi peab seda olulisemaks kui neid, mida meedias kajastatud ei ole. McCombs & Shaw (1976, Shoemaker 1991 kaudu) *agenda-setting*’u uurimused näitasid, et auditoorium tähtsustas „väravast“ läbi pääsenud teemasid kõrgemalt ning kajastus mõjutas ka avalikku arvamust antud temade kohta.

Väravavalve protsessi võib vaadelda mitmel tasandil:

1. Indiviidi tasand. Siia alla kuuluvad „väravavahi“ mõttemudelid, teate olulisuse kaalumine ning otsustamine, isiklikud vaated ja eetika, rollinägemused.
2. Organisatsiooni tasand: filtreerimis- ja selekteerimissüsteemid, organisatsiooni kultuur, normid ja väärtused.
3. Sotsiaalne-institutsionaalne tasand: allikad, auditoorium, turg, reklaamiosetjad, valitus, huvigrupid, avalikud suhted ning muu meedia.

(Shoemaker 1991)

Shoemaker ei olnud sugugi esimene, kes väravavalve terminit kasutas – esimest korda kasutas väravavahi metafoori kommunikatsiooni kontekstis Kurt Lewin juba 1947. aastal (Shoemaker 1991: 5). Küll aga arendas Shoemaker algupäraseid mudeleid edasi ning esitas väravavalvet mitte ainult indiviidi tasandilt, vaid tõi juurde ka kõrgemad tasandid.

McQuaili (2001: 250 – 251) kriitika väravavalvamise teooriale seisneb aga selles, et antud kontseptsiooni puhul eeldatakse teate saabumist juba valmiskujul ning mitteproblemaatilisena. Sel juhul jääb meedial üle vaid artikkel kas „väravast“ läbi lasta või sealt eemale tõrjuda.

1. 2 Kultuuriajakirjandus

Jannseni (1999) sõnul peetakse teatud ajahetkedel teatud kultuuritooteid väärtuslikemaks, legitiimsemateks kui teisi – need saavad domineerivaks teemaks haridusinstitutionides ning pälvivad enam kajastust pressi (ajalehtede) kultuurisektsioonides. Teised, madalama tunnustusega kultuuritooted saavad ühtlasi vähem tähelepanu. Seega näitab ajalehtede ruumikasutus – toodetud informatsiooni maht kunsti, teatud kunstivormide, kunstiteoste või autorite kohta ka nimetatute kultuurilist staatust teatud ajahetkel.

Jannsen (1999) märgib, et on vähe empiirilist materjali ajalehtede kunstikajastuse ja jõudude kohta, mis mõjutavad toodetavat sisu ja mahtu. Samas toob ta välja viis mõjude kategooriat:

1. ideoloogilised ja muud makrotasandi faktorid;
2. meediaorganisatsioonide välised mõjutajad;
3. (meedia) organisatsioonilised eesmärgid, struktuurid, poliitika;
4. meedia tööruut;

5. meediatöötajate sotsiaalsed näitajad ja suhtumised. (Jannsen, 1997)

Jannseni uurimus Madalmaade suuremate kvaliteet- ja tabloidlehtede kunstikajastusest näitas, et aastatel 1965 – 1990 kasvas kultuurilehekülgede arv ühes lehes kaks korda. Samuti pöörati aastate edenedes kunstivormidest järjest enam tähelepanu popmuusikale, kirjandusele ja filmile. Kaotajarollis olid teater ja klassikaline muusika, kuid kujutav kunst säilitas enamjaolt oma positsiooni.

Lauristini ja Vihalemma (2008) järgi „kunstiline kunstiline kultuur ja kultuuriajakirjandus olid Eestis alates 1950. aastate teisest poolest rahvusliku identiteedi ja eestlastevahelise vaimse sideme põhikandjaks.“ Sealjuures asendas kultuuriajakirjandus ja kultuurielu üldiselt totalitaarses ühiskonnas puuduvat poliitilist avalikkust. Kui ajakirjandus ja meedia tervikuna pidi alluma tsensuurile, siis kultuur, mida peeti poliitikast ja majandusest vähem oluliseks, sai vabamalt meedias väljenduda. Kultuuritekstide puhul muutus seega oluliseks ridade vahelt lugemine ning vihjetest arusaamine (Lauristin ja Vihalemm 2008: 6). Koos kultuuri väärtustamisega tõusid olulisele kohale ka kultuuritegelased ja –ajakirjanikud. Iseseisvumise järel 1990. aastate alguses aga kultuuriajakirjanduse roll vähenes nii lääneliku ajakirjanduspraktika omaksvõtu kui turumajandusele ülemineku tõttu.

1. 2. 1 Pehmed uudised

Praktilises ajakirjanduses eristatakse kõvasid ja pehmeid uudiseid. Hennoste (2001) märgib, et kõvadel ja pehmetel uudistel on oluliseks erinevad uudisväärtused, erinev struktuuriline ülesehitus (alati ei järgita pööratud püramiidi struktuuri) ning erinev on ka keelekasutus ja stilistika. Kui majandust ja poliitikat peetakse traditsiooniliselt „kõvadeks“ valdkondadeks, siis kultuur on pehmete uudiste temaatika. Kõvade uudiste puhul on olulisim sündmuse mõju inimeste eludele – uudistest saadakse värskemat informatsiooni. Pehmete uudiste puhul on tõusevad uudisväärtuste seas esile prominentsed osalejad, konflikt ja sündmuste lähedus lugejatele (Hennoste 2001).

Pehmete uudiste puhul saab sündmuse värskusest ja informatiivsusest enam määravamaks inimlik huvi ja inimkesksus (*human interest*). Hennoste märgib, et pehmetes uudistes (kuid ka olemuslugudes, portreedes jne) „abstraktsed ideed ja üldised sündmused antakse edasi

konkreetsete inimeste kaudu.“ Seega püütakse pehmetes lugudes sündmuse toimumist personifitseerida, seostada pigem tuntud inimestega, mitte tegeleda niivõrd laiemate ühiskondlike protsesside või ideedega. Hennoste lisab: „Rääkida tuleb inimestest, mitte ideedest. Ideed tuleb anda inimeste tegevuse ja kõnede kaudu. kasutada tuleb palju konkreetseid nimesid.“ (Hennoste 2001: 153).

Pehmete uudiste kirjutamisel ei pea Hennoste sõnul ka täpselt kõvade uudiste ülesehitust järgima – pehmete uudiste puhul on autorile lubatud enam vabadust. Sealjuures võib juhtlõiku tuua nimesid, tsitaate ja hinnanguid (kõvades uudistes lubatud ainult erandjuhtudel) või kasutada juhtlõigu asemel hoopis kirjanduslikumat sissejuhatust.

Kultuurikülgedel on enamasti esmatähtsal kohal mitte uudised, vaid arvustused (Hennoste 2001: 181), milles sisaldub siiski ka tavapärast uudismaterjali (näiteks kunstinäituse toimumise aega, kohta, autorit jne). Hennoste sõnul tuleb silmas pidada, et päevalehes on kõige olulisem kajastada professionaalset põhivoolu kõrgkultuuri, mitte niivõrd avangardkultuuri. Kui kajastust leiavad vaid alternatiivsed suunad, toimub getostumine ning kultuuritekstid kujunevad vaid valitutele mõistetavaks (Hennoste 2001:181). Kultuuriartiklite puhul tuleb jälgida, et kultuurivaldkond pole homogeenne – ühte viisi peaksid kajastust leidma nii erinevad kultuurialad kui erinevate maade kultuurid.

Hennoste järgi on oluline silmas pidada:

1. Korraga ei saa kirjutada nii spetsialistile kui tavalugejale – tuleb teha valik;
2. Spetsiifilist terminoloogiat kasutada mõõdukalt;
3. Tuleb arvestada kultuurisündmuse uudisväärtuslikkust, mitte lähtuda vaid isiklikest maitse-eelistustest.

(Hennoste 2001: 181 – 182)

Lisaks märgib Hennoste, et tihti annavad kultuuriartiklid vaid tehnilist informatsiooni, (aeg, koht, avatud kuni jne) muutudes seega reklaamiks. Pilvre (2003) toob välja, et tänapäeva kultuuriajakirjanduses ei ole päriselt võimalik enam rääkida sõltumatusest klassikalises ajakirjanduslikus mõistes. Tema hinnangul on „piletid, raamatud, plaadid ja ka pudelid on kultuuriajakirjaniku töövahendid ja mitte kingitused. Kultuuriajakirjandus on üha enam kultuuritööstuse PR-i käepikendus.“ (Pilvre 2003). Sealjuures võib Pilvre sõnul väita, et

järjest enam esineb pikemaid ja tutvustavaid lugusid enne teatud kultuurisündmust, mitte niivõrd kriitilisi arvustusi.

1.3 Kunstinäitus

Kunstiteoseid (maale, graafikat, skulptuuri vms) eksponeeritakse näitustel. Näitused on üritused, kus väljenduslikud objektid, tekstid, visuaalsed representatsioonid, rekonstruktsioonid ja helid loovad keerulise ja piiritletud representatsioonide süsteemi (Lidchi, 1997). Näituse kui terviku tähendus luuakse seotud, kuid eraldi komponentide järjestamine ja kombineerimise teel. Seega pole tegemist mitte üksikosade ehk teoste summaga, vaid näitus muutub ise teatavat liiku kunstivormiks, millel eraldi tähendus. Näitusel on enamasti ka looja – kuraator, kelle ülesandeks on kunstnike töödest valik teha ning nende eksponeerimisviisi üle otsustada.

Traditsiooniliselt toimuvad kunstinäitused muuseumites. Durransi (1993, Lidchi 1997 kaudu) sõnul muuseumid mitte ainult ei kogu ja säilita kultuurifragmente, vaid nad on ise osa kultuurist. Need on erilised tsoonid, kus elav kultuur sureb ja surnud kultuur tärkab elule. Lidchi sõnul pole muuseumi ülesandeks vaid objekte presenteerida, vaid anda neile ka kontekst ja üldine tähendus, ajalooline klassifikatsiooniskeem. Tänapäeval ei pea kunstinäitused vaid muuseumites toimuma – loodud on spetsiaalsed muutuva sisu ja kollektsiooniga galeriid; lisaks on võimalik kunsti eksponeerida kõikjal, kus selleks vaba pinda.

„Mina. Maailm. Meedia“ (2004) uurimuse tulemused näitasid, et kõige enam (35%) käib Eestis näitustel inimesi vanusegrupis 45 – 64, kõige vähem aga noori (25%). Erinevused ilmnevad ka naiste ja meeste näituskülastamises – kui meeste seas käis näitustel 28% vastanutest, siis naiste seas oli arv kolme protsendi võrra suurem (31%). Uuringust ilmneb ka asjaolu, et sissetulekute kasvades on sagedasem ka kunstinäituste külastamine – kui kuni 1500-kroonise sissetulekuga inimeste seas on näitusekülastajaid 21%, siis üle 6000-kroonise sissetulekuga inimeste hulgas tõuseb protsent 58-ni. Seega võib järeldada, et enam näitusekülastajaid leidub pigem naiste, vanemate ning suurema sissetulekuga inimeste seas.

II UURIMISÜLESANNE JA -MEETOD

2. 1 Uurimisülesanne

Bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida, kuidas kajastatakse kahes Eesti päevalehes kunstinäituseid – millist informatsiooni artiklid annavad ja millised on artiklite autorite taotlused nende loomisel. Uurimisülesanne jagunes seega kahte etappi: esiteks oli vaatluse all informatsiooni esitamist päevalehtedes ilmunud artiklites ning järgnevalt analüüsi artiklite autorite kirjeldusi artiklite valmimise protsessist ning nende hinnangut päevalehtede kunstinäituste kajastusele. Olulisel kohal on töös ka kahe väljaande kunstinäituste kajastuse võrdlus.

Püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Millistes ajakirjanduslikes žanrites kunstinäitusi kajastati?
2. Millist informatsiooni artiklites edastati?
 - a) Millist informatsiooni rõhutati ehk esitati kujunduslikes, tähelepanu haaravates elementides?
3. Millised on kunstinäituste kajastuse erinevused kahe väljaande, Eesti Päevalehe ja Postimehe vahel?
4. Kuidas ja millistest põhimõtetest lähtuvalt autorid kunstinäituste artikleid loovad?
 - a) Millist informatsiooni peavad artiklite autorid oluliseks?

2. 2 Püstitatud hüpoteesid

1. Kunstinäituste kajastamisel on enim levinud žanriks lühiuudis.

Lühiuudise formaadis saab edasi anda vaid operatiivset informatsiooni – kelle näitus avatakse, kus ja millal. Uue kunstinäituse avamine kui fakt vastab värskuse uudiskriteeriumile, uudisväärtuslikkusest lähtuvalt pööratakse eeldatavasti suurt tähelepanu ka kunstniku kui prominendi isikule.

2. Enim kajastatakse tähelepanu haaravates kujunduselementides kunstniku isikut.

Kunstniku kuulus nimi on eeldatavasti laiemale publikule tuntud, temast võidakse olla kuulnud, kuid looming võib olla vähem tuntud. Vastav uudiskriteerium: prominentsus.

3. Enim on kunstinäituste teemalisi artikleid Eesti Päevalehes ja kultuurilisas Laupäev. Erinevalt Postimehest kuulub Eesti Päevalehe toimetusse alaline kunstitoimetaja – seega võib eeldada, et artikleid ilmub regulaarsemalt ja suuremas mahus kui Postimehes.

2.3 Meetod

Töös on kombineeritud kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid meetodeid. Selgitamaks, milline oli kunstinäituste kajastus päevalehtedes 2008. aastal, vaadeldi kontentanalüüsi meetodi kõiki 2008. aastal Eesti Päevalehes ja Postimehes ilmunud kunstinäitusi puudutavaid artikleid. Seejärel viidi läbi süvaintervjuud artiklite autoritega, et välja selgitada, kas autorite taotlused artiklite loomisel vastavad tegelikule kajastusele.

Berelsoni (1952) klassikalise määratluse põhjal annab kontentanalüüs tehnika kommunikatsiooni manifestse sisu süstemaatiliseks ning kvantitatiivseks kirjeldamiseks, kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab aga välja tuua tekstide tähendusliku sisu, latentsed aspektid ning laiema tõlgenduse.

Kontentanalüüsi kategooriaid on mõistetud järgmiselt:

- Autor

Artiklite autorluse määramiseks on neli alakategooriat: toimetusse kuuluv ajakirjanik, vabakutseline (konkreetsesse toimetusse mittekuuluv) ajakirjanik, kunstikriitik või – ajaloolane ning kunstnik. Kategoriseerimisel lähtuti artiklis autori nime alla kirjutatud tiitlist.

- Artikli žanr

Žanri määramiseks on viis alakategooriat: arvustus (retsensioon), uudisnupp, intervjuu, olemuslugu (reportaaž), fotogalerii (fotoreportaaž).

- Kunstivorm

Kunstinäitusel esindatud kunstivormi(de) alakategooriatena on määratletud kujutav kunst – maalid, joonistused, graafika jne; audio-visuaalne kunst – foto, video, arvutikunst jne; tarbekunst – ehted, nõud jne; muu – installatsioonid ja teised vormid, mis ei sobitu eelnevatesse alakategooriatesse.

- Kunstitööde kirjeldus

Kategooriasse kuuluvad tööde aines – kirjeldusest sellest, mida tööd kujutavad või mida sümboliseerivad; tehnika kirjeldus – teoste loomiseks kasutatud kunstilis-tehniliste võtete kirjeldus (nt sügavtrükk, linoollõige vms); materjali ja teose välimuse kirjeldus – millest

kunsteosed on valmistatud, millist värvi, millise kujuga jne; kunstistiili kirjeldus – millisesse stiiliajaloolisse kunstisuunda teosed kuuluvad (nt ekspressionism, naivism). Kategooria eesmärgiks on tuvastada, kui detailset informatsiooni artiklid teostest annavad.

- Näituse kirjeldus

Kategoorias jälgitakse näituseruumi kui füüsilise keskkonna kirjeldust ning näitusekülastajate kohalolu märkimist – kas autor on kirjeldanud nende välimust, refereerinud reaktsioone vms.

- Kunstniku kirjeldus

Kategooriasse kuuluvad kunstniku füüsilise välimuse kirjeldused, eluloolised andmed (sünniaasta, eluseikade mainimine jne) ja tervikloomingu kirjeldus (üldistused eelneva kunstnikutee kohta ning varasemate teoste kirjeldamine). Eesmärgiks on tuvastada, kui suurt rõhku on asetatud kunstniku isikule.

- Informatsiooni esitamine kujunduselementides

Vaadeldi, kas viie põhilise tähelepanu haarava kujunduselemendina (foto, pildiallkiri, pealkiri, väljavõte, juhtlõik) esitatav sisuline informatsioon käsitleb kunstniku isikut (füüsilist välimust, eluloolisi andmeid vms), konkreetset kunsteost (konkreetsel näitusel esitatud teose nimi, kirjeldus vms), näitusekeskkonda tervikuna (saal, külastajad) või näitusel esindatud kunstistiili (kunstistiili või -voolu nimetus, iseloomustus).

Süvaintervjuude puhul kasutati poolstruktureeritud intervjuuvormi, mis on ankeetintervjuu ja avatud intervjuu vahetav vorm (Laherand 2008: 181). Laheranna järgi on poolstruktureeritud intervjuu kasutusvaldkond sama mis avatud intervjuu puhul: teemavahetus on lubatud sõltuvalt olukorrast ning uurija käsitleb teemasid siis, kui need vestluses üles kerivad. Intervjuude poolstruktureeritud küsitluskava on esitatud töö lisades.

2. 4 Valim

Empiirilise materjali valimisse kuulusid kõik 2008. aastal Eesti Päevalehes, kultuurilisas Laupäev ning Postimehes ja kultuurilisas Arvamus Kultuur ilmunud kunstinäituste teemalised artiklid, arvestatud on vaid paberväljaandeid. Tartu Postimehes ilmunud artikleid ei kuulunud valimisse, sest väljaanne on iseseisva toimetusega ning ei levi üle Eesti.

Valimi puhul on arvestatud, et artikkel peab käsitlema kunstinäituseid, mis toimuvad Eestis (kuid kunstnik või näitusetööd võivad olla välismaist päritolu) või kunstinäituseid välismaal, kus osalesid Eesti kunstnikud. Kunstinäituste kategooriasse on loetud artiklid maali-, foto-,

tarbekunsti jne kohta, kuid välja on jäetud näiteks loodusloolised ja kirjanduslikud näitused (nt entomoloogiline näitus, ajalooramatute näitus vms).

Süvaintervjuude valimisse kuulus kaheksa päevalehede kunstikajastusega tegelevat inimest – mõlema päevalehe kultuuritoimetuste juhatajad ning kuus autorit. Seminaritöö (Tammeorg, 2009) tulemuste alusel on lisaks toimetuste juhatajatele on valitud ka aktiivsemad kirjutajad kummaski lehes. Arvestatud on ka seda, et kummagi väljaande kohta oleks võrdselt autoreid.

Intervjueeritavate nimekiri on järgmine:

1. Ene Poll – Eesti Päevalehe toimetuse Laupäev, kultuur, melu ja meedia juhataja
2. Ants Juske – Eesti Päevalehe kunstitoimetaja
3. Tanel Veenre – ehtekunstnik, kirjutanud Eesti Päevalehes
4. Rebekka Lotman – Postimehe kultuuritoimetuse juhataja
5. Anu Aaremäe – Postimehe kaasautor ja moekunstnik
6. Jaanus Kivaste (Kiwa) – kunstnik, kirjutanud Postimehes
7. Mari Kartau (Siram) – kunstnik, kirjutanud artikleid Eesti Päevalehes ja Postimehes
8. Leonhard Lapin – kunstnik, kirjutanud Postimehes ja Päevalehes

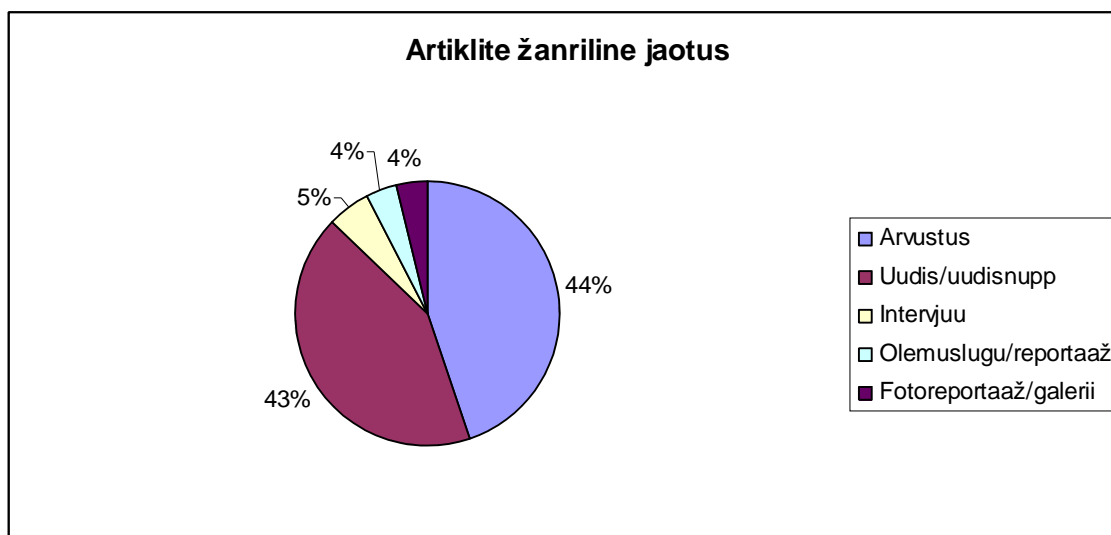
Intervjuud viidi läbi 2009. aasta aprilli- ja maikuu jooksul Tallinnas, Tartus ja Pärnus. Erandlikuks on intervjuu Rebekka Lotmaniga: kuna intervjueeritaval ei olnud võimalik töö autoriga silmast silma kohtuda, viidi usutus läbi elektroonilise kirjavahetuse teel. Intervjueeritavate tsitaadid on töös läbivalt esitatud kursiivkirjas ning muust tekstist eraldatud. Intervjuude täielikud transkriptsioonid on esitatud töö lisades.

III TULEMUSTE ESITUS

3. 1 Kokkuvõtte ilmunud artiklite arvust ja žanrilisest jaotusest

Vaadeldud ajaperioodil 1. 01. 2008 – 31. 12. 2008 ilmus Eesti Päevalehes ja Postimehes kokku 237 kunstinäituste teemalist artiklit. Väljaannete vahel jaotusid artiklid peaaegu võrdselt: 53% valimisse kuulunud artiklites ilmus Postimehes ning 47% Eesti Päevalehes (vt tabel 1). Erinevused ilmnemise aja žanrijaotuses. Eesti Päevalehes oli valdavaks kunstinäituste kajastamise žanriks arvustus, selles vormis ilmus kokku 57% artiklitest. Postimehes oli eelistatumaks uudisformaati (56%). Kõige vähem esines Eesti Päevalehes kunstinäituste teemalisi reportaaže ja olemuslugusid (4%) ning Postimehes fotoreportaaže ja –galeriisid (0, 8%).

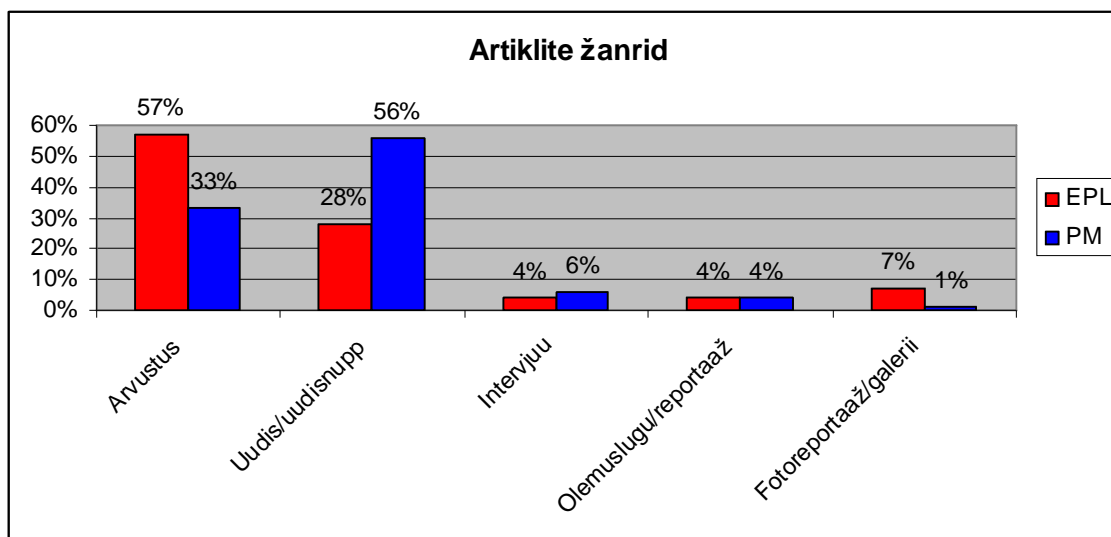
Üldvalimis olid võrdselt suure osakaaluga nii arvustused kui uudislööd, vastavalt 44% ja 43% (vt *joonis 1*), ülejäänud žanritüüpide (intervjuu, olemuslugu, fotoreportaaž) esinemine jäi 5% lähedale. Kokku ilmus aasta jooksul 106 arvustust ja 101 uudist, 12 intervjuud, 9 olemuslugu või reportaaži ning 9 fotoreportaaži või –galeriid.

Joonis 1: Artiklite jaotus kogu valimi lõikes.

Väljaannete lõikes aga ilmes, et Postimehes avaldati uudisartikleid enam kui kaks korda suuremal arvul kui Eesti Päevalehes. Aasta jooksul ilmus Eesti Päevalehes 64 kunstinäituste

arvustust ja 31 samateemalist uudist, Postimehes olid arvud vastavalt 42 (arvustused) ja 70 (uudised). Ülejäänud žanrites artikleid ilmus mõlemas päevalehes peaaegu sama palju: intervjuusid avaldati Eesti Päevalehes 5 ja Postimehes 7, olemuslugusid või reportaaže vastavalt 4 ja 5. Fotoreportaaže (-galeriisid) ilmus Eesti Päevalehes siiski mõne võrra enam – vastavad arvud olid 8 ja 1. Žanriline jaotus protsentuaalselt kummaski päevalehes on välja toodud joonisel 2.

Joonis 2: Artiklite žanriline jaotus väljaannete lõikes.

3. 2 Ilmuvate artiklite arvukuse mõjutajad

Intervjuudest selgus, et nii kirjutajate kui toimetuste seisukoha järgi ei ilmu päevalehtedes kunstiartikleid piisavalt. Põhjendustena toodi välja:

1. kujutava kunsti ebapopulaarsus võrreldes muu kultuuriga;
2. vastavast temaatikast huvitatud auditooriumi väiksus;
3. kirjutajate vähesus;
4. toimetuste piiratud ressursid.

1. Auditooriumi huvi

Kultuuriteemadest on intervjueeritavate hinnangul lugejahuvi silmas pidades populaarsemad hoopiski teater, kino, muusika, ka sport. Eeldatavast lugejahuvist lähtuvalt otsustavad ka toimetused nn populaarsemate teemade kasuks. Näiteid intervjuudest:

- *Nagunii sihtgrupp, kes kultuurilehekülgi tarbib, on suhteliselt marginaalne... (Kivaste)*
- *See on ju teada, et rahvale hingelähedasemad kunstiliigid on muusika ja teater... (Kartau)*
- *Loevad ikkagi sellised, kus on suurem massiauditoorium taga – muusika, teater. (Juske)*
- *Kunst on teisejärguline. /-/ Kui vaatame, kui suur maht antakse spordile ja kui suur maht kultuurile, siis see ei ole võrreldav. (Lapin)*
- *Kui võtta lugeja huvi aluseks, võiks need küljed kinni panna, sest lugeja huvi on ikkagi hästi madal. (Veenre)*

Intervjueeritavad töid välja, et tihti on kunstiaiklute (ja laiemalt kultuurikülgede) ilmumine väljaande ja kirjutajate missiooniküsimus ning mitmekülgse ajakirjanduse huvides on siiski vastavate artiklitega jätkata. EPLi kunstitoimetaja Ants Juske pööras tähelepanu sellele, et n-ö tavalisel lehelugejal ei pruugi olla piisavalt baastadmisi kujutava kunsti mõistmiseks ja hindamiseks. Kuigi praeguse õppekava² järgi on gümnaasiumiosas kunstitundides ette nähtud teadmiste omandamine antiikkunstist tänapäeva Eesti kunstini, ei pruugi igas koolis väheste tundidearvuga olla võimalik kogu see mahukas materjal läbi võtta. Ajalehtedes aga kajastatakse jooksvalt kõige uuemat kunsti, mille näituste avamised toimuvad nüüd ja praegu.

- *Häda on selles, et kunsti mudel 90. aastate alguses väga dramaatiliselt muutus – seda uuemat kunsti rahvas ei võta vastu ja koolis ka kunstiajalugu on nii palju, nagu seda on. (Juske)*

Eesti Päevalehe kultuuritoimetuse („kultuuritoimetuse“ on tinglik sõna, sest EPLis ühendati Laupäeva, Kultuuri, Melu ja Meedia toimetused üheks; lihtsustamise ja selguse huvides kasutatakse siin ja edaspidi siiski sõna „kultuuritoimetuse“) juhataja Ene Polli sõnul ei ole

² Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava. Elektrooniline Riigi Teataja: <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=174787>, vaadatud 17. 05. 2009

lugeja-uuringuid kultuurilehekülgede loetavuse kohta pikka aega tehtud, kuid mõningaseks huvi indikaatorina jälgitakse ka artiklite loetavust internetis ja sealseid kommentaare. Samas nentis Poll, et kultuuriartiklitest kommenteeritakse kunstilugusid kõige vähem. Postimehe kaasautori Anu Aaremäe sõnul näitas tema kogemus, et kunstiartiklitele saab internetis enam tähelepanu ja kommentaare, kui kirjutada pealkirja provokatiivsem sõna (nt „seks“). Kui aga mõne aja pärast lisati pealkirja ette viide „kunstikommentaar“, esines artiklile klõpsamist märgatavalt vähem (Aaremäe, 2009).

2. Piiratud kirjutajatering

Eespool esitatud andmeanalüüs näitas, et Eesti Päevalehes ilmuvatest kunstinäituste artiklitest valdav osa olid arvustused, Postimehes aga ilmus sama palju lühiuudiseid. Polli sõnul on sõltub ilmuvate kunstiartiklite arv suuresti ka toimetusejuhi isikust ja tema isiklikest eelistustest, mitte ainult majanduslikest võimalustest. Poll tõi näiteks Päevalehe varasema kultuuritoimetuse juhataja, kes oli kunstiharidusega. Kui oli valida, millist kultuurivaldkonda kajastada, langes valik isiklikule erialale, sest sellega oli toimetusejuht kõige enam kursis.

- *See on talle südamelähedane, ta ise kirjutab palju. See on pigem selles kinni, missugused inimesed on tööl. (Poll)*

Polli sõnul on Eesti Päevalehe kunstikajastuse hulk suurel määral mõjutatud sellest, et toimetuse koosseisu kuulub kunstiteadlase haridusega Ants Juske. Sealjuures väärtustatakse toimetuses kunstispetsialisti olemasolu ja usaldatakse tema valikukriteeriume:

- *Ja muidugi, jumalast hea, kui on vastava ala spetsialist olemas. Ta teab, mida ta oluliseks peab ja mida ta kirjutab. Sest ta on kunstiteadlane – seda saavad väga vähesed lehed kiidelda, et neil on inimene palgal, kes on kunstiteadlane. (Poll)*

Kuid ka kunstitoimetaja olemasolu ei tähenda, et kõikidest avatavatest näitustest artikleid saaks avaldada, sest lehekülgi ja tähemärke on piiratud arvul. Juske sõnul tuleb paratamatult subjektiivne valik teha:

- *Me oleme ka umbes nagu näituse kuraatorid – me peame mingi valiku tegema. Mõnel nädalal, mõnel päeval avatakse kolm näitust ja see leheruum ei ole ka kummist. (Juske)*

Postimehes seevastu koosseisulist kunstitoimetajat ei ole. Postimehe kultuuritoimetuse juhataja Rebekka Lotmani sõnul jälgitakse proportsionaalselt, et kajastataks erinevaid kultuurivaldkondi. Samas tunnistas ta, et Postimehe toimetuses kirjutatakse enam artikleid tantsust, muusikast ja kirjandusest. Kuigi kunstikajastus on napim – aasta jooksul ilmus 70 lühiuudist, kuid vaid 42 pikemat arvustust – kuid tänu honorarifondile on võimalik kasutada erinevaid autoreid. Eesti Päevalehel honorarifonde ei ole ning tuleb toimetusesiseste töötajatega kultuuriküljed kokku panna (Poll).

Kui aga kunstist kirjutajate ring on piiratud, siis sõltub ka kunstinäituste kajastus ka enam konkreetse autori äranägemisest, mitte niivõrd väljaande püsiv orientatsioon. Nii võib väita (ja väitiski intervjuus Tanel Veenre), et Eesti Päevalehe kunstikajastus lähtub eelkõige kunstitoimetaja Ants Juske hinnangutest ja eelistustest. Samas ei pidanud Juske oma sõnul taolist olukorda, kus põhiliselt valib teemasid ja kirjutab vaid üks inimene, heaks. Polli sõnul tagab erinevate autorite kasutamine selle, et kajastus on laiahaardelisem. Kuna aga toimetus ei saa majanduslikel põhjustel välisautoreid kasutada, tuleb ainsal kunstitoimetajal ise kõik olulised näitused läbi käia ja neist kirjutada.

- *Kui on erinevad inimesed, kes kirjutavad, siis tulevad erinevad nüansid. Võib-olla niimoodi isegi oleks parem, sest rutiiinne ajalehe töö, kui tuleb iga päev kirjutada...Juske peab iga päev kirjutama mingist kunstinäitusest... See muutub juba niisuguseks, et ta ei saa enam süveneda, ta ei suuda enam. (Poll)*

Artiklite autorite sõnul on toimetuste kultuuripoliitika paindlik – kuigi teemasid pakutakse välja kollektiivselt, jääb lõplik otsus enamasti siiski kirjutaja enda teha. Veenre tõi välja, et peab Eesti Päevalehe toimetust demokraatlikuks, sest ei ole pidanud ühtegi näitust kohustuslikus korras kajastama. Sama väitsid ka teised kunstnikud ja kirjutajad (Aaremäe, Kartau, Juske). Polli sõnul usaldatakse pigem ekspertide hinnanguid ja otsuseid, mida kunstis kajastada ja mida mitte, sest ekspert on oma valdkonnaga kursis, kuid toimetuse juhatajal pole võimalust kõike toimuvat jälgida. Kuna aga suures osas on kajastavate kunstinäituste valik kirjutaja enda otsustada, siis tihti sõltub see isiklikest huvidest, ajast, motivatsioonist jne.

- *Tõenäoliselt ongi, et üheltpoolt on see isiklik otsus ja siis on kindlasti mingid asjad, mis on vaieldamatud sündmused, mis ongi suurnäitused peanäitusesaalides. Ma olen kindel, et kindlasti jääb palju head kõrvale, kas sellepärast lihtsalt, et kirjutajad on laisad mõnes mõttes. (Veenre)*

Juske sõnul püüab ta Päevalehes teemasid valides silma pidada, et kuigi kõikidest huvipakkuvatest näitustest ei ole leheruumi piirangutest sõltuvalt võimalik kirjutada, peab ta Tallinna Kunstihoone ja Kumu näituseid prioriteediks.

- *Aga ikkagi, selle reegli ma olen võtnud, et Kunstihoone ja Kumu näitused oleks lehes ja siis see galerii pudi-padi, mis linna peal on, sealt siis valida. (Juske)*

Postimehe kultuuritoimetuses eraldi kunstitoimetajat ei ole. Kuigi intervjuueeritavate sõnul on autorite vaheldumine tervitatav, sest muudab kajastuse mitmekesisemaks, toodi välja ka probleeme. Postimehes kirjutanud Mari Kartau sõnutsi, on kunstitoimetaja olemasolu massilehte vajalik, vastasel juhul on kunstiartiklite valik tahes-tahtmata suvaline ja tase ebaühtlane, sest kirjutajad saavad omaalgatuslikult näitusi valida.

- *Aga noh tegelikult oleks vajalik, et oleks üks spetsialist kas või noh mingi poole või veerand kohaga kes nagu hoiaks balansis neid asju, et seal poleks ainult ühe inimese maitse või et seal ei oleks ainult sellised asjad, mille ümber on tohtu meediakära, vaid et ta oleks nagu tasakaalustatud. (Kartau)*

Postimehe kultuuritoimetuse juhataja Rebekka Lotmani sõnul toob kunstitoimetaja puudumine paratamatult kaasa napima kunstikajastuse. Samas on aga tema sõnul Postimehel tänu honorarifondile võimalik saada erinevatelt autoritelt ka erinevaid vaateid kunstile. Kuivõrd näiteks arvustuste puhul on tegemist subjektiivsete tekstidega, on Lotmani sõnul oluline kultuurikülgedel edastada erinevate autorite häält.

- *Kultuuriajakirjanduses on nii, et sageli on olulisem see, kes ja kuidas kirjutab, kui see, millest kirjutatakse. Ühe inimese perspektiivist saja näituse kohta lugemine ütleb meile lõppeks rohkem selle kirjutaja kui nende näituste kohta. (Lotman)*

Kokkuvõtvalt selgus intervjuudest, et mõlema toimetuse töökorralduses on nii plusse kui miinuseid. Eesti Päevalehe kunstitoimetaja tagab selle, et kunstinäitusi kajastatakse järjekindlalt ning valikukriteeriumid on püsivad. Samas võib kajastuse sõltumine vaid ühest kirjutajast tähendada seda, et teemad ring jääb kitsaks ning kõikidele olulistele näitustele toimetaja ei jõua. Postimees, kes on läinud artiklite tellimise teed, pakub kultuurilehtedel võimalust lugeda erinevate autorite tekste. Samas, kui toimetuses puudub huvi ja teadmistega kunstitoimetaja, siis võib kunstikajastus olla juhuslik.

3. Toimetuse ressursid

Nagu juba eelnevalt märgitud, rõhutasid intervjuueeritavad mitmel puhul keerulist majanduslikku olukorda, mis sunnib kultuurilehtede mahtu ning honorarifonde vähendama. Samuti on vähendatud toimetuste koosseisu. Lisaks tõi Ene Poll intervjuus välja autoriõiguste ja -tasude küsimuse. Kunstinäituste kajastamisel ajalehes on kahtlemata olulisel kohal foto, mis ajakirjanduslikus praktikas on üks peamisi lugeja tähelepanu haarajaid (Hennoste, 2001). Polli sõnul on aga Eesti Päevalehe toimetus järjest sagedamini olnud olukorras, kus näitusele saadetud fotograafi pildistatud kunstitööde fotode eest nõutakse omakorda autoritasusid. Majandusolukorda arvestades pole aga toimetused alati tuhandete kroonide suuruseid arveid maksma, mis omakorda paneb piirangud näituste kajastamisele.

- *Niisugused arved! See lihtsalt tõstab ihukarvad püsti. Kui me reprodutseerime kunsti loo juures kunstniku teose, tuleb plaksti arve. No mis näituse lugu see on, kui me ei saa sinna näituse pilti kõrvale panna! (Poll)*

Piiratud ressurssidest tingituna ei saa toimetused maksta ka piisavalt suuri honorare, mis autoreid kirjutama innustaksid. Kui Eesti Päevaleht on koosseisuvälistest autoritest praeguseks loobunud, siis Lotmani kinnitusel on Postimehes vastav honorarifond olemas. Kuid näiteks Lapini seisukoht honoraride suhtes oli selge – rahasummad on naeruväärsed.

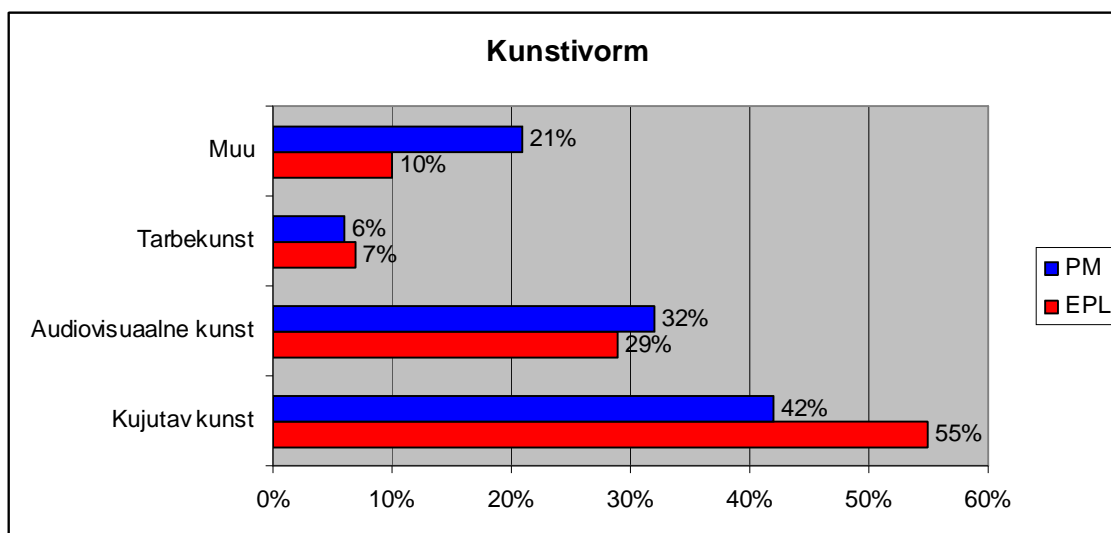
3.3 Kokkuvõtte artiklites esitatud informatsioonist

Artiklites esitatud teave oli kodeerimisjuhendi järgi jaotatud neljaks kategooriaks:

- b) kunstivormi märkimine

- c) kunstitööde kirjeldus
- d) näituse kui füüsilise keskkonna kirjeldus
- e) kunstniku kui isiku kirjeldus

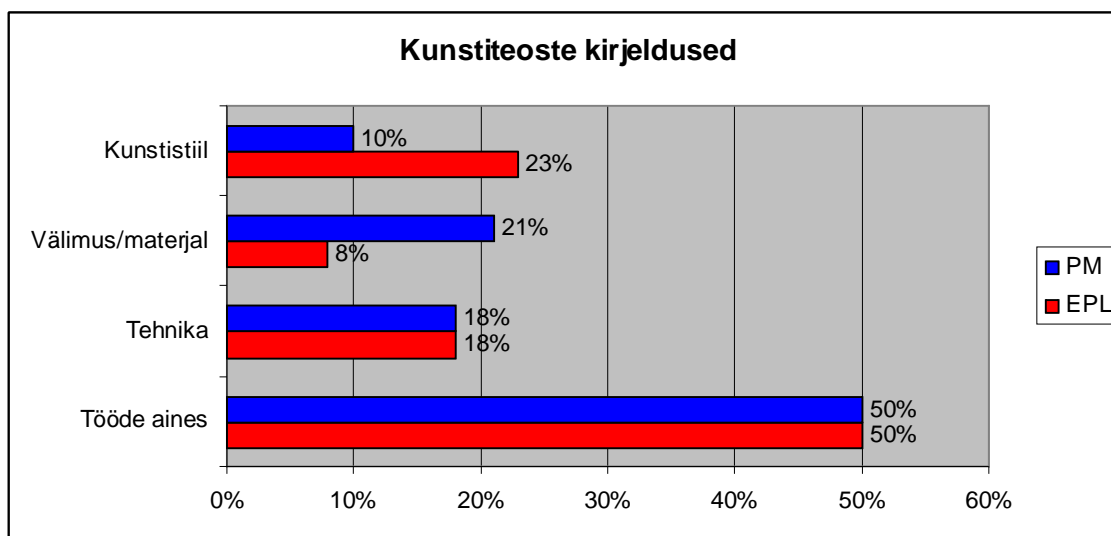
Kunstivormidest oli valimis kõige enam representeeritud artiklid kujutavast kunstist: maalidest, graafikast, karikatuuridest jne (*graafik 3*), teisele kohale jäid statistiliselt artiklid audiovisuaalse kunsti kohta (videokunst, fotograafia). Samas tuleb silmas pidada, et artiklid olid sageli näitustest, kus oli kombineeritud erinevaid kunstivorme (nt Ando Keskküla retrospektiivil olid väljas kunstniku maalid ja videod). Uudisnuppudes jäeti aga mitmel puhul märkimata, millise kunstivormiga on tegemist – kunstiga kursis olev lugeja võis eeldada, millega on tegemist, vastasel juhul jänuks informatsioon saamata. Postimehes, kus esines enam lühiuudiseid kui Eesti Päevalehes, oli ühtlasi kokkuvõttes ka vähem teavet väljapanekul olevate tööde vormi kohta. Proportsionaalselt oli Postimehes ka enam artikleid muude, kodeerimisjuhendis täpsemalt defineerimata kunstivormide – näiteks skulptuuri ja installatsioonide kohta.

Joonis 3: Kunstivormide esindatud väljaannete lõikes.

Kunstitööde kirjelduse kateooria jagunes omakorda neljaks: silmas peeti tööde ainst (mida töödel kujutati, milline tähendus neile omastati), tehnikat (millisel meetodil töö valmis, sealjuures ka tehnika nimetus, näiteks sügavtrükk vms), töö välise ilme, sh materjali kirjeldust (nt kasutatud värvikoloriit ja vorm; materjal) ja tööde kunstistiili kirjeldust (eeldades, et tööde kirjeldamisel lähtus autor stiiliajaloolisest käsitlusest ning määras tööde kirjeldamisel ka stiili,

nt ekspressiivne abstraksionism jne). Tulemused kahe päevalehe võrdlusena on toodud joonisel 4.

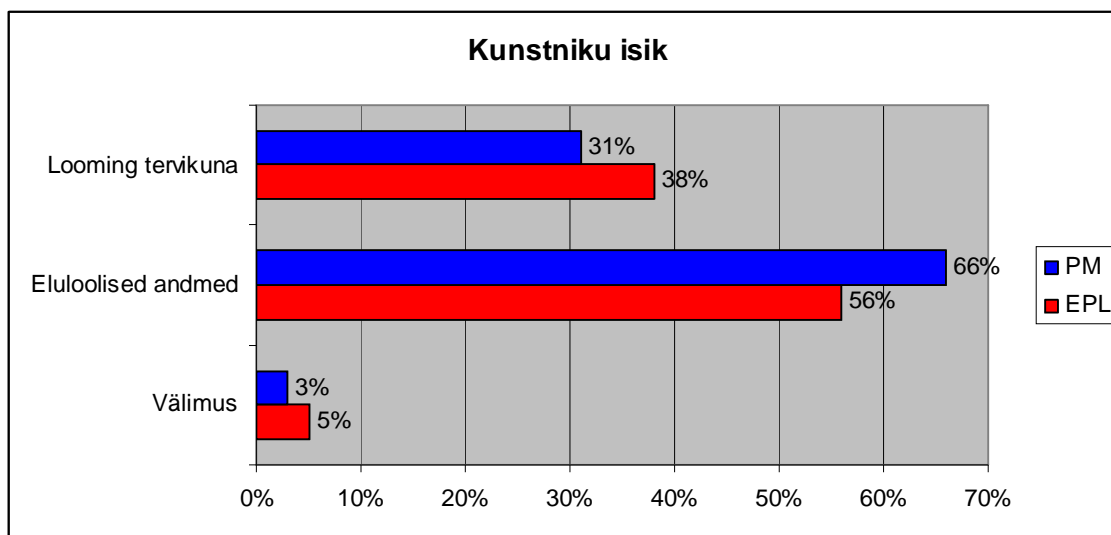
Joonis 4: Artiklites esitatud informatsioon näitusetööde kohta.

Tööde ainese kirjeldamine oli kõige populaarsem – enim kirjutasid autorid sellest, mida töodel kujutatud oli ja mida kujutatu (võinuks) tähistada. Kui üldjoontes oli kahe päevalehe autorite lähenemine sarnane, siis kunstistiililist kirjeldust esines Eesti Päevalehes rohkem kui kaks korda enam; seevastu Postimehes oli domineerivam tööde visuaalse poole kirjeldus. Siit võib järeldada, et Eesti Päevalehe autorid pidasid olulisemaks näitusetööde asetamist stiiliajaloolisesse konteksti, Postimehe artiklites rõhuti aga enam välisele vaatlusele. Näituse kui füüsilise keskkonna kirjeldamist, sealhulgas näituseruumi ja külastajate märkimist esines harva (vt tabel 1). Füüsilise keskkonna portreerimine on eelkõige omane olemusloole (reportaažile) ning kuna vastavat žanrit esines valimi lõikes väga vähe, on seletatav ka antud kategooria vähene esindatus.

Näituse kirjeldus	EPL	PM
Näituseruum	16	10
Näitusekülastajad	7	5
Artikleid kokku	112	125

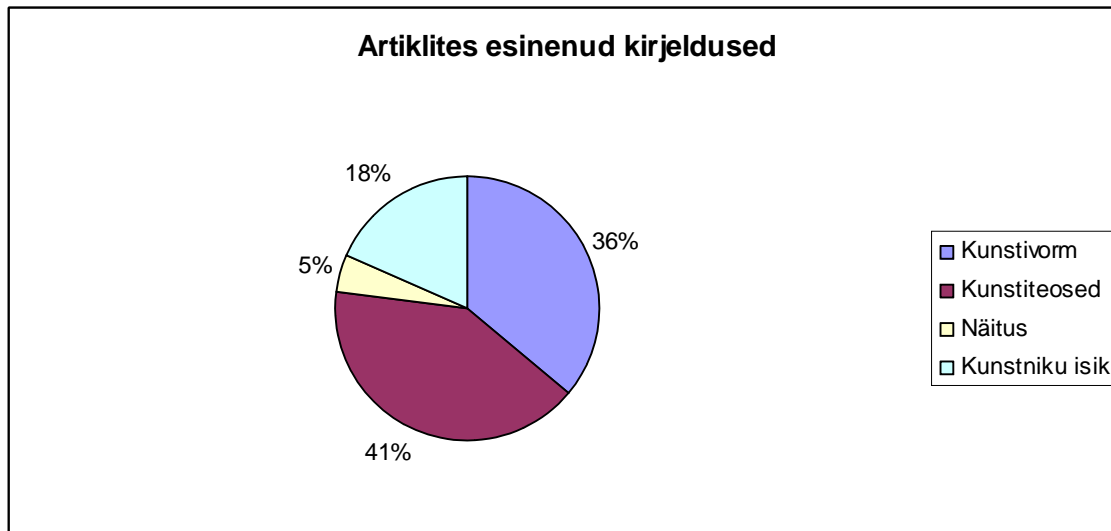
Tabel 1: Näituse kui füüsilise keskkonna kirjeldussagedus artiklites.

Vaadeldud artiklites kirjeldati enim eluloolisi andmeid: sünniaega, elukohta, erinevaid elulisi seiku. Vaid üksikutel juhtudel märgiti autori välimust – seda kasutati juhul, kui kunstnik kasutas loomingu enda füüsilist keha (Prantsuse naiskunstniku Orlani kunstipärsed iluoperatsioonid) või juhul, kui eakas vanameister näitusele ilmus (92. aastane Evald Okas pani näitusele minnes kikilipsu ette). Üldjuhul piirdusid autorid aga kunstniku elulooliste andmete esitamisega (vt *joonis 5*).

Joonis 5: Kunstnikuga seotud andmete esitamine kahes päevalehes.

Töös püstitatud hüpoteesides on sõnastatud, et eeldatavasti pööratakse enim artiklites tähelepanu kunstniku isikule, lähtudes ajakirjanduses järgitavatest uudisväärtuslikkuse kriteeriumitest. Joonisel 6 on esitatud kõikides valimisse kuulunud artiklites esitatud teave kokkuvõtlikuna. Protsentuaalne jaotus näitab, et kõige enam kirjeldasid artiklite autorid näitusele välja pandud konkreetseid teoseid, nende välimust ja vormi. Kunstniku isikut kirjeldati tunduvalt vähem (18%) ja kunstinäituse füüsilisele keskkonnale (ruum ja külastajad) jäi vaid 5%.

Joonis 6: Artiklites esitatud kirjelduste esinemine temaatiliselt.

3. 4 Informatsiooni esitamine kujunduselementides

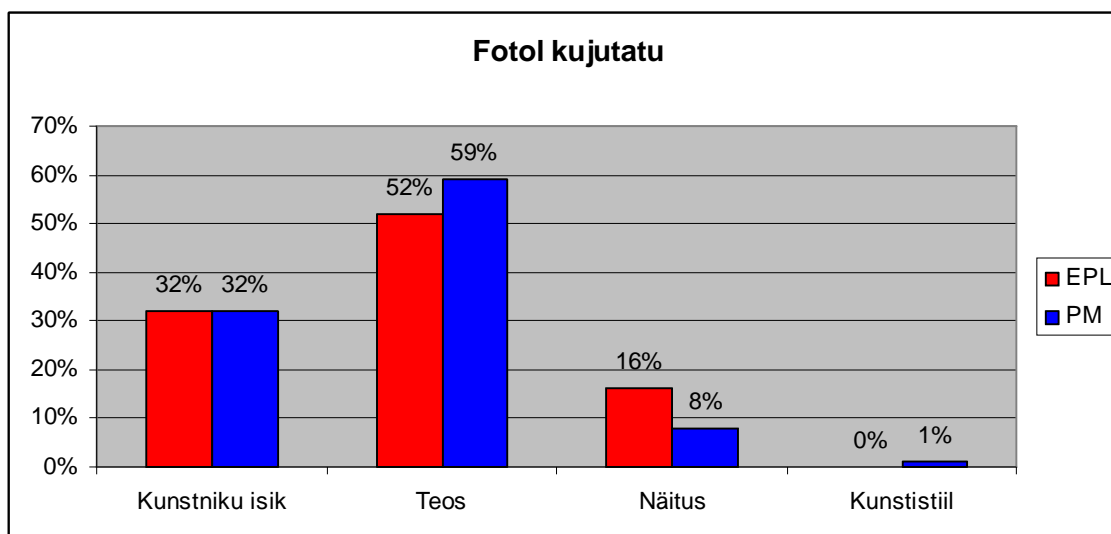
Kodeerimisjuhendis oli viis kujunduselementide kategooriat: foto, pealkiri, väljavõte, juhtlõik ja pildiallkiri. Töö teoreetilises osas on eeldatud, et informatsioon, mis on vormistatud nimetatud viie kujunduselemendina, haarab ühtlasi ka enim lugeja tähelepanu. Lugeja märkab neid esimesena ning eeldatavasti ka järeldab, et tegemist on olulisima informatsiooniga. Kontentanalüüsi järel selgus, et fotodel, mida lugeja esimesena peaks märkama, on enam kui pooltel juhtudel kujutatud konkreetset näitusel eksponeeritavat teost (vt tabel 2). Kunstnikku kujutati pildil ligi kolmandikul juhtudest. Pildiallkirjad täiendavad enamasti fotot – seetõttu on sarnased tulemused ka pildiallkirjades edastatud informatsiooni kohta. Tabel näitab ka, et kõigi avaldatud 206 foto juurde pildiallkirja ei kuulunud: pildiallkirju esines vaid 141 artikli puhul. Tuleb märkida, et enamasti ilmusid väikesed, pildiallkirjata fotod kunstinäituste toimumisest teatavate lühiuudiste juures.

Tähelepanu haaravatest elementidest esines kõige harvemini väljavõtteid – 237 artiklist võis selle olemasolu märkida vaid 49 juhul. Väljavõtetes kirjutati võrdselt nii näitusest kui tervikust kui ka kunstniku isikust. Ka juhtlõike, mis oleks ülejäänud tekstist eristatud, esines vähem kui pooltel artiklitel. Ligi 65% juhtudest anti juhtlõigus informatsiooni näituse toimumise kohta. Täielik kujunduselementide protsentuaalne jaotus on esitatud tabelis 2.

FOTO	Sagedus	Protsent	PILDIALLKIRI	Sagedus	Protsent
Kunstniku isik	66	32%	Kunstniku isik	42	29, 8%
Konkreetne teos	114	55, 3%	Konkreetne teos	74	52, 5%
Näitus	25	12, 2%	Näitus	21	14, 9%
Kunstistiil	1	0, 5%	Kunstistiil	4	2, 8%
Kokku	206	100%	Kokku	141	100%
PEALKIRI	Sagedus	Protsent	JUHTLÕIK	Sagedus	Protsent
Kunstniku isik	46	19, 5%	Kunstniku isik	28	30, 1%
Konkreetne teos	2	1%	Konkreetne teos	2	2, 2%
Näitus	183	78, 5%	Näitus	60	64, 5%
Kunstistiil	2	1%	Kunstistiil	3	3, 2%
Kokku	233	100%	Kokku	93	100%
VÄLJAVÕTE	Sagedus	Protsent			
Kunstniku isik	18	37, 5%			
Konkreetne teos	9	18, 8%			
Näitus	18	37, 5%			
Kunstistiil	3	6, 2%			
Kokku	48	100%			

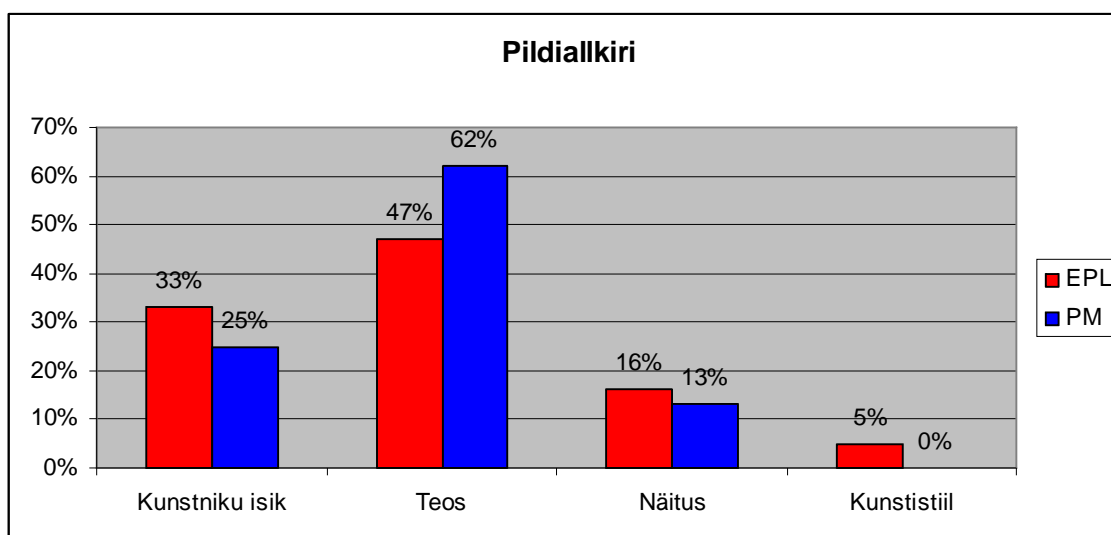
Tabel 2: Kujunduselementides esitatud informatsioon kogu valimi lõikes.

Kahe väljaande fotomaterjali võrreldes selgub, et eelistati samu kategooriaid – ülekaalukalt enim kujutati fotodel konkreetset kunstiteost, kolmandikul juhtudest kunstnikku ennast. Joonis 7 näitab, et pildimaterjali temaatika puhul kahe väljaande vahel olulisi erinevusi ei olnud.

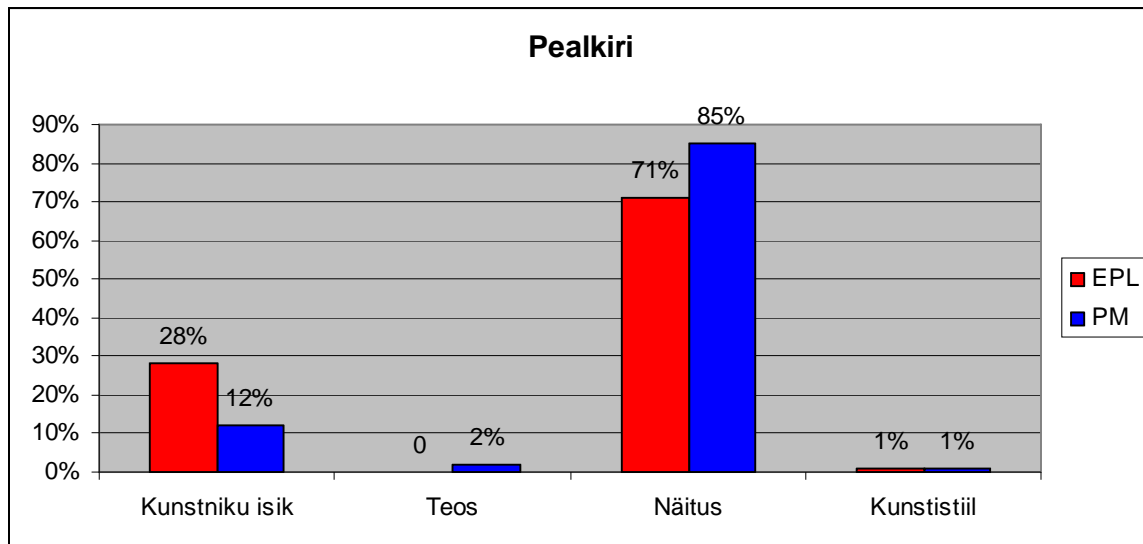
Joonis 7: Artikleid illustreerivatel fotodel kujutatu väljaannete lõikes.

Fotosid saatvate pildiallkirjade puhul oli rohkem kui 50% juhtudest samuti sisuks konkreetne kunstiteos, kõige vähem esines kunstistiili äramärkimist. Joonis 8 näitab, et kuigi kahe päevalehe protsentuaalne jaotus on erinev, kujunes pildiallkirjade alakategooriate järjekord samaks: esindatuim oli teose nimetamine, seejärel kunstniku isik, näituse toimumine ja kunstistiil. Kõige alarepresenteeritum oli kunstistiili märkimine: kui Postimehes ei esinenud ühtegi kunstistiili märkivat pildiallkirja, siis Eesti Päevalehes oli neid vaid 4.

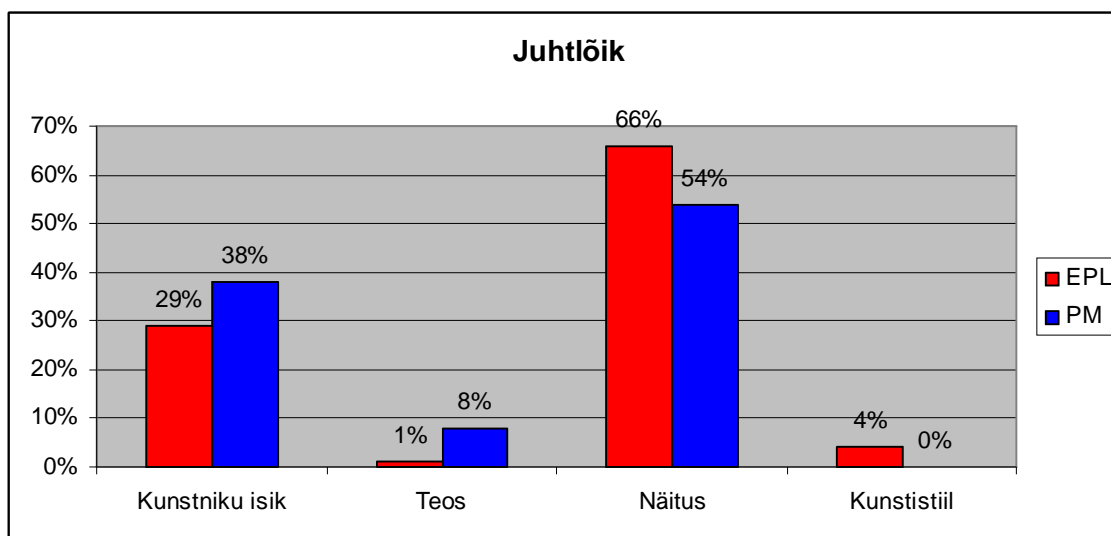
Joonis 8: Pildiallkirjades esitatud informatsioon väljaannete lõikes.

Artiklite pealkirjad olid autoritel sõnastatud eelkõige kunstinäitusest kui tervikust lähtuvalt (nt „Richard Sagritsa maalid Karepal“, EPL 2. 06. 08), vähim mainiti vastavat kunstistiili (vt *joonis 9*). Proportsionaalselt teisel kohal olid väljaannetes pealkirjad, mis seostatud kunstniku isikuga, sealjuures esines Eesti Päevalehes vastavaid pealkirju üle kahe korra rohkem kui Postimehes. Koguvalemis oli pealkirjastatud artikleid valdav enamus – 233 artiklit. Teose järgi oli pealkiri sõnastatud vaid kahes Postimehe artiklis.

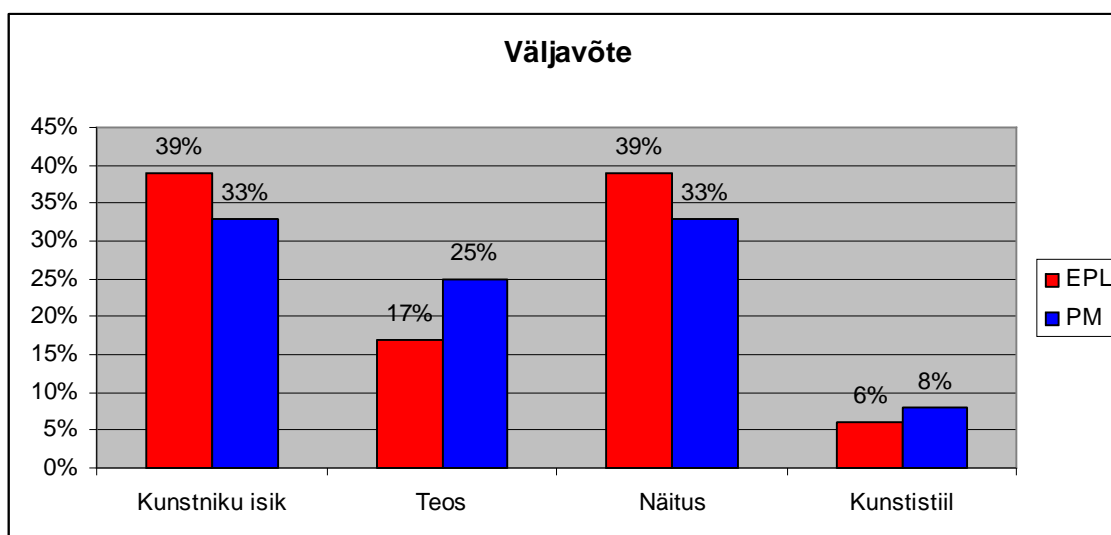
Joonis 9: Artiklite pealkirjades esitatud informatsioon väljaannete lõikes.

Kui eelnevate kategooriate puhul olid kujunduselemendid mõlemas päevalehes võrdselt esitatud, siis visuaalselt muust tekstist esile tõstetud juhtlõiku esines Postimehes vaid 13 juhul 125 artiklist; Eesti Päevalehes seevastu 80 juhul 112 artiklist. Tulemustest selgub, et ligi kaks kolmandikku juhtlõikudest märkisid näitust kui sündmuse toimumist, ligi üks kolmandik aga andis informatsiooni kunstniku isiku kohta.

Joonis 10: Juhtlõigus esitatud informatsioon väljaannete lõikes.

Väljavõtte kui kujunduselement esines 237 valimisse kuulunud artiklist vaid 48 tekstis: Postimehes 12 ja Eesti Päevalehes 36 juhul. Sealjuures jagunes edastatav informatsioon võrdselt kahe alakategooria, kunstniku isiku ja teose kirjelduse vahel. Kõige vähem mainiti näitusel esindatud kunstistiili (Postimehes 1 ja Eesti Päevalehes 2 juhul). Kuna väljavõtte esinemissagedus oli võrdlemisi väike, on ka protsentuaalne jaotus üldjoontes ühtlasem (vt joonis 11).

Joonis 11: Väljavõtetes esitatud informatsioon väljaannete lõikes.

3. 5 Kunstinäituste arvustuste kvalitatiivne analüüs

Kontentanalüüs andis ülevaate sellest, millist informatsiooni kunstinäituste kohta artiklites esitati. Samas jäi aga meetodi spetsiifika tõttu analüüsimata, milliste ajakirjanduslike võtetega autorid artikleid koostasid. Kunstiteoseid kajastav artiklite valim ei olnud kahtlemata homogeenne – 237 artikli seas leidus korraga nii kolmelauselisi lühinuppe kui põhjalikumaid arvustusi. Lühiruudistest, mida ilmus kokku 101, oli peamiselt esitatud vaid baasinformatsioon kunstinäituse toimumise kohta: näituse pealkiri, toimumiskoht ja –aeg, kunstniku nimi, mõnedel juhtudel ka lühitutvustus näituse temaatika, tööde tehnika või kunstniku isiku kohta (eelnev looming või mõned eluloolised andmed). Arvustusi ilmus aasta jooksul kahes päevalehes kokku 106 – tegemist oli aga põhjalikumate artiklitega, kus autoril võimalus kasutada erinevaid ajakirjanduslikke võtteid, sealhulgas reportaažilikke elemente, põhjalikumaid kirjeldusi, tsitaate, taustinformatsiooni, isiklikku hinnangut jne. Järgnevalt on esitatud, millised kunstinäituste arvustuste tüübid üldvalimi lõikes välja joonistusid.

3. 5. 1 Kultuuri- ja stiiliajalooline käsitlus

Kultuuriajaloolise lähenemise puhul asetas autor näituse ja eksponeeritud tööd konteksti, selgitades stiili, tehnika või ideoloogia tagamaid. Näiteks kirjeldas Ants Juske Tallinna kunstihoones toimuvat rahvusvahelist näitust, alustades Fukuyama ajaloo lõpu teooriast. Näituse võtmetöö, kätest kinni hoidvate Lenini, Miki-Hiire ja Jeesuse skulptuurigrupi iseloomustamiseks kirjutas Juske järgnevalt:

Aga see Miki? Selge vihje, et suured ideoloogiad, sealhulgas kapitalistlik, muutuvad märgiliseks ja kommertslikuks. Miki-Hiirele viitas ka Goebbels, öeldes, et Ameerika imperialismi roiskumise märgiks on see, et nende sümboliks on väike nakkusi levitav närilane. (EPL, 12. 06. 08)

Eelkõige ilmnis kultuuriajalooline lähenemine Eesti Päevalehe artiklites, mille autoriks Ants Juske. Kunstinäituse konteksti asetamine on põhjendatav, kui lähtuda eeldusest, et päevalehes ilmunud arvustuse eesmärgiks on lugejaskonna harimine, kellel ei pruugi kunsti tarbimise ja hindamisega olulisi kogemusi olla. Teisalt jätab põhjalik konteksti seletamine vähe leheruumi konkreetse näituse kirjeldamiseks ning seega võib näitus

iseenesest tagaplaanile jääda ning lugeja ei saagi ilma näitust külastamata teada, mida ekspositsioonisaalis näha võis.

Postimehes ilmus analoogseid võtteid vähem, sest suurema artiklitearvuga autorid (Anu Aaremäe ja Siram) olid orienteeritud pigem enda isikust lähtuvale käsitlusele. Postimehes ilmunud arvustuste seas võib siiski välja tuua Rein Veidemanni kommentaari Kumus esitletud Soome maalikunsti näitusele:

Helsingi Ateneumi kõrval Soome teiseks rahvusgaleriiks peetava Turu Kunstimuuseumi kolleksioon on selles mõttes piisavalt esinduslik, pakkumaks võimalust seista silmast silma 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse soome kunstišedöövritega. /-/ Silma torkab kahe tegelikkusekujutuse haru selge olemasolu, üks prantsuse realismist-naturalismist mõjutatud, teine sümbolistlik-mütoloogiline. (PM, 29. 03. 08)

Veidemann seletab Soome sajandivahetuse kunsti stilistilisi tagamaid, samas aga ei analüüsi näiteks Soome ühiskonda samal ajastul ega too otseselt võrdlusi mujal Euroopas loodud kunstiga. Kultuuri- ja stiliajalooline käsitlus eeldab autorilt ka põhjalikumaid teadmisi või ulatuslikumat uurimistööd. Kuna artiklid ilmusid päevalehtedes, kus artiklite loomine peab toimuma kiiresti, on eeldatavasti antud käsitlust kasutavad autorid ka vastava erialaharidusega.

3. 5. 2 Artikli autori isikust lähtuv käsitlus

Kui konteksti lahtikirjutamine eeldas teatavaid eelteadmisi, siis isikliku vaatepunkti ja nähtu ning kogetu kirjeldamine on pigem lihtsam viis kunstinäituse edasiandmiseks. Anu Aaremäe kirjutas arvustuses Bille Neeve näitusest, kus olid väljas unenäomotiividel suureformaadilised õlimaalid, järgmist:

Olin mitu päeva Doris Lessingi «Kuldset märkmeraamatut» lugenud, kuna see ei lasknud end käest panna ning segas seega elamist. Ja siis saatis Bille mulle meili, näituse kutse ja saatetekstiga. See tekst oli hullem, kui iial nähtud... mitme kilomeetri pikkune jutt rääkis kaude justkui samadest asjadest (tegelikult mitte), mille käest ma juba mitu päeva põgeneda polnud suutnud. Tekst intrigeeris ja

kiskus kaasa... sedavõrd, et järgmisel ootamatul hetkel avastasin end teisest linnast Bille näitusest, kuigi olin ammu lubanud sel päeval hoopis kolmandas linnas ja muul üritusel olla. (PM, 24. 04. 08)

Aaremäe on kirjeldanud oma isikliku elu seiku (raamatu lugemine, antud lubadus jne). Autori isikukeskse lähenemise puhul kirjeldati enam teoste vaatamisel tekkinud emotsioone, nagu kirjutas Aaremäe arvustused Bille Neeve näituse kohta: „Näitus on nii vinge, et ma ei kahetse seda hetkeimpulsil ette võetud käiku hetkekski.“ (PM, 24. 04. 08). Kui autor lisab arvustusse isiklikumat informatsiooni, on artikkel ühtlasi subjektiivsem (kui näiteks ajaloolise tausta kirjeldamisel) ning mõneti meeleolukam lugeda. Isikukeskse käsitluse puhul oli märgata ka vabamat sõnakasutust („*Ta kultiveerib sellesama näitusega müüti Siramist kui vingest naisest, kes võib vabalt maailmale paljast v...tu ja tisse näidata.*“ Aaremäe, 23. 04. 08). Teisalt ei anna lugejale autori isiklike läbielamiste kirjeldused täielikku ülevaadet näitusest.

3. 5. 3 Filosoferiv, ainekst edasiarendav käsitlus

Mitmete artiklite puhul võib välja tuua, et autor alustas küll kunstiteose kirjeldamisest, kuid seejärel laiendas teemat ning käsitles tööde ainekst laiemalt ja üldfilosoofiliselt. Näiteks kirjutas Anu Aaremäe:

Teate küll situatsiooni, kus sõprade ring istub laua ääres. Näiliselt juba kolmandat aastat samal kohal, kõigil on kõik lood peas. Nad võiksid vabalt ka ise kaaslase alustatud anekdoodi lõpuni rääkida... neil pole just väga lõbus ega huvitav. (PM, 4.04. 08)

Aaremäe sõnastas ja mõtestas näituse ümber (teostel oli kujutatud ringimotiive), andes sellele ühtlasi uue tähenduse, mis näiteks kuraatori nägemusega kokkuvõttes kokku langeda ei pruugi. Kokkuvõttes toimus teatav kaugenemine konkreetsetest näitusel esitatud teostest.

Näide Eesti Päevalehes ilmunud Rauno Thomas Mossi artiklist:

Kunstiteos ja selle pertseptsioon ei kujunda maailma ja vaatajat, vaid sellest saabki maailm. Kunstnik pole aga selle maailma loojaks rohkem kui tavaline vaataja, sest uute väärtuste loomine (näiteks kunstiteosena) eeldab, et autor vastab lugeja/vaataja ootuste horisondile: kunstnikud tarbivad ühiskonda, milles nad

elavad, ja mängivad neile kättesaadavate ideede, kujutelmade, ootuste, lootuste ja hirmudega. (EPL, 9. 12. 08)

Antud näites pole autor arendanud edasi niivõrd teoste ainet, kui esitanud seisukoha kunstniku ja kunstiteose olemusest. Teataval määral esines analoogset temaatika edasiarendamist läbivalt suures osas arvustustest – arvustaja rolli juurde kuulub tähenduste loomine, arutus.

3. 5. 4 Teosekeskne käsitlus

Levinumaks lähenemiseks võib töös käsitletud valimi puhul pidada teosekeskset käsitlust. Autor ei käsitlenud mitte kunstinäitust tervikuna, vaid toob artiklis välja (olulisemad, huvipakkuvamad) teosed. Ants Juske kirjutab artiklis Kunstnike liidu aastanäituse kohta:

Suure saali keskmes on Krista Leesi vaip. Ja mannekeeni seljas on Signe Kivi kostüüm, mis meenutab kahtlaselt kleiti, millega ta käis presidendi vastuvõtul. Leid on ka Siim-Tanel Annuse iseseisvusmanifesti reljefne ja abstraktne versioon, mis oleks nagu mõeldud pimedatele. (EPL, 5. 03. 08)

Antud näites on tegemist omamoodi teoste loeteluga, igale tööle on pühendatud teatud võrdne hulk tähemärke. Selgitatud ei ole teoste konteksti, pole märgitud pealkirju ega tööde võimalikku tähendust. Näide Kerttu Soansi artiklist:

Galeriisse sisenedes torkab esiteks silma Liina Siibi suurte värvifotode seeria koertest, inimese suukorviga ja suukorvita sõpradest. Nagu Siibi tööd ikka, jääb seegi väljapanek mällu, veel hiljemgi üllatavana lahti rulludes. (PM, 14. 02. 08)

Konkreetsetele kunstiteostele keskendumine ei pruugi anda ülevaadet tervest näitusest, teisalt saab lugeja teada, mida näitusele minnes otseselt on võimalik näha. Tööde kirjeldamisel eeldasid autorid kohati, et lugejal on olemas eelnev kokkupuude kunstniku ja tema töödega. Näide Ants Juskelt:

Oma autoretrot jätkab Jaan Elken, Raivo Kelomees esitab "Monolooge", mis on videokunstis juba nii kulunud teema, et ma mõistan literaate, kes ei viitsi enam kunstinäitustel käia, sest nad kuulevad neid jutte ka kodus ja kõrtsis. (EPL, 5. 03)

Sarnaselt autori isikukeskse lähenemisega ei eelda teoste kirjeldus väga palju eelteadmisi – autor võib märkida kunstniku ja teose nime ning sellega piirdudagi. Kuna artiklile määratud leheruum kipub alati autori jaoks liiga napp olema, tuleb ühtlasi teha valik, millistest teostest ja kui põhjalikult kirjutada.

3. 6 Autorite põhimõtted artiklite loomisel

Intervjueeritavad töid intervjuudes välja üldjoontes kaks lähenemist kunstinäituste artiklite sisule:

1. kunstiartikkel peab olema kunstinäitust kirjeldav ja seletav;
2. kunstiartikkel peab edasi andma (autori) emotsiooni või tema interpretatsiooni nähtust.

2008. aasta kunstinäituste artiklite kontentanalüüs näitas, et enim kirjeldati artiklites näitustel esitatud kunstiteoste ainest, millist temaatikat ja probleeme need käsitlevad. Tööde materjali ja visuaalset välimust kirjeldati Postimehe artiklites 21% ning Eesti Päevalehes vaid 8% juhtudest.

Kunstiajaloolase Enriko Talvistu (intervjuu autoriga, 2009) sõnul tuleb artiklis vastata põhiliselt kahele küsimusele: miks on teos sel viisil valminud ning millist sõnumit kunstnik tööga soovis edastada. Sealjuures on oluline, et lugejal tekiks võimalus üks eraldiseisev kunstinäitus artikli abil laiemasse kultuurikonteksti paigutada.

Eesti Päevalehe kultuuritoimetuse juhi Ene Polli sõnul järgitakse põhimõtet, et kõige olulisem on esmajärgus välja tuua põhilised faktid: näituse avamise toimumine ning kunstniku isik. Edasised kajastamise otsused on aga autori enda teha.

- *Juske käib ära, kirjutab, mis talle silma torkas, mis selles näituses põnevat on. Kui ta leiab, et see on natuke olulisem näitus kunstielus, siis ta kirjutab võib-olla intervjuu selle kunstnikuga või natuke pikemalt tutvustab ja kirjeldab või niimoodi. (Poll)*

Samas märkisid mitmed intervjueeritavad, et edasine tekst ei tohiks taanduda vaid näituse ümberjutustuseni. Nagu sõnastas Postimehe kaasautor Anu Aaremäe – näitusest huvitatud lugejad saavad täid enamasti ise vaatama minna. Juske sõnul ei ole ainuüksi kirjeldused selle kohta, milliseid teoseid näitusel näha võib, artikli jaoks piisavad, sest see muutuks näituse reportaažiks. Kunstnik Mari Kartau sõnul tuleks kirjutamisel jälgida, millises väljaandes artikkel ilmub. Tema sõnutsi ei pruugi massilehe lugejalt, erinevalt näiteks Sirbi lugejatest, eeldada, et auditoorium on suures osas ka potentsiaalsed näitusekülastajad. Seega on elementaarne vähemalt märkida, millises tehnikas tööd tehtud on. Kuna ajaleht on

päevakajalise informatsiooni edastaja, siis oleks soovitatav juurde kirjutada ka tööde kontekst, kuigi kirjutaja jaoks, kes pidevalt artikleid toodab, võib see liiga korduvana tunduda.

- *Päevalehte kirjutades ma katsun kindlasti kuidagi nii kirjutada, et üleüldse selguks, mis seal on: seal on pildid ja installatsioon ja nii edasi. /-/ Kui juba kaua oled kirjutanud, siis eriti ei viitsi hakata nagu A-d ja B-d seletama. Vahest kui ikkagi on mingi selline küsitavusi tekitavam asi, siis ikkagi tuleb seda jälle üle korrata mingeid põhitõdesid. (Siram)*

Intervjueeritavad tõid välja, et tihti on paraja koguse informatsiooni andmise ja sellega liialdamise piir vaieldav – ühest küljest on oluline tuua välja olulised faktid, kuid samas ei soovita lugejat liialt alahinnata. Juske sõnutsi – pole tarvis kõike „puust ja punaseks“ ette teha. Rõhutati, et ajaleheartiklit kirjutades jälgitakse eelkõige lihtsuse printsiipi – tekst peab olema lihtne ja mõistetav laiale auditooriumile. Kirjutaja jaoks pole see oluline mitte ainult lugejahuvi arvestades, vaid ka selleks, et üldse avaldatud saada.

- *Ma pidevalt tean, et ma pean kirjutama arusaadavalt ja ma kirjutangi lihtlausetega. Proovin kirjutada nii, et oleks huvitav lugeda ja mitte väga keeruline mõtteid jälgida. Sest vastasel juhul toimetaja niikuinii jätab need asjad, mis on liiga keerulised. (Kivaste)*

Mitmed vastajad, nii kunstiteadlaste kui toimetuse liikmete seast, avaldasid kartust, et artiklite autoritel on oht kalduda ajaleheformaadi juures liia teoreetilisse käsitusse, mis kokkuvõttes ei anna lugejale vajalikku informatsiooni ega toimi samas ka adekvaatse kunstikriitilise analüüsina. Juske sõnutsi on mitmete kunstikriitikute viga selles, et ühte lühikesse ajaleheartiklisse püütakse kirjutada võimalikult palju viiteid teoreetilisele kirjandusele ning kiputakse kasutama keerulist postmodernistlikku terminoloogiat. See aga ei täida leheartikli eesmärki, vaid toimib pigem autori eneseteostusena.

- *Minu jaoks on see nagu oma kasina lugemusega edvistamine. (Juske)*

Sarnase tähelepaneku tegi ka Kartau: ilmub artikleid, mis on kirjutatud tuntud (Kartau sõnul „trenditeoreetikute) teoreetikute tsitaatide põhjal pea kordagi tegelikule näitusele viitamata. Ta tõi näite hiljuti külastatud näitusest, mille kohta hiljem ka lehest arvustust luges:

- *Seda näitust ei olnud absoluutselt tarvis, et siuke lugu kirjutada. Sellised lood on ka nagu ka väga nii, et keegi näitab oma eruteeti lihtsalt... Ma võin ise ka neid raamatuid lugeda, kui ma viitsin... (Siram)*

Lisaks tõi Kartau välja, et kokkuvõttes polegi niivõrd määrav, kuidas näitust kajastatakse – kas toetudes kunstniku mõtetele, teoreetikutele või isiklikele emotsioonidele – vaid oluline on konkreetse näituse mõtestamine, laiemasse konteksti asetamine. Edasi on juba lugeja teha, kas minna näitust vaatama või mitte ning milliseid lisatähendusi sealt leida.

- *Oluline on lihtsalt see, et üleüldse mingisugune mõtestamine toimuks. Et siis juba inimene nagu saab ise edasi vaadata ja fantaasiat kasutada.(Siram)*

Intervjuudes esines ka arvamust, et massilehe lugejale pole mitte niivõrd oluline seletada, mida näitusel näha võib, kuivõrd lahata näituse tõstatatud probleemi, tööde temaatikat ja emotsioone. Näiteks tunnistas Veenre intervjuus, et peab tihti kunstiteoste kirjeldamist ebavajalikuks, kui mitte võimatuks ülesandeks, kuigi tema hinnangul ei ole õige eeldada, et lugejad näitusel eksponeerituga kursis oleks. Seetõttu on ta vahel artiklites ka kirjeldusi vältinud.

- *Aga samas on see, et niikuinii kunsti kirjeldamine on nonsenss, sest see on nii visuaalne meedium, et sellel sõnadega pole midagi pistmist. (Veenre)*

Eelmises peatükis on 2008. aastal ilmunud kunstinäituste arvustused jagatud sisu järgi nelja gruppi: kultuuri- ja stiiliajalooline, autorist lähtuv, filosoferiv ning teosekeskne käsitlus. Autorist lähtuvat käsitlust kirjeldasid ka mitmed intervjuueeritavad. Selgus, et täies mahus autorit ennast või tema isiklike mõtteid sisaldavat ajaleheartiklit siiski heaks tooniks ei peeta. Jaanus Kivaste nimetas taolist kirjutamisstiili „lobisemiseks“. Tema sõnul on oluline tähele panna, et „lobisemine“ ei pruugi iga kord head tulemust anda. Kivaste tõi näite konkreetsest autorist:

- *Ta kirjutab nii, et käib näitusel, mingid mõtted tekivad ja hakkab lihtsalt mingist otsast lobisema. Aga nagu lobisemisega on – vahel võib olla jutt huvitav, vahel mitte. (Kivaste)*

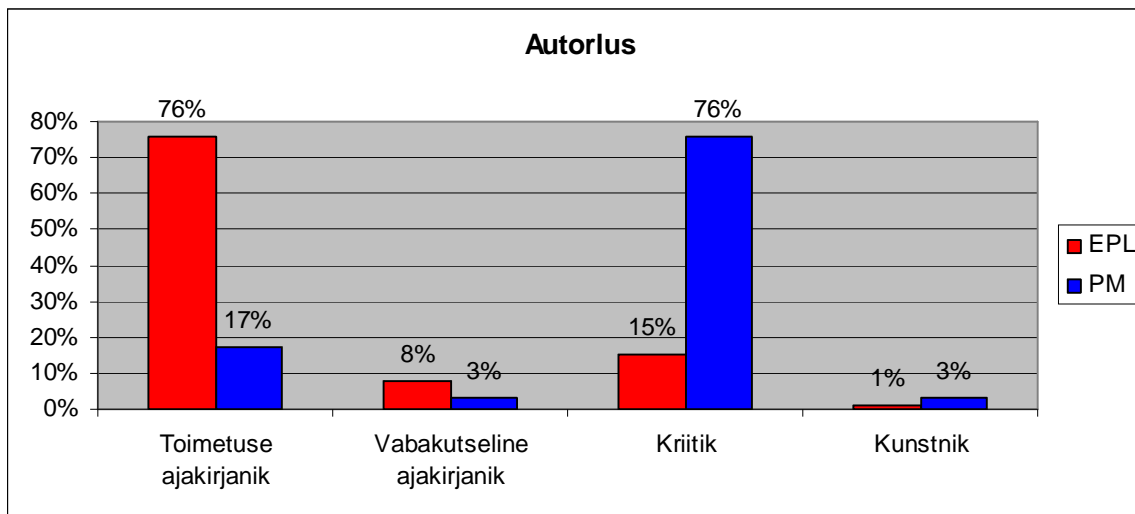
Kuivõrd aga osadel intervjueritutel otseselt kunstiajaloolase haridust ei ole (vt järgmine peatükk), siis lähtutakse tahes-tahtmata emotsionaalsetest otsustest. Usutlustes tõid näiteks ehtekunstnikuna töötav Veenre ja moekunstnikuks õppinud Aaremäe välja, et kirjutavad ajalehtedesse kunstiartikleid sama intuiivselt kui oma kunstiloominguga tegeledes, mitte niivõrd struktuurielemente järgides. Veenre sõnul püüab ta kunstiartvustustele lisada emotsionaalsust, et teksti oleks mängulisem ja „värske“.

- *Selles mõttes ma lähenen loominguiliselt, nii nagu ma lähenen kõigile oma tegemistele. Nii ei ole mul ka mingeid raame ega standardeid, et umbes: sissejuhatus ja nii edasi. Ma ei tea sellest mitte midagi. Piiriks on maht ajalehes, tähemärkide arv ja ülejäänud on väga isiklikust kogemusest. (Veenre)*

Intervjueritavate nägemused sellest, kas ja kui palju autor oma isiklike kogemusi ja mõtete edasiarendusi peaks artiklitesse panema, on seega kahetised. Ühest küljest on oluline esitada lugejale põhiline informatsioon (kus, kelle ja milline näitus avati), kuid edasine teksti ülesehitus lubab autorile teatud loominguvabadust (jättes kõrvale lühiuudised).

3. 7 Kokkuvõte artiklite autorlusest

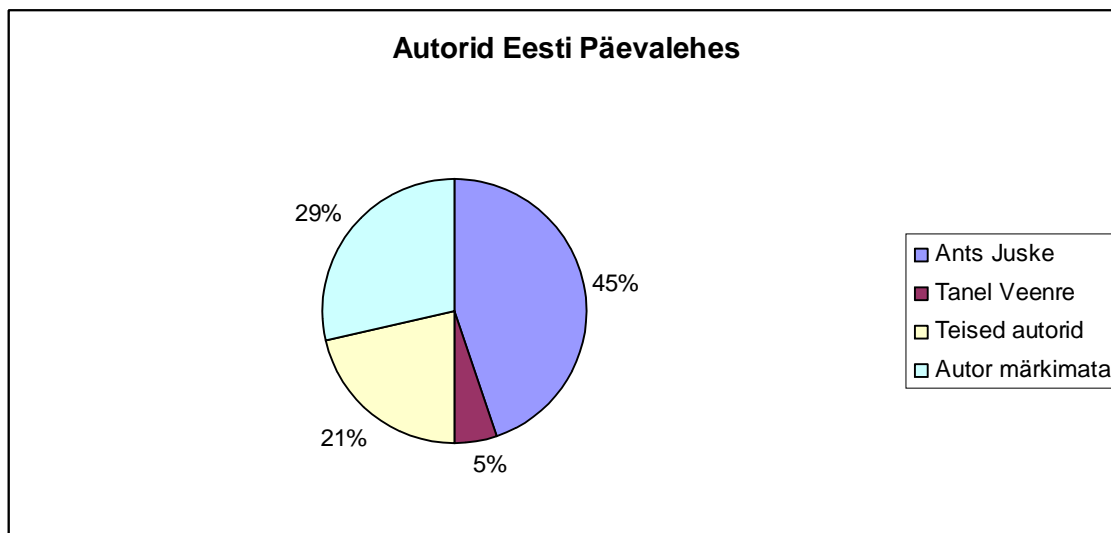
Erinevused Eesti Päevalehe ja Postimehe vahel ilmsid artiklite autorluses – kui Päevalehes oli 76% kunstinäituste teemaliste artiklite autoreid toimetusse kuuluvad ajakirjanikud, siis Postimehes oli proportsionaalselt sama palju toimetuseväliste kriitikute töid (vt *joonis 12*). Siinkohal tuleb märkida, et Eesti Päevalehe kultuuritoimetuse koosseisu kuulub kõrgharidusega kunstiteadlane Ants Juske, kellelt ilmub suurem osa kunstiteemalisi artikleid (autorite koondtabel on esitatud töö lisades), Postimehes tellitakse aga vastavad artiklid toimetusevälistelt ekspertidelt. Kõige vähem esines kunstnike endi kirjutatud artikleid (1% Eesti Päevalehes ja 3% Postimehes). Teisalt tuleb arvestada, et mitmed kunstnikud tegutsevad üheaegselt nii kunsti loomise kui selle kriitika kirjutamisega ning kuna analüüsis lähtuti autori nime alla kirjutatud tiitlist, siis võisid kunstnikud artiklite kirjutades end kriitikuna defineerida, kuid tegelikkuses pidada end siiski üksnes kunstnikuks.

Joonis 12: Valimisse kuulunud artiklite autorlus väljaannete lõikes.

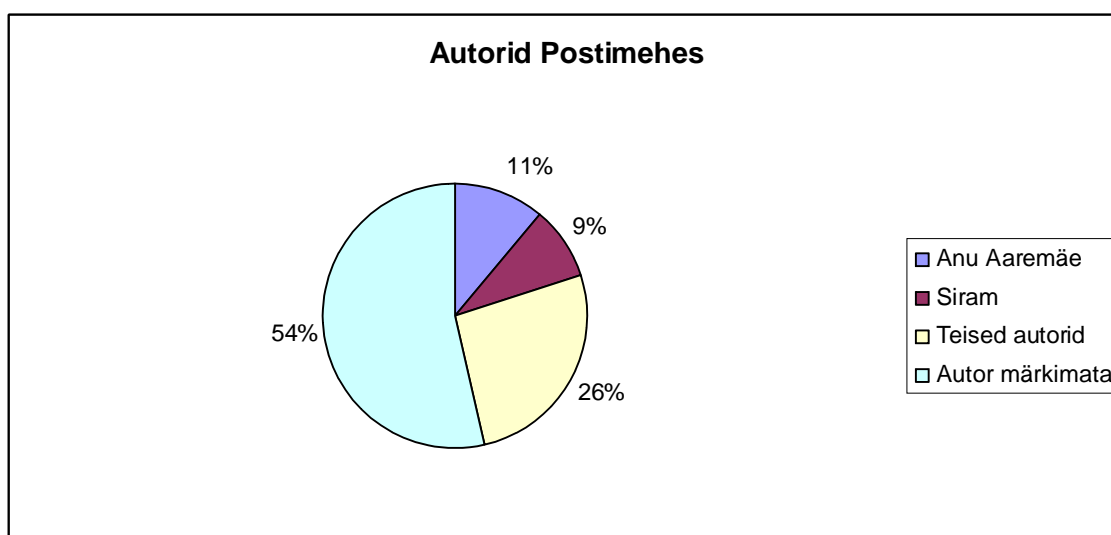
Eesti Päevalehes oli kõige produktiivsemaks autoriks Ants Juske, kellelt ilmus aasta jooksul 50 kunstinäituste teemalist artiklit. Kuigi eraldi autori žanri-eelistuste kohta arvet pidada ei olnud käesolevas töös prioriteediks, võib märkida, et suurem osa Juske artiklitest olid arvustused. Samas oli ta ka paari intervjuu, mida üldvalimis kokku vaid 12 korral esines, autoriks. Artiklite arvult järgmine autor oli Eesti Päevalehes Tanel Veenre, kellelt ilmus 6 artiklit (valdavalt tarbekunsti näituste teemadel). Teiste autorite nimele oli kirjutatud 24

artiklit ning 32 artiklit ilmusid ilma autori nimeta (lühisuudised). Autorite protsentjaotus on esitatud joonisel 13.

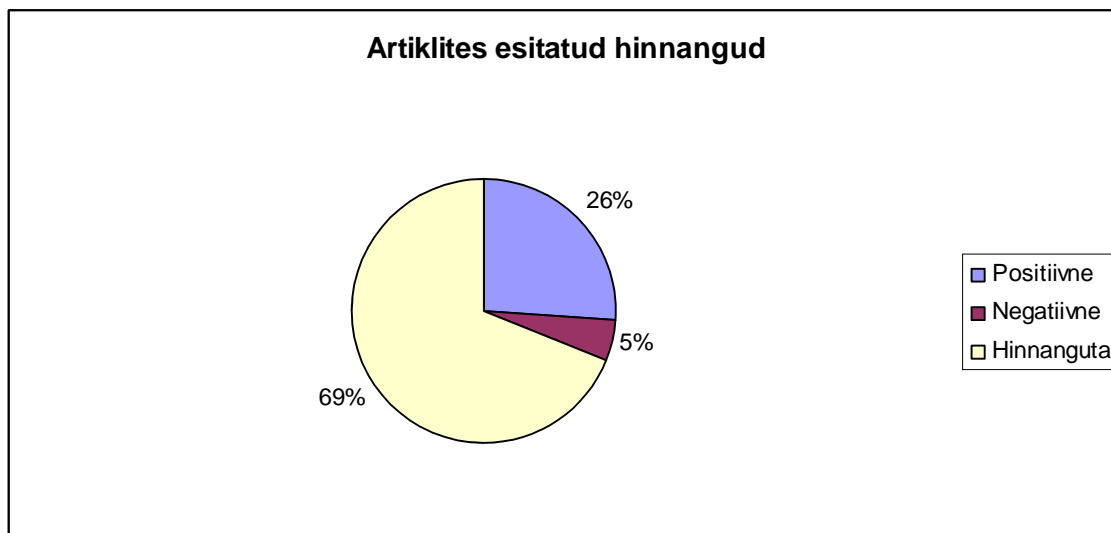
Joonis 13: Enim esindatud autorid Eesti Päevalehes.

Postimehes oli autorite nimekiri mitmekesisem ning artiklite jagunemine ühtlasem. Kõige enam, 14 artiklit, kirjutas kriitik Anu Aaremäe, 11 artikli autoriks oli kriitik (ühtlasi ka kunstnik) Siram (ehk Mari Kartau). Teiste autorite sulest ilmus 33 artiklit ning 67 artikli (lühisuudise) puhul jäeti autor märkimata (vt joonis 14).

Joonis 14: Enim esindatud autorid Postimehes.

Viimase kategooriana vaadeldi kodeerimisjuhendi põhjal artiklites esitatud hinnanguid kunstinäituste kohta, tulemused on esitatud joonisel 13. Protsentjaotuse järgi oli ligi kaks kolmandikku artiklitest pigem kunstinäitust kirjeldavad ja ilma selge autoripoolse hinnanguta.

Joonis 15: Autoripoolse hinnangu andmine kunstinäitusele kogu valimi lõikes.

Postimehes oli ilmunud 125 artiklist ilma autoripoolse hinnanguta 98, kajastatud kunstinäitust hinnati negatiivsena 5 juhul ja positiivsena 22 juhul. Ka Eesti Päevalehes oli enim hinnanguta artikleid – kokku 65 ilmunud 112 artiklist. Positiivne hinnang anti 41 juhul ja negatiivne 6 juhul.

3. 8 Intervjueritavate arusaamad autori rollist

Kontentanalüüs näitas, et 76% 2008. aastal ilmunud kunstiaiklites Eesti Päevalehes olid kirjutatud toimetusse kuuluvate ajakirjanike poolt. Sama protsendi ulatuses olid aga Postimehes artiklite autoriteks toimetusevälised kirjutajad, keda identifitseeriti leheveergudel kui kriitikuid. Kui reporterite puhul on tihti toimetustes tavaline, et pea iga päev kirjutatakse erinevatel teemadel, erinevates valdkondades, siis kultuurikülgedel seda sageli ei juhtu.

Intervjuudes tuli selgesti välja, et kunstist kirjutava ajakirjaniku puhul peeti oluliseks vastavat haridust või vähemalt kogemust kunstiga. Teisalt ei identifitseerinud mitmed kirjutajad end sugugi ajakirjanikega, kuigi igapäevaselt loovad ajakirjanduslikke uudiseformaati järgivaid tekste. Eesti Päevalehe kunstitoimetaja Ants Juske, kes 2008. aastal kirjutas 45% kõigist Päevalehes ilmunud kunstiaiklites, ei pea end hoolimata pikaajalisest lehetöö kogemusest oma sõnul mitte ajakirjanikuks, vaid eelkõige kunstiteadlaseks, sest omab ka vastavat doktorikraadi. Juske sõnul peaks kunstiajakirjanikul olema eelkõige spetsialistiharidus ning alles seejärel ajakirjanikukoolitus. Kui koolitus puudub, piisab ka töökogemusest, mis järjekindlalt teemat kajastades tekib.

- *Ma ütlen, et kergem on teha kunstiteadlasest ajakirjaniku kui vastupidi, ajakirjanikust kunstiteadlast. (Juske)*

Kunstiaiklite kirjutajad, Postimehe kaasautor Anu Aaremäe ning Päevalehte kirjutav Tanel Veenre tunnistasid, et ei oma ajakirjanduslikku ettevalmistust, vaid lihtsalt sattusid kirjutama. Aaremäe on hariduselt moekunstnik ja Veenre ehtekunstnik. Kuna ajakirjanduslikke töömeetodeid nad otseselt õppinud ei ole, lähenevad nad oma sõnul kirjutamisele ka loomingulisemalt kui tavaajakirjanikud. Kirjutama sattusid nii Veenre kui Aaremäe suhteliselt juhuslikult – enda huvi tõttu meedia vastu ning tuttavate inimeste kutsel.

- *Ma olen puhtalt iseõppija, mul ei ole mingisugust ajakirjanduslikku tausta. Kõik on ise juhtunud. (Veenre)*
- *Vahepeal ma töötasin ma seal online-is, hästi lühikest aega küll. Aga tegelikult kirjutasin enne juba mingeid asju. Pragmaatilisel põhjusel – Valner Valmet ma tunnen*

*juba ma ei tea mis ajast – ta tellis. /-/ Kirjutamise otsa sattumine oli üldse juhus.
(Aaremäe)*

Mitmete intervjuueeritavate, sealhulgas Juske sõnul pole sugugi välistatud, et reporter käib näitusel ning on võimeline hiljem lehte artikli kirjutama, mis informatsiooni andmise tasemelt on kompetentne. Kuid, tõi Juske välja, tuleb arvestada, et lugeja seisukohast on oluline ka autori isik, sest ajalehtedes eeldatakse leida arvamusiidrite tekste. Toimetuse seisukohast ei pruugi aga klassikalise kunstiteadusliku haridusega inimene olla võimeline igapäevaselt kiiret ja operatiivset kunstiteksti looma.

- *Selles mõttes ka, et teatud tasemel võib mingi reporter käia ka näitusel, räägib kunstnikuga, aga inimesed vaatavad ikkagi, kes kirjutab. Kuna ma olen peaaegu 30 aastat kirjutanud, siis nimi on nagu sisse töötatud ja minu arvamusega, ma olen märganud, ka arvestatakse. (Juske)*
- *See on liig nõuda, et kunstiteadlased töötaksid ajalehes ja ilmselt nad ka ei peaks vastu siin. Aga ma arvan, et mingisugused kunstialased teadmised või haridus võiks olla küll ikka oluline. (Poll)*

Mari Kartau väljendas intervjuus kunstnike kartust tavalise reporteri teadmiste ja oskuste suhtes: nagu iga valdkonna puhul, peaks ajakirjanik enne allikate suhtlemist valdkonnaga tutvuma. Kunstniku seisukohast tõi Kartau välja, et levinuim küsimus ajakirjanike puhul on küsimus kunstniku tööde sõnumi kohta.

- *Oleks tore kui ajakirjanik tegelikult ükskõik mis teema puhul, mitte ainult kunsti puhul natuke ka selle teemaga tutvuks enne, et ta ei hakkaks väga lolle küsimusi küsima, et vastajal oleks ka huvitav, et ta ei peaks igakord hakkama jälle otsast peale, et mida te oma piltidega öelda tahate. (Kartau)*

Noorema põlvkonna autorid ja kunstnikud (Kivaste, Aaremäe, Veenre) juhtisid tähelepanu sellele, et väljakujunenud arvamusiidrite kõrval on kunstikajastuse mitmekesisuse vaatenurgast vajalik erineva taustaga autoreid. Huvitavaks peeti kunstike endi artikleid kolleegide näituste kohta, sest seal võib ilmnedu uus vaatenurk, rohkem emotsionaalsust ning vähem teooriatest toe saamist.

- *Isiklikult ma naudin mõnikord pigem täiesti ootamatut retseptiooni, mis tuleb kasvõi teiselt loovisikult. On inimesi nagu Lapin ja on veel tegelikult näiteid, kes on võimelised kirjutama ja see on tihti palju huvitavam, sest et seal on mingisugune värske emotsionaalne ja teooria poolt puutumatu.(Veenre)*

Veenre hinnangul on olemas võimalus, et kunstiteadlase haridusega autorite kajastus on konservatiivsem ja mingil määral siseringilikum – kõige värskeimat kunsti ei jõuta jälgida. Intervjuudest võib välja tuua ka ekspertide kartuse, et kunstikajastust hägustavad põlvkondlikud lõhed. Küsitletud töid mitmeid näiteid, kuidas tihti kirjutab kriitik oma põlvkonnast ega oska või ei soovi mõista nooremate või vanemate kunstnike töid.

- *Aga sageli on asi nii, et seal on teatud kirjutajad ja sageli need kirjutajad pole üldse kunstiteadlased või kriitikud. Lihtsalt kunstihuvilised, kes kirjutavad nendesse päevalehtedesse artikleid. Ja kirjutavad niimoodi tuttav tuttavast. Nooremad kriitikud tutvustavad ainult nooremat põlvkonda. Käib nagu selline oma põlvkonna haipimine.(Lapin)*
- *Noored kriitikud näiteks Andres Härm, see on paratamatu, et ta kirjutab enda ringist. Ta mõistab neid. Ta hingab nendega ühes rütmis. See polekski hea, kui ta kirjutaks Enn Põldroosist ja Evald Okasest. Ma arvan, et ta ei mõista neid, teda ei huvita see. (Veenre)*

3. 8. 1 Hinnangu andmine

Valdavalt esines intervjuueeritavate hulgas seisukoht, et massiajalehes ilmuvas artiklis pole tarvis autoripoolset hinnangut anda. Ka 2008. aastal ilmunud kunstiartiklite kontentanalüüs näitas, et 69% artiklitest ei andnud autoripoolset hinnangut, 26% esitas positiivse hinnangu ning vaid 5% puhul oli autor negatiivselt meelestatud.

Süvaintervjuudest selgus, et valdavalt ei soosita ajaleheartiklis hinnangute andmist. Mitmel puhul märgiti, et päevaleht pole põhjaneva kriitika jaoks õige koht, sest enamasti kunstihariduseta lugejad mõistaksid kriitikat vaid pooleldi – ei osata iseseisvalt hinnata kunsti kvaliteeti ning kriitikul pole piisavalt leheruumi, et seda põhjalikult lahata. Lisaks toodi välja, et kriitilised artiklid mõjutavad ka auditooriumi suhtumist kunstnikesse. Kunstnik Leonhard Lapin tõi intervjuus välja, et tema hinnangul ei suhtuta kunstnikkonda üldiselt soosivalt ning kriitiline artikkel päevalehes, millel on suur lugejaskond, võiks suhtumist veelgi halvendada:

- *Selle pärast, et rahva silmis on kõik kunstitegijad kahtlased tüübid niigi ja paljud arvavad, et see toimub mingite pidude ja joomingute vahelt ja vaata, et rahva raha arvelt. (Lapin)*

Sellele vastandus aga toimetuste seisukoht. Ene Polli sõnul võib ka hinnangut käsitleda informatsioonina, mis artikli seisukohast lugejale on oluline. Polli sõnul polegi ilma arvamusega artiklil lehes mõtet, sest mida lugeja soovib – ta tahab teada, kas tema arvamus sarnaneb kriitiku omaga. Polli sõnul on Eesti ühiskonnas, kus kultuurivaldkonnad ja vastavad inimesed tihedasti omavahel seotud, avaliku kriitika tegemine keeruline. Teisalt aga on toimetused veendunud, et ekspertarvamus (eelkõige Päevalehe näitel, sest Polli sõnul tuntakse uhkust selle üle, et toimetusse kuulub „ehtne“ kunstiteadlane Ants Juske) on lisaks põhilisele informatsioonile see, mida lugeja artiklist otsib, kuid suhteliselt harva leiab.

- *Aga seda, et ausalt öelda, et ärge minge seda vaatama, see on nii ebaõnnestunud – seda peaaegu ei tehta Eestis. Seda enam on hinnatav see, et kui teatrikriitik, kunstikriitik julgeb välja öelda oma arvamuse. (Poll)*

Postimehe kultuuritoimetuse juhataja Rebekka Lotmani sõnul on pikemad kunstinäituste arvustused lehes vältimatult subjektiivsed tekstid, seega tuleb vaid jälgida, et oleksid esindatud võimalikult erinevad nägemused. Kunstniku seisukohti sõnastati mitmeti: ühest küljest kehtib ka siin põhimõte, et leheruumi saamine ja artiklis äramärkimine on igal juhul vajalik.

- *Kui ma juba ise olen töid teinud lehes nii palju, siis ma ei, ei võta seda nagu noh, nii väga südamesse kui selline kunstnik, kes nüüd arvab, et mis lehes kirjutatakse ongi õige iga kord..(naer)Noh, hea kui üldse kirjutatakse. Väga halvasti ka ei öelda, siis veel parem... (Kartau)*

Intervjuudest selgus, et nii toimetustes kui kirjutajate seas on nn kirjutamata seadus, et otseselt hävitavat kriitikat lehes ei avaldata. Kunstiteadlase Heie Treieri sõnul (intervjuus autoriga, 2009) peitub põhjus selles, et tänapäeva kunst ja avatavad näitused on peamiselt postmodernismi näited, millele polegi võimalik üks-üheselt positiivset või negatiivset hinnangut anda. Postimehe autori Anu Aaremäe sõnul pole aga päriselt hinnangute vältimine võimalik, seega olekski kõige õigem kirjutamisest loobuda.

- *See paratamatult kipub tekkima ikkagi. Üheselt põrmustava hinnangu andmist olen üritanud vältida, äkki ma olin loll ja ei saanud aru, kirjutagu keegi teine. (Aaremäe)*

Kunstnik Kivaste sõnastas negatiivse-positiivse skaala kõrval autorite kolmanda võimaluse: kunstikriitik, olles valinud välja näituse, mida kajastada, hakkab arutlema näituse ainese üle:

- *Aga kolmas, minu meelest õige võimalus – ta lihtsalt räägib sellest probleemist, nii nagu näitus räägib. Ta püüab seda avada. Seal ei ole ju tegelikult vaja, et ta selgelt ilmutaks oma positiivset või negatiivset suhtumist sellesse. Näitus tõstatab mingisuguse probleemi ning püüab algatada dialoogi – ta võiks selle dialoogiga kaasa minna või seda edasi arendada. (Kivaste)*

Sellisel juhul paigutab autor üksiknäituse ka laiemasse sotsiaalsesse konteksti, mis kunstispetsiifikat mittetundvale lehelugejale on mõistetavam kui detailsed arutlused kunsti kvaliteedist tervikuna. Ühtlasi selgub, et kuna autor on valinud kajastamiseks juba kindla näituse, järelkult ta kiidab selle vaikimisi heaks ning edasi tegeleb näituse sisulise külje ja sõnumiga.

Teisalt tekib aga siinkohal küsimus: millal on tegemist kirjutamata jätmise puhul negatiivse hinnanguga ning millal mängisid rolli muud mõjutajad, näiteks piiratud leheruum või autori ajapuudus (Treier, 2009). Ajafaktori kõrval võib lisaks välja tuua ajalehe artiklite mahu, autorite olemasolu, teised päevasündmused, mida toimetuse võib olulisemaks pidada, reklaami mahu, väljaande ideoloogia ja muudki.

3. 9 Kahe väljaande kunstinäituste kajastuse võrdlus

Järgnevalt on esitatud Eesti Päevalehe ja Postimehe kunstinäituste võrdlus kokkuvõtvalt tabelina.

	Eesti Päevaleht (EPL)	Postimees (PM)
Artiklite arv ja žanriline jaotus	Ilmus 112 artiklit, 47% koguarvust. Levinumaks žanriks arvustus. EPLis on kultuuritoimetus meelelahutuslikumate Melu, Meedia ja Laupäeva toimetustega ühendatud. Kultuurist kirjutab pärast koondamisi kaks inimest (üks neist kunstitoimetaja), lugude tellimiseks raha ei ole. Polli sõnul aga ilmselt ei oleks kunstiartikleid rohkem ka juhul, kui rahalised võimalused lubaksid.	Ilmus 125 artiklit, 53% koguarvust. Levinumaks žanriks uudis. PMi kultuuritoimetuses eraldi kunstitoimetajat ei ole. Toimetusel on honorarifond, mis võimaldab pikemaid lugusid (arvustusi) tellida, lühemad artiklid toimetuse liikmetelt. Lotmani sõnul püüab PM erinevaid kultuurivaldkondi tasakaalus hoida, seega on vähem ka pikemaid kunstilugusid.
Esitav informatsioon	Enim esindatud kujutav kunst. Kõige rohkem kirjeldati tööde ainekst (mida tööd kujutasid, tähistasid). Suurel määral esines tööde paigutamist stiiliajaloolisse konteksti.	Enim esindatud kujutatav kunst. Kõige rohkem kirjeldati tööde ainekst. Stiiliajaloolist konteksti esines vähem, enam toodi välja tööde materjali ja välimust.
Informatsiooni rõhutamine	Fotodel ja fotoallkirjades esitati konkreetseid näitusel nähtavaid teoseid. Pealkirjas ja juhtlõigus oli enamasti märgitud kunstinäituse kui sündmuse toimumine. Toimetuses peetakse üldiselt olulisemaks informeerimist, lugeja harimist. Poll: artikkel peab olema üldarusaadav ja informatiivne. <i>Ajalehe artikkel peab olema ikka nii, et</i>	Fotodel ja fotoallkirjades esitati konkreetseid kunstiteoseid. Pealkiri ja juhtlõik teatasid enamikul juhtudest kunstinäituse kui sündmuse toimumisest. Toimetuses peetakse olulisemaks artiklis edastatavat emotsiooni. Lotman: kultuuriajakirjandus on loominguline ning reegleid raske anda. Infot võiks olla kunstniku kohta, panna

	<p><i>ma lõõn lehe lahti ja mul köidab see tähelepanu: kas see pilt või kuidas see on kirjutatud. (Poll)</i></p> <p>Juske: artiklis ei tohiks olla keerulisi teooriaid ja võõrsõnu, kuid liiga lihtne („puust ette ja punaseks“) ka mitte. Peamine on vahendada kunstniku sõnumit.</p> <p><i>Sest praegu on sellist kunsti, kus tõesti näituseküllastaja ei saa aru, millega on tegemist, mida kunstnik sellega öelda tahtis. (Juske)</i></p> <p>Veenre: vähem kirjeldust, oluline on panna lugeja kaasa mõtlema.</p> <p><i>Ma arvan, et ta peakski pigem andma omaette või eraldiseisva elamuse või impuls, sest ma ei usu kirjelduse jõudu. (Veenre)</i></p>	<p>näitus kogu loomingu ja üldkultuurilisse konteksti.</p> <p><i>Vahel võib mõni ilukirjanduslikkusele kalduv lugu rääkida kunstinäitusest palju enam kui teine, kunstiteoste seoseid teiste voolude jms esile toov. (Lotman)</i></p> <p>Aaremäe: artiklid valmivad näitusel tekkinud mõtetest, otsused on emotsionaalsed.</p> <p><i>Laiatarbelehe jaoks õnneks ei ole mul kunstiteadlase tausta. Ei saa kirjutama hakata diskursusest, paradigmat ja keerulisi võrdlusi tooma, mis kellelegi midagi ei ütle. (Aaremäe)</i></p> <p>Kivaste: oluline on käsitleda näitusel esitatud probleemi, artikkel on omaette teos.</p> <p><i>Ta räägib sellest probleemist nii, nagu näitus räägib. Ta püüab seda avada. (Kivaste)</i></p>
<p>Autorlus</p>	<p>Enamik (76%) artikleid toimetuse liikmetelt. Põhiline autor EPLi kunstitoimetaja Ants Juske, kellel on kunstiteadlase haridus ja aastakümneid lehetöö kogemust. Üldiselt peetakse oluliseks, et kunstinäitustest kirjutaja oleks kunstiharidusega.</p> <p>Poll: EPLi kunstikajastus on parem kui</p>	<p>Enamik (76%) artikleid toimetusevälistelt autoritelt. Levinum autor Anu Aaremäe. Kirjutajad on erineva taustaga, paljud on kunstnikud. (Lühi-uudiseid ja intervjuusid kunstnikega kirjutavad toimetuses Tiina Kolk (Arteri toimetaja), Lotman, Valner Valner Valme (muusikatoimetaja), Urve Esilas (arvamustoimetaja), Eva Kübar</p>

	<p>PM-il, sest toimetuses on kunstiteadlane. Samas muudaksid erinevad autorid kajastuse mitmekesisemaks.</p> <p><i>Juske peab iga päev kirjutama mingist kunstinäitusest. See muutub juba niisuguseks, et ta ei saa enam süveneda, ta ei suuda enam. (Poll)</i></p> <p>Juske: lehte kunstist kirjutajal peab olema vastav haridus.</p> <p><i>Kergem on teha kunstiteadlasest ajakirjanikku kui vastupidi, ajakirjanikust kunstiteadlast. (Juske)</i></p> <p>Veenre: kirjutada võiksid kunstnikud, kellel on värsked ideed.</p> <p><i>Autor võiks olla see, kellel on midagi öelda selle asja kohta. (Veenre)</i></p>	<p>(teatritoimetaja). Autoritele sisu suhtes oluliselt ettekirjutusi ei tehta, seega on autoril sisu suhtes vabad käed.</p> <p>Lotman: universaalset spetsialisti olemas pole. Ideaalne oleks ühendada EPLi ja PMi võimalused: palgaline kunstitoimetaja ja tellimuslood.</p> <p><i>Oluline on, et erinevatele näitustele, erinevatele kunstisündmustele leiduks sobiv kirjutaja, kirjutaja, kes saab lugejaile näitusel eksponeeritavat rohkem avada, kui ta ise seda oskaks. (Lotman)</i></p>
<p>Teemade valik</p>	<p>Toimetuses usaldatakse eelkõige kunstitoimetaja ekspertarvamust. Samas on kõigil toimetuse liikmetel võimalik erinevatest kunstivaldkondadest ideid pakkuda. Jälgitakse ka PMi kajastust, et tähtsad näitused kahe silma vahele ei jääks.</p> <p><i>Ja muidugi, jumalast hea, kui on vastava ala spetsialist olemas. Ta teab, mida ta oluliseks peab ja mida ta kirjutab. (Poll)</i></p> <p><i>Aga kui ma siin hakkam oma rida ajama või jätan midagi, mida kajastatakse</i></p>	<p>Aaremäe: teema (näituse) valib ise või pakub toimetuse, palju on isiklikku otsustusvõimalust.</p> <p><i>On tulnud ette mitte üks-kaks korda, vaid rohkem, mille kohta ma ütlen, et ei oska selle kohta küll midagi öelda. Öelgu keegi teine, juhul kui oskab. (Aaremäe)</i></p> <p>Kartau: tavaliselt pakub ise toimetusele teema, millest soovib kirjutada, sest konkreetsete näituste kohta lugusid tellitakse harva.</p> <p><i>Kuna ma ei ole seal [PMis]ametis, keegi</i></p>

	<p>televiisoris, Postimehes, siis küsitakse, et aga miks meie lehes ei ole. (Juske)</p> <p>Üldiselt on see lehesisene sfäär nii demokraatlikuks muutunud, et ei ole sellist asja – mulle ei ole kunagi öeldud, et ma pean millestki kirjutama. (Veenre)</p>	<p>ei maksa selle eest, et teha neid valikuid lehe eest, siis ma ikkagi lähtun subjektiivselt, oma eelistustest lihtsalt. (Kartau)</p>
Hinnangu andmine	<p>Enamikul juhtudest hinnang puudus. Rohkem kui Postimehes esines positiivset hinnangut. Negatiivne hinnang üksikutel juhtudel. Intervjuudest selgus, et toimetus peab hinnangute andmist sama oluliseks kui informatsiooni esitamist.</p> <p><i>Miks ma loen seda arvustust ajalehest? Ma tahan teada, kas minu hinnang sobis kriitikule või juhib ta mu tähelepanu mingitele asjadele, mida ma ise ei osanud vaadata. (Poll)</i></p> <p>Juske: lihtsalt kirjeldaval artiklil pole mõtet, sest see täidaks pigem reportaaži rolli. Lugeja tahab ka hinnangut.</p>	<p>Enamasti hinnang puudus. Positiivset hinnangut ca poole vähematel juhtudel kui EPLis. Negatiivne hinnang üksikutel juhtudel. Toimetus peab emotsiooni andmise kõrval oluliseks ka kriitikat.</p> <p>Aaremäe: hinnang tekib paratamatult, kuid negatiivset hinnangut üldiselt ei anna.</p> <p><i>Üheselt põrmustava hinnangu andmist olen üritanud vältida, äkki ma olin loll ja ei saanud aru, kirjutagu keegi teine. (Aaremäe)</i></p> <p>Kivaste: positiivsuse-negatiivsuse skaala pole oluline. Kriitik ei peaks olema emotsionaalne, vaid arutlema näituse teema üle.</p>

Tabel 3: Eesti Päevalehe ja Postimehe võrdlus.

IV JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

4. 1 Hüpoteeside paikapidavus

Käesoleva töö eesmärgiks oli uurida, kuidas kajastati kahes Eesti päevalehes kunstinäituseid 2008. aastal. Järgnevalt on esitatud vastused püstitatud uurimisküsimustele:

1. Millistes ajakirjanduslikes žanrites kunstinäitusi kajastati?
2. Millist informatsiooni artiklites esitati?
 - a. Millist informatsiooni rõhutati ehk esitati kujunduslikes, tähelepanu haaravates elementides?
3. Millised on kunstinäituste kajastuse erinevused kahe väljaande, Eesti Päevalehe ja Postimehe vahel?
4. Kuidas ja millistest põhimõtetest lähtuvalt autorid kunstinäituste artikleid loovad?
 - a. Millist informatsiooni peavad artiklite autorid oluliseks?

Hüpotees 1: Kunstinäituste kajastamisel on enim levinud žanriks lühiuudis.

Valimisse kuulunud artiklite kontentanalüüs näitas, et koguvalimi žanrilises jaotuses oli pea võrdselt esindatud nii arvustused (44%) kui uudised (43%), ülejäänud žanritüübid moodustasid vaid 13%. Koguvalimit vaadeldes osutus seega esimene hüpotees, mille järgi enim levinud žanr pidanuks olema lühiuudis, valeks, sest arvustustel oli isegi ühe protsenti võrra suurem osakaal. Kahte päevalehte eraldi vaadeldes selgus, et erinevused žanrilises osakaalus olid olemas. Eesti Päevalehes ilmunud artiklite seas olid domineerival kohal arvustused (57%), mis moodustasid üle poole aasta jooksul ilmunud kunstinäituste teemaliste artiklite hulgast; uudiseid oli vaid pisut rohkem kui neljandik. Postimehe artiklite statistika näitas vastupidist tulemust – peaaegu sama palju, et Eesti Päevalehes ilmus arvustusi, kirjutati Postimehes kunstinäituste kohta uudiseid (56%) ning Postimehes ilmunud arvustuste osakaal oli ligikaudselt võrdne Eesti Päevalehes ilmunud uudistega. Seega vastas püstitatud hüpotees Postimehe puhul tõele – väljaandes oli levinumaks žanriks lühiuudis – kuid kogu valimi puhul see tõele ei vastanud. Pikemate näituselugude ja lühiuudiste suhe on kahtlemata mõjutatud ka sellest, et erinevalt Eesti Päevalehest on Postimehel võimalik lugusid tellida väljastpoolt toimetust. Tulemust, mille järgi Päevalehes ilmus enam arvustusi, on põhjendatav sellega, et toimetuses on palgal kunstitoimetaja. Kuna finantsiline olukord ei võimalda väljastpoolt lugusid tellida, on artiklid enamasti toimetuselise liikmete (suuremas osas Juske) kirjutatud. Kuigi

Postimehel on endiselt võimalik honorarifonde kasutada, oli arvustusi siiski tunduvalt vähem kui toimetuse liikmete kirjutatud lühiuudiseid. Seega – kuigi toimetusel oli raha pikemaid kunstinäituste artikleid valida, ei ole ressursid siiski piiramatud ning statistika näitas, et kunstivaldkonna kajastamiseks tuli tihti leppida lühivormidega. Teisalt, nagu märgiti ka intervjuudes, on kunstist kirjutajate ringkond väike ning kirjutajaid kohati keeruline leida.

Hüpotees 2: Enim kajastatakse tähelepanu haaravates kujunduselementides kunstniku isikut.

Pehmete uudiste uudisväärtuste kriteeriumitest lähtuvalt eeldati, et enim tähelepanu pälvib kunstinäituste kajastamisel kunstniku isik. Andmed aga näitasid, et nii pealkirjas kui juhtlõigus konstateeriti enamikul juhtudest kunstinäituse kui sündmuse toimumist (seda nii Eesti Päevalehes kui Postimehes), kunstnikule pöörati tähelepanu tunduvalt vähem. Fotodel kujutati rohkem kui pooltel juhtudel ühte (või enam) konkreetset kunstiteost, mis enamasti olid esitatud reprodukena, millest kunstisaali keskkond „välja lõigatud“. Seega toimus fotomaterjal pigem konkreetseid teoseid rõhutavalt, mitte näitust kui tervikut edasi andvalt. Nii Eesti päevalehes kui Postimehes oli kunstnikku ennast pildil kujutatud vaid kolmandikul juhtudest. Fotot toetavate pildiallkirjade puhul võis märgata sama tendentsi – enim leidis äramärkimist, millise teosega on pildil tegemist. Kuivõrd väljavõtteid esines artiklites vähe, näitasid tulemused, et nii kunstniku isikut kui näitust kui tervikut kajastati ühepalju. Hüpotees, mille järgi pidanuks enim tähelepanu haaravates kujunduselementides olema informatsiooni kunstniku isiku kohta, ei osutunud seega paikapidavaks, sest enim rõhutati konkreetseid teoseid ja näituse kui sündmuse toimumist.

Hüpotees 3: Enim on kunstinäituste teemalisi artikleid Eesti Päevalehes.

Arvuliselt oli Eesti Päevalehes vähem artikleid kui Postimehes, vastavalt 112 ja 125 artiklit, kuid nagu eelnev statistika näitas, oli Eesti Päevalehes enam arvustusi, Postimehes aga uudiseid. Intervjuudest kummagi kultuuritoimetuse juhtide ja kirjutajatega selgus, et väljaannete vahel on ka erinevused selles, millist teavet kunstinäituse artikkel sisaldama peaks. Eesti Päevalehe puhul on enam täheldatav informatiivne, nn „rahvavalgustuslik“ suhtumine: pikemad artiklid ja arvustused olid sageli paigutatud kultuuri- ja stiiliajaloolisse konteksti. Toimetuses peetakse tähtsaks ka seda, et artiklite autor oleks kunstivaldkonna spetsialist ning tunti uhkust selle üle, et toimetuses töötab doktorikraadiga kunstitoimetaja. Postimehe puhul oli enam märgata, et tähtsamaks hinnatakse teksti kui iseseisvat (kirjanduslikumat) teost, kus olulisel kohal autori emotsioonid. Enam esines autorikeskset lähenemist: kirjeldati näitusel

tekkinud tundeid, isiklikku kogemust. Kahe väljaande vahelised erinevused ilmnisid tugevasti seega ka artiklite autorluses – kui valdav osa Päevalehe kunstiaiklites oli kunstitoimetaja Juske sulest, siis Postimehes oli kirjutajate ring laiem ja mitmekesisem. Kuigi Postimehes oli sageli autori nimele juurde märgitud tiitlina „kriitik“, siis (nagu selgus intervjuudest) oli enamasti tegemist tegutsevate kunstnikega, kes lähenesid artiklite koostamisele pigem loominguliselt kui harimise funktsiooni silmas pidades.

Kuna Postimehe toimetuses ükski liige järjekindlalt kunstikajastamisega ei tegele, ei ole ka lehe kunstikajastus nii järjekindel kui Päevalehel. Intervjuudes toodi välja, et kuigi autorite vaheldumine teeb kunstikajastuse mitmekülgsemaks, on valitud teel ka nõrku külgi. Välistele autoritele antakse toimetuse poolt suur valikuvabadus, mida kajastada – näiteks nii Aaremäe kui Kartau märkisid, et pole kunagi saanud juhiseid selle kohta, millisest näitusest kirjutada. Seetõttu on kirjutajatel hea võimalus teha subjektiivne, endale mugav või südamelähedane valik (kasvõi kajastada oma kodukohas toimuvat või sõbrast kunstniku näitust). Eesti Päevalehe puhul otsustab kajastatavate näituste üle kunstitoimetaja Juske pea ainuisikuliselt. Ühest küljest tagab see kunstikajastuse järjepidevuse, teisalt aga esindab tahes-tahtmata vaid ühe inimese nägemust. Lisaks märkis Juske intervjuus, et ise kõigi vajalike näituste külastamine ja neist igapäevaselt kirjutamine on omajagu koormav ning artiklite tellimise võimalus võiks siiski olemas olla.

Erinevused antud töös esitatud statistiliste andmete ja intervjuudes räägitu vahel ilmnisid aga hoopiski hinnangute andmises. Kontentanalüüsi tulemusena selgus, et 69% puhul kõikidest artiklitest ei esinenud autoripoolset hinnangut näitusele, samas aga pidasid mõlemad toimetused hinnangu andmist lugeja seisukohast vajalikuks – kohati lausa sama oluliseks, kui põhilise informatsiooni andmist. Samas näis kirjutajate vahel olevat ka nn vaikiv kokkulepe, mille järgi negatiivset hinnangut üldiselt ei anta, vaid jäetakse näitusest kirjutamata. Sealjuures aga tekib küsimus: millal on kirjutamata jätmise puhul tegemist hinnangu ning millal muude tegurite, näiteks ruumi- või ajapuudusega? Ühtlasi võib välja tuua vastuolu toimetuste ja kirjutajate vahel – ajakirjanduslikust seisukohast peetakse oluliseks konkreetse seisukoha võtmist, kuid kirjutajas pigem üritavad seda vältida.

4. 2 Meetodi ja uuringu kriitika

Bakalaureusetöös kasutati kombineeritult kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid uurimismeetodeid. Kontentanalüüsi abil oli võimalik esitada artiklite sisu samade, standardiseeritud alustel võrrelda. Kodeerimisel tekitas kohati raskusi näiteks aga viies erinevas kujunduselemendis sisalduva informatsiooni lahterdamine. Näiteks kui pealkirja „Kunagine „lilletüdruk“ Malle Leis läbi 34 aasta“ võis kategoriseerida informatsiooni alla kunstniku isikust, siis pealkirja „Valmisolek edasiminekuks“ oli raske seostada kunstniku isiku, konkreetse teose või kunstistiiliga. Seega paigutus antud näide kunstinäituse kui terviku kategooria alla.

Kuna kahes päevalehes kunstist kirjutajate arv on suhteliselt väike ning ka kultuuritoimetusi on vaid kaks, sobis kasutada süvaintervjuusid. See andis võimaluse vestluse käigus küsimuste järjekorda vahetada ning täpsustavaid küsimusi esitada. Samas, intervjuueeritavad kui kunstivaldkonnas hästi orienteeruvad inimesed ei piirdunud sageli vaid kahes ajalehes ilmuvate artiklite analüüsiga, vaid laiendasid teemat tervele Eesti kunstielule. Autori seisukohalt sai usutlustest rohkesti huvitavat lisainformatsiooni, kuid oli oht töö peamistest uurimisküsimustest kõrvale kalduda.

Ka võis intervjuueeritavatel osutada keeruliseks seletada, millist informatsiooni nad kunstinäituste artiklites kõige olulisemaks peavad. Tihti kippusid kirjeldused olema üldsõnalised (nt oluline on põhiliste andmete esitamine: kelle näitus kus toimub), kuid seda, kas artikkel ehitatakse üles kunstniku isikust või hoopiski näituse sõnumist lähtuvalt, oli raskem välja tuua. Intervjuueeritavad lähtusid oma sõnutsi tihti kunstinäituste kajastamisel n-ö „kõhutundest“ ja olenevalt olukorrast. Uurimismeetodina oleks olnud võimalik kasutada ka vaatluspäeva, et uurija saaks täpselt registreerida, kuidas autor konkreetse näituse valiku kasuks otsustab, milliseid märkmeid näitust külastades teeb, kas tegeleb ka taustauuringuga või intervjuueerib kunstnikku, kuidas artikli üles ehitab jne.

Läbiviidud uuring annab kokkuvõttes ülevaate kahe üleriikliku päevalehe ühe aasta kunstinäituste kajastusest nii arvuliselt kui heidab valgust autortite ja toimetuste tööle – kuidas kajastatavaid näituseid valitakse ning millistest põhimõtetest artikleid luuakse.

4. 3 Diskussioon

Kunsti-, ka laiemalt kultuuriartiklid on ajalehtedes võrreldes traditsiooniliste uudislugudega vabama ülesehitusega. Kultuur tervikuna lahterdatakse „pehmete“ uudiste valdkonda, kusjuures kultuuritoimetuses on uudis kui formaat võrreldes arvustustega üldiselt teisejärguline (Hennoste 2001: 181). Kultuuriartiklid lähtuvad ka pisut erinevatest uudisväärtustest kui poliitika- ja majandusartiklid – tegemist ei ole samaväärselt suure hulga inimeste elu mõjutavate teemadega. Näib aga, et tihti peetakse kultuuri valdkonnaks, milles orienteerumine ja mille tarbimine on mõeldud vaid vähestele privilegeeritutele. Eriti võib sellist suhtumist täheldada kujutava kunsti puhul. Tavapärasest kultuurirubriigist ettepoole tuuakse ajalehtedes kunst tavaliselt siis, kui järjekordne Konrad Mägi maal on saavutanud rekordilise oksjonihinna või on toimunud muuseumirööv ja väärtuslikud teosed teadmata kadunud. Ometi on taolised sündmused erandlikud. Kuigi Eesti kunstielu ei ole mastaabilt samaväärne lääneriikidega, on avatakse ka siingi pea iga päev mitu uut kunstinäitust.

Miks ja kelle jaoks on laia auditooriumiga ajalehtedes tarvis kajastada näituseid, millest võib-olla paljud lugeda ei soovigi ning vähesed loetu mõjul kunstisaali jõuavad? Käesolevas töös võis näha kahte suundumust välja joonistumas: ühest küljest peetakse silmas harivat, n-ö „valgustuslikkugi“ aspekti, teisalt soovitakse artikliga pakkuda elamust, emotsiooni. Ajakirjandust süüdistatakse sageli range objektiivsuse loovutamises kergemeelsemale sisule. Tiit Hennoste (2009) on väitnud, et ajakirjanduses on lausa kolmekordne kriis: kolletumise, netistumise ja majanduskriis. Kuigi, nagu eelnevalt märgitud, pole kultuuriajakirjandus kunagi nii rangelt „kõva“ ajakirjanduse mudelit järginud, on ka siin kolletumine võimalik. Kasvõi sel viisil, et lugejaid hakatakse püüdma provokatiivsete pealkirjadega, mis aga tegelikult sisust vale arusaama tekitavad.

Nagu selgus ka läbi viidud intervjuudest, on Eestis autorite hulk, kes kunstist ühes või teises väljaandes kirjutavad, suhteliselt piiratud. Kui põhjalikumalt kajastust ja analüüsi võimaldavad erialaväljaanded (Sirp, Kunst. ee jne), siis päevalehtedes on piiratud nii aeg, tähe märkide arv kui kunstiproblemaatilistesse detailidesse laskumine. Usutavasti on aga kunstivaldkonna inimesel palju põnevam kirjutada pikemaid, spetsiifilisemaid tekste kui piirduda vaid kolme tuhande tähe märgi ja lihtlausetega. Seega kerkibki küsimus: kas ja kui põhjalikult kujutavat kunsti päevalehtedes on üldse tarvis kajastada. Kas pole tegemist nn nišivaldkonnaga, mis peakski jääma erialakirjandusse? Intervjuudest selgus, et toimetused on kokku puutunud

vastupidiste etteheidetega. Eesti Päevalehe kultuuritoimetuse juhataja Ene Poll märkis, et tihtipeale eeldatakse lehtoimetuselt, et kultuurikajastus on põhjalikum, kui ajaleheformaad võimaldab. Teisalt, kui ka piisavalt palju kultuuriteemasid ei kajastata, süüdistatakse lehte kogu kultuuri väljasuretamises. Heaks illustratsiooniks on katkend intervjuust Polliga:

Siis tuleb telefoniga, et miks teil oli, kuidas nii, see Eesti kultuur sureb nüüd kohekohe välja, kui te sellest ei kirjuta. Ma olen nendel teemadel nii palju vaielnud ja rääkinud, et minu seisukoht on küll see, et meie töötame ajalehes. /-/ Ärge tulge meile rääkima, et me süvitsi ei lähe. Kunagi ju Postimehest kaotati ära, issand, misasi see oli, mingisugune lisa... Siis oli ju niisugune kisa terves Eesti ajakirjanduses, et kuidas nii võib ja kultuur sureb välja. No ei ta tühi sure kuskile... (Poll)

Intervjuude käigus toodi välja huvitavaid aspekte nii kultuuriajakirjandusest (auditooriumi huvi, selle vähenemine), kunstikriitikast (mis on kunstikriitiku ülesandeks?) kui Eesti kunsti hetkeolukorrast (piiratud galeriide ja muuseumite arv, vähene kunsti rahastamine, kunstihariduse võimalused jne). Kuigi viimased kaks temaatikat jäävad peaaesjalikult siiski kunstiteaduse ja –ajaloo valdkonda ja käesoleva töö raamidesse need mahu, leidub ka edasist uurimismaterjali. Näiteks annaks huvitavaid tulemusi see, kuidas aastate jooksul on ajalehtedes erinevate kultuurivaldkondade kajastamine muutunud nii proportsionaalselt kui temaatiliselt. Samuti oleks edaspidi võimalik analüüsida ilmuvate arvustuste retoorikat, mida käesolevas töös ei käsitletud.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö „Kunstinäituste kajastamine Eesti Päevalehes ja Postimehes 2008. aastal“ eesmärgiks oli uurida, millist informatsiooni esitasid kahes päevalehes ilmunud kunstinäituste teemalised artiklid ning millised olid autorite taotlused artikleid luues. Analüüsis püüti välja tuua ka erinevusi kahe päevalehe kajastuses.

Töö esimeses pooles on esitatud teoreetilised lähtepunktid: lisaks üldisemale massimeedia ja ajalehe tunnustele ja funktsioonidele on välja toodud uudisväärtuslikkuse ja kultuuri- (ehk „pehmete“) uudiste definitsioon. Artiklites oleva informatsiooni rõhutamise hindamise alusena on kasutatud Hennoste (2001) käsitlust informatsiooni siletõstest kujunduselementide abil.

Töös kasutati kombineeritult kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid uurimismeetodeid. Kontentanalüüsi valimisse kuulus mõlemast päevalehest kokku 237 kunstinäituste teemalist artiklit. Saadud andmeid võrreldi kaheksa süvaintervjuu tulemustega. Kontentanalüüsi tulemusena selgus, et enim esines kunstinäituste kohta 2008. aasta jooksul arvustusi, veidi vähem aga lühiuudiseid. Ilmnesid erinevused kahe päevalehe vahel: kui Eesti Päevalehes oli enam arvustusi, siis Postimehes lühiuudiseid. Põhjusena võib välja tuua, et erinevalt Postimehest töötab Eesti Päevalehes kunstitoimetaja ning väljastpoolt toimetust lugusid ei tellita. Postimehes oli autorite hulk mitmekesisem. Kummagi toimetuse töökorralduse puhul toodi välja nii tugevusi kui nõrkusi: kunstitoimetaja olemasolu tagab järjepideva kajastuse, samas aga langeb kogu kajastamine peamiselt vaid ühe kirjutaja õlgadele. Postimehe puhul toob iga autor lehte värsket pilku, kuid puudub järjekindel ülevaade kunstivaldkonnast.

Artiklites esitatud informatsioonis ei rõhutatud kunstniku isikut, nagu võis väita „pehmete“ uudiskriteeriumite alusel. Kui fotodel kujutati enamasti konkreetseid kunstiteoseid, siis pealkirjad rääkisid ennekõike näituse kui sündmuse toimumisest. Eesti Päevalehe artiklite puhul võis täheldada enam konkreetse näituse kultuurikonteksti paigutamist ja toimetuses peeti samuti oluliseks artiklite harivat funktsiooni. Postimehe tekstides esines enam emotsionaalsust, konteksti avati vähem. Tulemused vastasid ka toimetuse ja kirjutajate nägemusele, sest oluliseks peeti loominguulist lähenemist.

Erinevusi kontentanalüüsi ja intervjuude tulemuste vahel esines küsimuses hinnangute andmise kohta. Intervjuudes selgus, et toimetused eelistavad avaldada autori kindla hinnanguga artikleid, samas kui autorite seas valitses nn vaikiv kokkulepe, et negatiivset arvustust ei kirjutata. Kontentanalüüs näitas, et enamikul juhtudest autoripoolne hinnang puuduski.

Antud töös vaadeldi vaid ühe aasta kunstinäituste kajastust, kuid edaspidi saab temaatikat kindlasti laiendada – andmeid võib võrrelda aastate kaupa või teha laiem uuring selle kohta, milline on kultuurivaldkondade jaotumine päevalehtedes.

SUMMARY

The aim of the bachelor thesis “The Coverage of Art Exhibitions in Newspapers in 2008. The Example of Eesti Päevaleht and Postimees” was to analyze which information were emphasised in the articles about art exhibitions and what were the goals of the article’s authors while portraying the exhibitions. An important part of the thesis was focusing on the differences of the representation between the two newspapers.

Throughout the study the combined method of content analysis and semi-structured expert interviews were used. The results of the content analysis revealed that the most commonly used genre was review, not news stories as presumed. Still, there were differences between the two newspapers: Eesti Päevaleht printed more reviews, whereas Postimees preferred short news stories. This may be explained by the composition of the staffs. On the contrary to Postimees, Eesti Päevaleht has employed an art editor with a PhD in art. Postimees uses freelance authors. Therefore the representation of art exhibition can be considered more consistent in Eesti Päevaleht, but also more one-sided, since there is basically only one writer. In Postimees the use of different authors gave the impression of versatile views on art, but lacked of consistency.

Although it was assumed that the main emphasis in the articles would be on the persona of the artist, the results showed that the information about the exhibition as a cultural event was portrayed as most important. The photos printed to illustrate the articles were mostly of particular works of art from the exhibitions.

The main differences between the two dailies were most apparent in the aims of the articles. Eesti Päevaleht focused more on the informative and educational aspect, whereas in Postimees the articles were more emotional and creative.

In conclusion, the present thesis showed that there were differences in the representation of art exhibitions in the two Estonian national dailies Eesti Päevaleht and Postimees. The differences manifested in the most commonly used genres as well as the main aims of the articles.

KASUTATUD KIRJANDUS

Hennoste, T. (2001). Uudise käsiraamat. Kuidas otsida, kirjutada, toimetada ja serverida ajaleheuudist. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Hennoste, T. (2009). Tiit Hennoste: mis küll saab sest meediast? Postimees, 4. 04. <http://www.postimees.ee/?id=102944> , vaadatud 22. 05. 2009.

Janssen, S. (1999). Art Journalism and Cultural Change: the Coverage of the Arts in Dutch Newspapers. Poetics, 26: 329 – 348.

Kurvits, R., T. Hennoste (1994). Ajalehe kujundamine. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Lidchi, H. (1997). The Poetics and the Politics of Exhibiting Other Cultures. – S. Hall (toim.), Representation: Cultural Representations and Signifying Practices. London jne: Sage.

Laherand, M.-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Infotrükk

Lauristin, M., P. Vihalemm (2008). Kultuuriajakirjad sotsioloogi pilguga. Keel ja Kirjandus 1- 2, lk 3 – 15.

Lauristin, M., M. Lõhmus, R. Salupere (2004). Inimesed kultuuriväljal: aktiivsus ja eelistused. Eesti elavik 21. sajandi algul: ülevaade uurimuse Mina. Maailm. Meedia tulemustest. V. Kalmus et al (toim). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

McQuail, D. (2000). McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Pilvre, B. (2003). Kultuuriajakirjandus ja PR. Eesti Ekspress, 18. 11. <http://paber.ekspress.ee/viewdoc/38A0A37AA66DA5ADC2256DDE0050A47A>, vaadatud 22. 05. 2009.

Shoemaker, P. J. (1991). Gatekeeping. Newbury Park jt: Sage.

Talvistu, E. (2009). Intervjuu autoriga, 30. 04. 2008, Tartu.

Treier, H. (2009). Intervjuu autoriga, 20. 04. 2009, Tallinn.

Vihalemm, P., R. Kõuts (2004). Trükisõna ja lugejaskond Eestis 1965 – 2004. P. Vihalemm [toim]. Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965 – 2004. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Eesti Ajalehtede Liidu kodulehekülg: www.eall.ee. Vaadatud 22. 05. 2009

Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava. Elektrooniline Riigi Teataja:
<http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=174787>, vaadatud 17. 05. 2009

LISAD

LISA 1: Süvaintervjuude küsitluskava

1. Kui tihti loete päevalehtedes ilmuvaid kunstinäituste artikleid?
2. Kas Teie hinnangul on kahe väljaande, Eesti Päevalehe ja Postimehe kunstikajastuses erinevusi? Kumba eelistate? Miks?
3. Kas Teie hinnangul ilmub lehtedes nimetatud artikleid piisavalt?
4. Kellele, millistele lugejatele artiklid on suunatud?
5. Millist informatsiooni peaks kunstinäituse teemaline artikkel andma? Mida rõhutama, mida tagaplaanile jätma?
6. Kui kirjutate ise kunstinäitusest artiklit, siis millest lähtute? Millist informatsiooni peate kõige olulisemaks?
7. Kuivõrd mõjutavad artiklid Teie hinnangul kunstinäituse külastatavust ja/või kunstitööde müüki? Miks?
8. Kes Teie hinnangul peaksid olema kunstinäituste teemaliste artiklite autorid – toimetusse kuuluvad ajakirjanikud, kunstiajaloolased, kunstnikud vms?

LISA 2: Intervjuude transkriptsioonid

2.1 Ene Poll

EPLi kultuuriosakonna juhataja
EPLi toimetuses, 27. aprillil 2009

Ma teen tavaliselt nädala plaani kultuurikülgede jaoks. Noh, me ju teame – need ju ei ole mingid saladused – kas avatakse mingid näitused, kas on mingi teatri esietendus, kas tuleb mingi film... Ma teen nädala plaani, aga siis ongi nii, et tegelikult ütleb päeva makett, kui palju seal ruumi on, see pannakse nagu hommikul sinna. Sealt selgub, kui palju meil ruumi on. Vastavalt sellele peame tegutsema. Üldiselt see kultuurikülje põhilugu on vist 2500 tähemärki. Kui nüüd rääkida kunstikriitikast kui niisugusest, siis mina ütlen alati inimestele, et see on ajaleht, see ei ole eriajakiri, kus saaks pikalt ja laialt heietada. See on ajaleht, ja veel päevaleht. Seal on ju informatsioon, seal ei saa ju mitte midagi muud olla... Ja muidugi, jumalast hea, kui on vastava ala spetsialist olemas. Ta teab, mida ta oluliseks peab ja mida ta kirjutab.

Kas see oli kohe alguses toimetuse teadlik valik, et võetakse kunstispetsialist tööle?

Tähendab, muidugi on. Meil olid siin ju enne...meil on ka vahepeal koondamised olnud. Täheandab, kultuuritoimetused mingites lehtedes on ikka komplekteeritud nii, et on olemas kunstist kirjutaja, on kindlasti teatrist kirjutaja, filmikriitik ja muusikakriitik. See oleks ideaalne variant. Ja tegelikult meil isegi oli niimoodi. Vahetult enne seda viimast koondamist meil oligi neli inimest kultuuritoimetuses olemas. Aga nüüd on paraku ainult kaks.

Millisest valdkonnast siis vähemaks võeti?

Filmikriitik...ja muusikakriitikut enam ei ole.

Kas vastavaid artikleid siis ostetakse sisse?

Ei osta me midagi, me ise katsume hakkama saada. No lihtsalt selles mõttes, et film on sedavõrd universaalne asi, et lõpuks saab ju kirjutada informatiivse materjali – käid ikka kinos ära... Ja kui vähegi kultuurne inimene on, tausta uurid ka veel ja saab sellest kirjutada ajaleheartikli. Ma ei räägi kõrgest filmikriitikast. Ja muusikaga on muidugi niimoodi, et muusikakriitikutega on see häda, et kes on spetsialist, see reeglina ei oska kirjutada. Kirjutavad nii keeruliselt, et mitte keegi, kaasaarvatud lugeja, ei saa mitte midagi aru. Parem ikkagi kirjutada natuke lihtsamas keeles, natuke vähem kriitikat ja pigem ikka seda infot.

Aga ma räägin, et see on praeguse majanduskriisi tingimustes, et see ei ole ideaal, et on ainult kaks inimest. Meil on Päevalehes praegu väga hästi, selles mõttes, et meil on üks ühine toimetus – meil on Laupäeva toimetud pluss kultuuritoimetus sisuliselt üks ja see sama. Ühendati nagu. Ja kuna meil Laupäevas 12 lehekülge kultuuri, oleme seda juba mitu aastat teinud, siis kõik need reporterid on meil väga kultuurilembesed ja väga mitmekülgsed. Teevad ka kirjanduskriitikat, kui vaja ja nii edasi. Meil on nagu selles mõttes, ma tunnen, õnnelik olukord, et me oleme võimelised kõigest kirjutama häid asju. Aga ma rõhutan ikkagi seda, et see on ajalehepilt ikka.

Postimehes pole eraldi kunstitoimetajat...

Postimehes ei ole jah. Postimehes nad kirjutavad väga vähe. Ma olen... See kultuur on Laupäevaga ühendatud...issand, ma ei oska öelda, pool aastat vist juba, sügisest vist. Vanasti oli eraldi kultuuritoimetus, aga see pandi kokku majanduslikel põhjustel ja ka selle pärast, et saaks nagu operatiivsemalt teha.

Millisele lugejale ja missugust informatsiooni kunstiaartikkel andma peaks?

Tegelikult kõigile lugejatele. Ta peaks olema ikkagi niimoodi, et meie ei orienteeru nii, et ainult kunstisõbrale. Või ütleme sellele, kes on kunstihuviline. Ta peaks ikka olema kõigile üldarusaadav. Ja reeglina on meil need kunstilood on loogilisena – tähendab, avati näitus,

selle-selle kunstniku näitus. Juske käib ära, kirjutab, mis talle silma torkas, mis selles näituses põnevad on. Kui ta leiab, et see on natuke olulisem näitus kunstielus, siis ta kirjutab võib-olla intervjuu selle kunstnikuga või natuke pikemalt tutvustab ja kirjeldab või niimoodi. Maailmakunsti näitused, mis meile tulevad... Ja muidugi suures osas tema ise otsustab. Sest ta on kunstiteadlane – seda saavad väga vähesed lehed kiidelda, et neil on inimene palgal, kes on kunstiteadlane.

Ikkagi tavaline lugeja....Ajalehe artikkel peab olema ikka nii, et ma löön lehe lahti ja mul köidab see tähelepanu: kas see pilt või kuidas see on kirjutatud... Me ei tee nii-öelda puhast kunsti, et kunstiinimeselt kunstiinimesele. Lehe eesmärk on ikkagi lugeja, teda rahuldada, talle infot anda.

Aga ma ütlen vahepeal ära, mis meil on ja mida ilmselt kuskil ei ole tehtud, mis on meil täiesti spetsiifiline. Selles samas Laupäeva kultuurivihikus (me ise nimetame seda kultuurivihikuks) kirjutab Juske meil üle nädala „Kunstiülikooli“. Ta tutvustab... Ta on jõudnud juba kaasaega, elavate kunstnikeni, Lapin oli viimane. Minu meelest on need väga head vastukaja leidnud. Need on nii-öelda harivad artiklid, seepärast, et... Mina ei tea, kas tänapäeva koolis õpetatakse kunstiõpetust või ei õpetata...

Küllap nii ja naa...

Nii ja naa... Aga üldiselt on see täiesti teadlikult harimise eesmärgil. Et kui inimene võtab Laupäevase lehe, isegi kui teda kunstnik ei huvita, aga kui ta näeb neid teoseid... Juske jutt on ka alati selline normaalsele inimesele suunatud, mitte peen kunstiteadus. Need on minu meelest väga hästi vastu võetud. Justnimelt harimise seisukohast.

Nii et need kajastamise valikud, need on eelkõige Ants Juske teha?

Juske ise teeb, jah. Ta teeb loogiliselt, ma ei teagi, kust ta alustas, Wiiraltist vist alustas. Ta siis ise niimoodi... Seal ei tehta talle mingisuguseid piiranguid.

Kui palju Te Postimehe kultuurikülgi jälgite?

Absoluutselt koguaeg. Minu jaoks on see puhas konkurents (naerab). Ma igal hommikul, igal nädalavahetusel loen otsast lõpuni... Ma pean kursis olema. Esiteks, et ma ei dubleeriks, teiseks, et ma midagi maha ei magaks sõna otseses mõttes. Ikka võib juhtuda, et mingi meil sai ära kustutatud või midagi. Mina jälgin väga. Ma ei oska reporterite kohta öelda, kui palju nad vaatavad, aga mina tõsiselt jälgin kogu aeg. See on mulle väga oluline. Ekspressi ka muidugi.

Kuidas võrdleksite Päevalehe ja Postimehe kunstikajastust?

No raudselt on meil parem! No raudselt! Selle pärast, et neil ei ole eraldi inimest kunstikriitikut. Neil on, noh... Valner Valme kirjutab muusikast, eks ole, muusikaüritustest... Seal jah, on niisugused universaalsed tegelased, kes kirjutavad kõigest. Aga kunstiinimest.... Nad tellivad neid lugusid, mina olen aru saanud. Väga palju on tellitud asju.

Kas on võimalik, et see ka vähendab lugude kvaliteeti, kui pole teatud järjepidavust?

Ma ei oska öelda, ma arvan, et ei. Tegelikult ma arvan, et on vastupidi. Kui on erinevad inimesed, kes kirjutavad, siis tulevad erinevad nüansid. Võib-olla niimoodi isegi oleks parem, sest rutiinne ajalehe töö, kui tuleb iga päev kirjutada...Juske peab iga päev kirjutama mingist kunstinäitusest... See muutub juba niisuguseks, et ta ei saa enam süveneda, ta ei suuda enam. See nüüd ei ole see, mis sinna kirja panna, aga meil lihtsalt ei ole raha. Et me katsume kõik oma jõududega ära teha praegu. Ja kuna meil on see inimene olemas, siis me kasutame teda.

Te mainisite mitu korda majandustingimusi. Oletame, et seda piirangut ei oleks. Kas siis oleks kunstiaartikleid ka arvestatavalt rohkem kui praegu?

Ma arvan, et isegi ei oleks. Selle pärast, et siin ka varasematel aegadel.... Jah, kõik on inimeses kinni. Varem oli kultuuritoimetuse juhataja Ave Randviir, kes praegu on kunstiülikooli pressiesindaja, ta läks siit meilt ära. Loomulikult ta on ise kunstiinimene, ta on ise kunstiülikooli lõpetanud, kunst oli tema jaoks väga oluline. See on see, et see oli tema jaoks kõige olulisem. Kui oli kunstisündmuste vahel valida, siis loomulikult ta valis kunsti.

See on talle südamelähedane, ta ise kirjutab palju. See on pigem selles kinni, missugused inimesed on tööil. Selle järgi tehakse seda... Ma ei oska öelda – eelis või mitte eelis, aga ikkagi see lihtsalt on niimoodi.

Noh, Postimehes mida nad teevad, on vahel teater... Meil on Andres Laasik. Aga me ei jõua väga Tallinnast välja teatrist kirjutama. Tartus on ka Riho Laurisaar. Aga ta ikkagi käib Endlas ja Ugalas. Aga ma olen vaadanud, et Postimehes on palju tellitud maakonnalehtedest, kohapeal ajakirjanike käest seda. See on jällegi kahe otsaga asi – see tase on väga ebahütlane. Mõni on päris normaalne, aga mõni on jõhkralt halb.

Valikukriteeriumid pole justkui väljapoole selged?

Võib-olla mingisugune tõetera on sees. Nagu ma ütlen – see on ju päevaleht. Viis korda nädalas, see tähendab, et me peame iga päev täitma selle kultuurikülje. Näiteks sel aastal on teatrietendusi väga palju vähem kui eelmisel aastal. Aga kunstinäitusi nagu ei ole vähem, kunstnike tuleb peale, noored teevad... Aga meil ka selles Laupäevas on niisugune rubriik nagu „Uus“. See tähendab seda, et keegi noor tegija... Me oleme väga palju kasutanud seda pinda, et kui keegi noor kunstnik, kellel veel ei ole suurt nime, teeme temast loo. Võib-olla see tekitab mulje, et see on juhuslik, et võib-olla ei tasukski... Ta ei ole mitte kunstikriitika objekt, vaid lihtsalt tutvustab noort inimest. Noor näitleja, noor helilooja – hästi-hästi igalt poolt. See tekitab võib-olla petliku mulje. Aga üldiselt ma ikkagi ütleksin niimoodi, et... Kui ma mõtlen näiteks selle peale, kui palju ma saan meile päevas kunstinäituste avamise kohta... Tarbekunsti galeriis, Tartu kunstikooli tudengid tegid jälle midagi... Ma saan neid kunstinäituste avamisi kuskil kolm-neli päevas. Võib-olla liialdan, aga peaaegu niimoodi on. Siis on selge see, et valikukriteerium on ikka selle järgi, mis on ikkagi olulisem ja tuntum. No me ei jõua päris igat asja kajastada. Ja loomulikult on ka see, et oma koosolekutel, toimetuse koosolekutel me ikkagi uurime ka tausta – on ta tegija. Praegu on neti aeg, isegi töid sa vaadata netist juba, juba see annab mingigi pildi ju, et kas ta üldse on või ei ole. Ma väga ei taha öelda, et see juhuslik on. See võib olla, et mõnikord lihtsalt muust ei ole kirjutada, siis läheb see näitus. Aga üldiselt, kuna Juske on meil, siis on veel Tanel Veenre, kes ise on ehtekunstnik, tegevkunstnik, siis ma arvan, et me ei eksi oma valikus, kuna meil on kaks eksperti selles valdkonnas. Iseasi jah, et kuidas see kajastamine käib – ajalehes ka vorm dikteerib väga palju seda, mis moodi kirjutatakse.

Näiteks täiesti kõrvaline vahepala rääkida – autorikaitse ühingust on mul...Ma ei jõudnud neile täna tagasi helistada... Niisugused arved! See lihtsalt tõstab ihukarvad püsti. Kui me reprodutseerime kunsti loo juures kunstniku teose, tuleb plaksti arve. Hiljaaegu ilmus raamat Evald Okasest. Juske kirjutab tekstid, me tahtsime rõhutada, et oma inimene, panime tagakaanele. Tohutult... Me peakunstnik kõik mõtles välja, võtsime raamatust siis selle vanameistri oma käega tehtud suure pildi ja väiksemaid pilte... 1630, autokaitse juba esitas meile arve. Mingi tagakaane protsent ja... Ma olen nüüd seda seadust uurinud ja mitte millestki ma aru ei saa. Siis oli Maarit Murka näitusest kaks pilti, kusjuures üks oli selline, kus tema foto ja sellest oma fotost on ta teinud kunstiteose. Ja plaks mingi 500 krooni läheb letti. Nii et õndselt palju on ka selles kinni. Kuna raha on vähe, tuleb raha lugeda. Siis ma ei teagi, kuidas me hakkame kirjutama neid kunstilugusid. No mis näituse lugu see on, kui me ei saa sinna näituse pilti kõrvale panna! See hakkab kohe mõjutama ju.

Täna me just toimetuses arutasime, et samas, kui fotograaf pildistab mingit disainobjekti, mingi taburet või noor disainer on teinud midagi, selle eest autorikaitseühing ei võta. Aga see on ju samasugune kunstiteos kui nii võtta. See on hästi kummaline.

Kui palju te jälgite seda, milliste kultuurivaldkondade artiklite loetavus on suurem?

Meil on siin aegade vältel väga kõvasti tehtud nii-öelda lugejauuringuid. On tehtud kohe nädalate kaupa ja niimoodi, aga praegu seda ei tehta. Ma isegi ei tea, mis põhjusel. Ka võib-olla, et... Midagi me muidugi jälgime, näiteks internetis on kommentaare. Seda ma võin muidugi kohe öelda, et kunstilugude kohta praktiliselt ei olegi. Kui mingi kirjaviga on, siis

seda kommenteeritakse, või mõnda persooni kommenteeritakse. Loomulikult ega nad populaarsed ei ole lugejate seas. Vähemasti nende seas, kes netist loevad lehte. Kõik asjad on meil üleval, aga väga populaarsed nad ei ole. Aga lihtsalt juhuslik tagasiside – keegi hiljaaegu saatis meile nii südamliku kirja ja tänas meid selle Juske „Kunstiülikooli“ eest ja juhtis tähelepanu seal paarile pisi-asjale, aga ütles, et need on nii head ja harivad asjad, et... noh, niisugused asjad, vastukaja.

Kuivõrd palju te sellist tagasisidet olete saanud, et pärast artikli ilmumist on näituse külastatavus või tööde läbimüük suurenenud?

Ei tea, sellest ei tea mitte midagi. Ei oska öelda.

Kui palju galeriid ja kunstnikud ise *pushivad*, et lehte saada?

Väga palju, seda küll. Näiteks Kumu saadab regulaarselt oma nädala kirja, seal on kõik üritused kirjas. Aga nagu ma rääkisin, meilid tulevad koguaeg, paljud veel helistavad üle. Ja ütleme ausalt – kui väga visalt peale käiakse, huvitavaks tehakse, siis ma ikka ütlen Antsule, et kuule, astu seal läbi, mine vaata, mis see on. Ma ei sunni teda kirjutama – et sa pead sellest kirjutama, aga ma annan talle selle ülesande, et mine käi sealt läbi ja vaata, kas on huvitav asi või ei ole. Kui ta leiab, et on, siis kirjutame. Seda lehes ei tehta, et keegi suudab minu pehme rääkida, et oi, kui tore, kui tore – niimoodi me ei tee. See pead olema ikka nii, et ta ise käib ja vaatab, kas see on hea või väärtuslik.

Teie hinnangul kunstiteemaliste artiklite autorid ikkagi peaksid olema selle ala professionaalid ja vastava haridusega?

Ma ei ütle, et nad peaksid olema kunstiteadlased. See on liig nõuda, et kunstiteadlased töotaksid ajalehes ja ilmselt nad ka ei peaks vastu siin. Aga ma arvan, et mingisugused kunstialased teadmised või haridus võiks olla küll ikka oluline. Mulle väga meeldib kunst ja ma väga palju käin kunstinäitustel, aga ma ei kirjuta iialgi. Ma ei ole kodus selles valdkonnas... See on ükskõik, mis valdkonnas, ei saa ju niimoodi. Okei, kui on tõesti mingid muljed või mingid elamused, siis võib ju mingi repliigi teha sinna. Aga lausa ajaleheartikkel ja inimene ei tea kunstist mitte midagi... Muidugi kummaline on see, mulle praegu tuli meelde, et suhteliselt palju pakutakse mulle teatriarvustusi, nii-öelda lugejad või tudengid, kes õpivad. Teatriarvustusi, isegi mingeid kontserdiarvustusi pakutakse. Aga ausalt öeldes, nii et väljastpoolt keegi kunstist teeks, neid ei meenu peaaegu ühtegi. Ma isegi ju mõtlen, et kunstiülikooli tudengid võiksid ju ka... väga huvitav, aga sealt valdkonnast ei ole.

Kuidas Ants Juske üldse sattus EPLi kirjutama?

Ta on siin nii ammu. Ta töötas siin vahepeal, oh jumal, mis aegadel see oli... 95 vist. Siis ta vahepeal oli ära, ei töötanud meil. Ta tuli tagasi – inimesel leiba on vaja ju (naerab). Ja kui sa oled seda juba teinud, eks seal ei ole ju mitte midagi. No ei tea... Ta on üldse väga hea kirjutaja. Ta on ju kirjutanud oma ülikooliaegadest raamatu, siis ta on ju kirjutanud kunstiraamatuid – tal see kirjutamine tuleb nagu väga lihtsalt. Ta on selles mõttes hea leid. Kunstnik ei pea oskama ju kirjutada. Kuidas ta päriselt siia sattus, seda ma ei tea, seda ma ei mäleta enam. Võib-olla keegi kutsus.

Kui palju autorite artiklid toimetamist vajavad?

Jah, lühendada on sageli vaja, lauseid on vaja kohendada, et need korrektselt... Korrekatuur loeb kõik üle. Ma ei tea, kuidas teistes lehtedes on, aga ma võin oma toimetuse kohta küll öelda, et meil on üsna heal tasemel reporterid. Loomulikult kõik lood loeb toimetaja üle. Ma Hommikulehest mäletan küll, mis nüüd on juba ammu kadunud, et ma olin toimetaja ja issand halasta, siis tuli otsast lõpuni kõik kirjutada. Kõik reporterid olid tänavalt võetud. Enam niimoodi ei ole, kõik on enamasti haritud inimesed, kirjaoskajad. Niisugust meeletut tööd... Juske on lihtsalt teinekord lohakas, lause on lõpetamata või midagi niisugust. See on siis toimetaja töö jah.

Seisukohti on küll. Ta kirjutab oma nimel. Ta võib ikka öelda oma nime all välja, loomulikult, nii see peabki lehte minema. See muudab selle loo ka lugejale lähedasemaks, kui inimene ise

ütleb selle kohta midagi, mitte et kirjutab raamatust maha mingisuguse tsitaadi, kes kuidas on hinnanud kunagi.

Hinnangud võiksid Teie meelest seal artiklis sees olla?

Minumeelest muudavad need – ükskõik, kas see on muusika, on see teater... Eesti kultuurimaastik on nii tihedalt omavahel seotud, eriti on see teatri valdkonnas, natuke ka kirjanduses, kõik on kõigi sõbrad. Lavastajad, näitlejad, kõik nad on ju sõbrad.... Mitte terves Eestis, aga teatud sõpruskonniti on... Kriitikud on samamoodi kõigiga seotud, see on selle väikese ühiskonna häda, eks ole. See on nagu kirjutamata seadus, et kui on väga vilets asi, siis lihtsalt ei kirjutata. Aga seda, et ausalt öelda, et ärge minge seda vaatama, see on nii ebaõnnestunud – seda peaaegu ei tehta Eestis. Seda enam on hinnatav see, et kui teatrikriitik, kunstikriitik julgeb välja öelda oma arvamuse. See on väga haruldane Eesti ajakirjanduses. See on samal põhjusel: kõik on nii lähedased omavahel. Kui sina solvad mind, siis mina järgmine kord solvan sind. Vaat niimoodi meil asi käib – see on raske. Ja teine asi, mis meil on – isiksusi on vähe. Jusket ma pean isiksuseks. Selles mõttes, et ta julgeb ja teeb ja ütleb. Niisugust ümmargust juttu ajada ükskõik mille kohta, mitte ainult kunstinäituste kohta, vaid ka... Mina arvan, et lehes ei ole niisugust asja üldse vajagi avaldada, kui seal ei ole seisukohta ja hinnangut. Sest mida ma tahan lugeda näiteks teatrist? Miks ma loen seda arvustust ajalehest? Ma tahan teada, kas minu hinnang sobis kriitikule või juhib ta mu tähelepanu mingitele asjadele, mida ma ise ei osanud vaadata. Kunstinäitusega on sama lugu ju. Ma tahan, et seal oleks mingi minu jaoks oluline informatsioon. Neid lugusid me ka ei tee, et täna avati seal ja seal... Seal peab ju mingi asi juures olema. Siis on ju see rubriik, et kuhu minna, et aitab küll.

See on lihtsalt praegune ajalehtede seis ja ajalehetöö. Ma olen küll ja küll vaielnud ja ma tean, et... Eestis on nii, et ühed on täiskultuuriinimesed, teised nagi ei ole päris kultuuriinimesed. Siis tuleb telefoniga, et miks teil oli, kuidas nii, see Eesti kultuur sureb nüüd kohe-kohe välja, kui te sellest ei kirjutate. Ma olen nendel teemadel nii palju vaielnud ja rääkinud, et minu seisukoht on küll see, et meie töötame ajalehes. See on ajaleht. See on lugejatele informatsiooni jagamine. Informatsioon on ka hinnang, eks ole. Ärge tulge meile rääkima, et me süvitsi ei lähe. Kunagi ju Postimehest kaotati ära, issand, misasi see oli, mingisugune lisa... Siis oli ju niisugune kisa terves Eesti ajakirjanduses, et kuidas nii võib ja kultuur sureb välja. No ei ta tühi sure kuskile (naerab). On ju niimoodi! Suvel oli mul selline lugu, et tahtsime kirjutada balletist, aga ma ei mäleta, missugusest. No ei ole spetsialisti. Ei taha keegi võtta endale. Siis me saime mingisuguse poolvenelanna kontakti, üritasime siis talle rääkida, et me tahaksime, kas te kirjutaksite. Meie jutuajamine lõppes sellega, et tema ütles, et tema on kirjutanud küll balletiarvustusi, need on ikka 12 000 tähemärki. Ma pakkusin talle 4000 eks ole, ma ütlesin, et see on maksimum. Ja tema ikkagi on kirjutanud 12 000 ja tema vähem ei oska kirjutada. No mis teha. Ei ole lehes kohta 12 000 tähemärgi jaoks. Niisugused lood. Ma ise hindan seda meie kultuuritoimetust ja meie kultuurivihikut. Meil on 25 – 27-aastased noored, kes on väga kultuurilembesed ja jagavad täiesti, mis on hea ja mis ei ole hea. Mulle meeldib, kui meil sujub siin kultuuritoimetuses ja me oleme ühel lainel, saame ühtemoodi aru asjadest.

2. 2 Ants Juske

EPL kunstitoimetaja

EPLi toimetuses, 4. mail 2009

Kui palju Te Postimehe kunstikajastust jälgite?

No ikka jälgin, jah. Minu teada seal kunstitoimetajat eraldi ei ole. Seal seda kunsti on nagu vähe.

Millest see võiks tingitud olla?

Võib-olla ongi sellest, et esiteks, kui ei ole spetsiaalset kunstitoimetajat, teiseks lehe mahud on piiratud. Ja üldse, võrreldes teiste kunstiliikidega on [kujutav] kunst marginaalsem. Loevad ikkagi sellised, kus on massiauditoorium taga – muusika, teater. Aga nagu te ise näete, on vahest nii, et galerisse minnes sageli olete ainus inimene seal. Ja loomulikult vaadatakse selle järgi, kus on suurem auditoorium taga. Teiseks – kunstiharidus on nii, nagu ta on. Häda on selles, et kunsti mudel 90. aastate alguses väga dramaatiliselt muutus – seda uuemat kunsti rahvas ei võta vastu ja koolis ka kunstiajalugu on nii palju, nagu seda on. Ega ei saa siin [Päevalehes] ka öelda, et kõik näitused oleks kajastatud. Me oleme ka umbes nagu näituse kuraatorid – me peame mingi valiku tegema. Mõnel nädalal mõnel päeval avatakse kolm näitust ja see leheruum ei ole ka kummist. Paratamatult peab mingi valiku tegema – loomulikult see on subjektiivne. Aga ikkagi, selle reegli ma olen võtnud, et Kunstihoone ja Kumu näitused oleks lehes ja siis see galerii pudi-padi, mis linna peal on, sealt siis valida.

Kas on ka erinevusi Postimehe ja Eesti Päevalehe vahel? Kuidas Postimehe kirjutistesse suhtute?

Normaalselt, ma ei ütleks, et seal mingit suurt tasemevahet oleks. Seal on sageli ka nooremaid autoreid. Aga praegu üks häda on see, et kuna lehtedel on kitsas käes – näiteks meil ei ole enam honorarifondi, erandkorras siis tellime väljastpoolt. See on muidugi halb, kui kunstist kirjutab ainult üks inimene. Ma pean kõik ise kirjutama, ma ei saa tellida, eks ole. Postimehes nagu sellist professionaalset kunstikriitikut ei ole, seepärast nad tellivad.

Millist informatsiooni kunstiartiklid lehes andma peaksid?

Lehes ei maksa latti liiga madalale lasta – nämmutada kõike, ära seletada, teha puust ette ja värvida punaseks. See oleks nagu lugeja alahindamine. Aga samas ei saa ajalehes ka väga suuri teooriaid ja keerulist juttu ajada. Kui ma kirjutatan lehte, siis ma kirjutatan ühte moodi, kui ma kirjutatan Kunst.ee-sse, siis ma kirjutatan teist moodi. Või kui ma siis kunstikriitika kogumikku kirjutatan – no vaat seal võib sellist teoreetilist kõrgpilootaazi arendada. Püüan ka vältida – mis on ka soovitatud – keerulisi termineid, võõrsõnu. See on väga paljude meie kriitikute viga: püütakse ajaleheartiklisse panna kogu oma teoreetiline lugemus, kasutada keerulist postmodernistlikku terminoloogiat. Minu jaoks on see nagu oma kasina lugemusega edvistamine. Ma tean ju kolleege – kes seda raamatut on lugenud? Terminid oli kuskilt kuulnud, kuid kust see pärit oli ja mida see tegelikult tähendab...

Kuid mis üldse on kunstiartikli eesmärk ajalehes? Mida see lugejale andma peaks?

Kriitikul on mitmeid funktsioone. Kõige populaarsem skeem on see, et kunstnik ja teos ning kriitik keskel. Kriitik nagu ühelt poolt vahendab seda kunstniku sõnumit, sest praegu on sellist kunsti, kus tõesti näitusekülastaja ei saa aru, millega on tegemist, mida kunstnik sellega öelda tahtis. Tavaliselt on seal A4 peal kunstnik [seletav tekst tööde kõrval näitusesaalis]. Aga kui seda ei ole, siis külastaja kehitab õlgu. Siis kriitik vahendab seda kunstnikku ja vaatajat. Muidugi, vaataja tahab ka hinnangut. Need leheartiklid... Mul on palju kogemusi olnud, kui on olnud näitus, mis mul on meeldinud, ma olen seda nagu kiitnud, pannud sellise atraktiivse pealkirja – näiteks: „Jaan Toomik on suurem kunstnik kui Wiiralt“ – siis need Kunstihoone piletimüügi tädid ütlesid, et peale seda artiklit hakkas rahvast tulema. Tarbekunstimuuseumis oli ka üks näitus, kus kuraator ütles ka, näitus oli nädal aega lahti olnud, siis mina kirjutasin ja rahvast hakkas tulema – et oo, kui Juske juba kiidab... Selles mõttes ka, et teatud tasemel võib

mingi reporter käia ka näitusel, räägib kunstnikuga, aga inimesed vaatavad ikkagi, kes kirjutab. Kuna ma olen peaaegu 30 aastat kirjutanud, siis nimi on nagu sisse töötatud ja minu arvamusega, ma olen märganud, ka arvestatakse. Väga oluline on jah, ka see, kes on kunstiaiklile alla kirjutanud.

On olemas selline teooria nagu institutsionistlik kunstiteooria...

Dickie?

Dickie ja Danto. Üldse – misasi saab kunstiks ja mis on hea kunst? Seda *art world* otsustab. Galeristid ja muuseumite juhid. Väga suur roll selles on ka kunstiteadlastel ja –kriitikutel.

Järelikult on Teie peal ka suur vastutus?

Ja-jaa, ega ma siis... Iga oma sõna ikka kaalun. Kui sa ikka mingi hinnangu annad, siis sa pead ikka põhjendama ka, mis poolest see nii on, mis poolest on see parem kunstnik kui mõni teine. Üks hea näide on Heikinheimo Soomes – väga kõrgelt hinnatud ja kõrgelt vihatud muusikakriitik. See mainis seal, et kontsert oli tatataa ja rubriigis „ja teised“ mõni noor moosekant. Ja kui Heininheimo oli korra tema nime maininud, siis tulid talle [muusikule] tellimused. Tema kõige lühem muusikaarvustus oli nii, et „rahvusoperis toimus selle ja selle soprani soolokontsert. Milleks?“ (naerab) Kogu arvustus.

Kuidas Te ise hinnangute andmisesse suhtute? Kui tihti oma artiklisse hinnangu panete?

No igas peaks ikka olema. Niisugusel artiklil pole ka mõtet, kus ainult kirjeldad, et näitusel olid need ja need, esinesid need ja need. See on nagu reportaaž. Mul on sellise kurja, tigea kriitiku kuulsus samas ka olemas. Ma ikkagi püüan öelda nii, nagu ma arvan. Näiteks Jaan Toomik, minu hea sõber, hakkas uuesti maalima. Mulle absoluutselt tema asjad ei meeldi. Nii ma kirjutasingi. Toomik oli muidugi pahane. Ma ütlesin, et sa oled küll minu sõber, aga tõde on kallim. Nii et kriitik peab olema selles suhtes sõltumatu, et sa ei promo ainult enda tutvusringkondi. Jaak Allik rääkis, et Inglismaal pidi olema niimoodi – ta seal teatriringkondades liikus – et lehel on leping mingi teatrikriitikuga ja kui seda kriitikut nähakse kuskil kohvikus mõne lavastaja või näitlejaga lobisemas ja viina võtmas, siis võetakse leping kohe ära. Et ta ei ole objektiivne enam.

Kas siis Teiegi püüate inimestega suhtlemast hoiduda?

Ei-ei. Meil on võimatu seda vältida – meie ühiskond on nii väike ja kunstnikkond ka. Kuidas ma lähen siis mingisugusele avamisele ja nagu tumm käin seal ringi? Ikka mõni tuleb rääkima, et näe, ma tegin midagi, kas sa ei tahaks sellest kirjutada. Selle õnge ka ei tohi minna. Ma ei tea, kas on – ma olen kuulnud niisuguseid kõlakaid, et mõni kriitik on kunstniku poolt kinni makstud. Mina olen saanud nii makstud, et vahest, kui artikkel on juba ilmunud, kunstnik kingib mulle oma graafilise lehe. Aga ette ma ei võta. (naerab).

Kuidas toimetuses kajastavate teemade valik käib? Kas see on suuresti Teie enda otsustada?

Jah, teised on teiste erialade inimesed. Mul on suveräänne otsustamisõigus või kuidas seda nimetada. Aga kui ma siin hakkam oma rida ajama või jätan midagi, mida kajastatakse televiisoris, Postimehes, siis küsitakse, et aga miks meie lehes ei ole. Sellepärast ma selliseid suuremaid näitusi küll üritan lehte toppida. Siis käib omavaheline vaidlus ka – mingi Kumu avamine, samal ajal mingi teatri esietendus, ruumi kahele ei ole. Siis vaidleme omavahel. Igaüks tõestab, miks see asi on tähtsam.

Kas kunstinäituse artikleid üldse ilmub piisavalt?

Muidugi peaks olema rohkem. (haarab sama päeva lehe). Noh, läks sisse minu lugu. Berliinis eestlase näitus. Aga seda otsustab ikkagi toimetuse juhataja... Aga mingid rahvatantsumehed on ikkagi tunduvalt suuremad [viitab 4. mai EPLi kultuurikülje põhiloole]. Muidugi eeldatakse ka välismaist kajastust, aga loomulikult on tähtsamad kohalikud. [sirvid lehte edasi] Levipäevad... See [viidates kunstiaiklile] ei ületa neid uudisekänniseid. Inimene

vaatab: mis Berliinist, sinna ma niikuinii ei satu. Me ei saa ise ka väga Eesti-kesksed olla, peab ka välismaiseid kultuuriuudiseid olema.

Kes on Teie meelest Eestis head kunstist kirjutajad?

Minu meelest see ring on suhteliselt väike, kes kirjutavad. Ekspressis ma alati loen oma kolleegi Harry Liivranna artikleid. Väga paljud enam ei kirjuta. Ma ei mäleta, millal viimati Jaak Kangilaski või Sirje Helme või Eha Komissarov viimati midagi kirjutas. Nüüd koolitatakse neid kunstiteadlasi ja sealt on ka tulnud – Andres Härm ja Hanna Soans ja Riin Kübarsepp ja... Vanasti olid ainult kunstiajaloolased, keda koolitati Tartu ülikoolis. Juba 15 aastat tuleb kunstiteadlasti ka EKAst. Aga enamus neist spetsialiseeruvad arhitektuuriajaloole, mingile restaureerimisvärgile. Neid aktiivseid jooksvast kunstielust kirjutajaid, neid sealt tuleb mõni kolme aasta tagant. Põhiamet nõuab oma osa, selle kõrvalt rallida mööda näitusi ja õhtul kirjutada operatiivne, päevakajaline, kunstikriitiline artikkel. Leht peab ka suhteliselt kiiresti reageerima. Sirbis on põhikirjutaja Reet Varblane... Nii et põhilised kirjutajad on nagu kinnistatud lehtede juurde. Postimehes minu teada ei tohiks olla kunstitoimetajat.

Kas seal peaks olema kunstitoimetaja?

Leht, millel on kultuurikül, seal peaks olema. Me käisime ekskursioonil Helsingin Sanomatis. Seal on kultuuritoimetus mingi kümme inimest pluss lepingulised. Vaadake, kuidas meil [Päevalehes] on, me vorbime praktiliselt iga päev! Näidati meile muusikatoimetajat: tema on meil grafomaan, tal on iga nädal lugu sees! (naerab) Mul läheb siin vahest viis lugu nädalas. Ei ole ka võrreldav – kui suur on lugejaskond ja tiraaž Helsingin Sanomatil, nad saavad seda luksust lubada, et veel kümme lepingulist takkaotsa.

Meil käisid isegi, Kalle Muuli ajal, mingid ameeriklased. Vaatasid lehti ja – kultuur... Meil öeldakse selle kohta meelelahutus, meil ei ole niisugust külge, kus oleks kirjutatud „kultuur“. Ma Muulile ka ütlesin, et... Ma käisin jällegi kohtumas ühe Norra juhtiva päevalehega. Seal on igas lehes – see on paksem ka muidugi – kaks-kolm lehekülge kultuuri, pluss siis veel kultuurikolumn. Nii igas lehes. Seal polnud küll kirjutatud, et *showbusiness* või... No meil on ka mingi „melu“ lehekülge. Aga kultuur – sinna käib ikka tõsisem materjal.

Aga nagu ma ütlesin, kui on kultuurikül, kunstikultuuri osa, siis peab olema kaetud... No meil ka inimesi koondati. Muusikaasjadega oleme päris raskustes – Kaur Garšnek koondati, kes kirjutas päris hästi. Aga minusugust ooperisse ei saada, ma jään seal kohe magama. Käisin vist viimati 25 aastat tagasi ooperis ja siis ka sunniviisiliselt. Nii et kui ma ei jõua isegi kõiki näitusi läbi rallida, kuhu juurde veel ka Tartu näitused, siis millal ma sinna ooperisse veel lähen?

Kas lehes peaksid kirjutama vaid kunstiteadlased või saaks ka nn reareporter hakkama?

Vaadake, mina olen eluaeg öelnud, seda on enne ka küsitud, et... Siis oli veel Rahva Hääle aeg. Siis käisid seal Hennoste ja Pullerits ja seletasid niisuguseid ajakirjanduslikke põhitõdesid. Ma ütlen, et kergem on teha kunstiteadlasest ajakirjanikku kui vastupidi, ajakirjanikust kunstiteadlast. Peab ikka vastav haridus olema. Ja minu meelest ajakirjandus-, seda ma olen ka Hennostega vaielnud, minu meelest ajakirjanduskateedris valmistatakse ette ajakirjanikke üldse. Aga minu arust võiks olla nii, nagu ajaloo teaduskonnas, et kolmandast kursusest igaüks valib, kas spetsialiseerub arheoloogia peale, etnograafia peale, kunstiajaloo peale. Seal võiks ka iga inimene spetsialiseeruda – kas minust saab spordiajakirjanik, majandusajakirjanik, poliitikaajakirjanik. Täna tulevad sealt ebamäärase haridusega inimesed ja reporteritööks pole ju vaja mingit kõrgharidust – paned mikrofoni ette ja kirjutad pärast maha.

Kuidas Teie ajalehte kirjutama sattusite?

Minu esimene artikkel ilmus 1980, aga lehte ma tulin vist 94. Veel siis, kui Rahva Hääles vahetus... See vana kamp löödi minema, siis hakati komplekteerima uut toimetust. Tali kutsus mind tööle, siis ma töötasin selles Sorosi kunstikeskuses. Kui ta pakkus kaks korda suuremat

palka, siis ma mõtlesin – miks mitte. Lehetööga, kuidas toimetused toimivad, olin ma tuttav. Sorosi juures oli ka suhteliselt rutiinne töö. Seal sattusid, olin noorem ka, sündmuste keskele, autorid käisid sisse-välja, igal ühel paar õlut näpus. Külalised seal siis omavahel trimpasid õlut ja mõlisesid koguaeg omavahel, katsu siis seal kirjutada. *Deadline* on tulemas ja mingi mõtestatud tekst peab olema. Need naersid: haha, vaata Juske näppe, need käivad ka kiiremini kui ta mõtleb. Mis teha, kell hakkab kaks saama – siis oli kell kaks deadline.

Aga jah, siis kui ma toimetuse juhataja ka olin veel, ega siis kerge ei olnud. Hommikul pead koosolekul olema, õhtul koosolekul... Lükka lugusid, käi näituste avamisel. Praegu ma mingit toimetuse juhataja kohta küll vastu ei võtaks. Selles suhtes on jah – teed oma loo ära ja võid kell kaks koju minna. Siis jääb ikka aega... Selle töö kõrvalt sain ma mahuka monograafia valmis. See oli nii, et 25 tundi intervjuerisin Evald Okast, siis kirjutasin lindilt maha, siis käisin arhiivides, raamatukogudes. Põhiliselt jah, puhkuse ajal, vabadel päevadel. Kui siin oled ikka kütnud 10 000 märki, siis ei viitsi kodus hakata arvuti taha istuma.

Kui palju Teie lugusid üldse toimetatakse?

See oleneb nüüd toimetusest ja korrektuurist. Ma teen oma loo valmis, edasi kuulsast sugupuust Mari Peegel – tema on väga usin. Tal on kohe mingi isu, himu, et muudab minu pandud pealkirja ära, siis tõstan seal lõike ümber. Ja vahest juhtub ka nii, et kui ta asjast vähem teab, siis ta parandab ka mööda. Ja siis edasi korrektoori, kes peab seal võõrsõnu välja rookima või ma ei tea. Selles mõttes on hea, et ma vahel ei viitsigi uuesti sisse lüüa, niikuinii kaks inimest vaatavad seda pärast. Noh, mingid tähed – on aed, aga ma kirjutan ead. Siis nad märkavad. Toimetaja peab põhiliselt ikkagi... Sisu ta ei tohiks mingil juhul puutuda. Ajakirjanikke on seal ülikoolis õpetatud, kuidas see ülesehitus on: pealkiri, *lead*, siis niimoodi allapoole, taustinformatsioon. Kõigepealt põhiprobleem, siis taustinformatsioon. Kui kunstikriitik kirjutab kultuuriartiklit, siis niisugune rida ei tööta. Aga sageli öeldakse jah, et kui hakkad heietama ja siis jõuad selle mingisuguse *pointini* kuskil seal, vaata et lõpus või keskel. Siis lugejal ei ole huvi selle artikli vastu. Kui hakkad kuskil ajaloos... Aga kui on midagi intrigeerivat kohe alguses, siis... Ma püüan ka ise seda jälgida, et kohe alguses oleks mingi plaks!, et lugejal oleks huvi edasi lugeda. Sageli kukud ise ka heietama, siis pole paha, kui tõstetakse mingid teravamad lõigud algusesse. Aga kirjutad ükskõik mis žanris, alati on hea, kui keegi teksti üle vaatab. Keelega mul ei ole hullu, ema oli eesti filoloog. Aga eks apsakaids lehetöös ikka juhtub.

2. 3 Tanel Veenre

EPLi kaasautor ja ehtekunstnik

Tallinna vanalinn, kunstniku ateljee, 24. aprillil 2009

Kas Te loete Postimehes ja Päevalehes kunstiartikleid?

Ma olen üks neist tarbijatest, kes on viimase paari aasta jooksul läinud paberilt netti üle. Ma ei loe tegelikult asju, mis ei puuduta mind. Ma loen, mis on minuga seotud erialaliselt, eelistatult siis ehe ja disain, või ka mingil määral mood. Ütleme nii, et ma pigem eelistan käia näitustel kui lugeda kriitikat.

Kas on ka selliseid näituseid, millele Te olete teadlikult läinud kui Te olete uudist näinud, lugenud?

Mind on halb lihtsalt ajalehe artikli tarbijana intervjuuerida, kuna ma olen nii öelda „ringis sees“ ja need asjad jõuavad enne minuni otseste allikate läbi, et ma pigem olen otsustanud selle põhjal, et kellegagi on jutuks tulnud midagi. Kriitika põhjal harva, sest need allikad on otsesemad. Kuna ma tegevkunstnikuna ja kunstiakadeemia õppejõuna puutun kokku otse kunstnikega. Selles mõttes pole ma tarbijana see õige.

Pigem loete internetist artikleid?

Pigem internetist ja ma tunnistan, ma loen neid küllaltki vähe.

Kas Teie hinnangul on Postimehe ja Päevalehe kunstikajastuses ka erinevusi ja kumba Te eelistate?

Ma olen küllaltki analüütiline. Kuna enamus neid lugusid sünnib ikkagi toimetuses siseriingis, siis üldse kultuuri kajastab seal ma ei tea viis-kuus-seitse inimest, mõlemas lehes. Võibolla on mõni rohkem. Ja kõik nad on spetsialiseerunud: muusika, kirjandus, tants, teater. See tähendab seda, et kunstist kirjutab alati põhimõtteliselt üks inimene. Üks või kaks inimest. Mis tähendab seda, et see on selle inimese nägu. Ma ei oskagi öelda, et kas see on selle väljaande nägu. Selles mõttes kui see inimene juhtub vahetuma, mida on juhtunud väljaannetes, siis kardinaalselt kohe muutub. Päevalehe kriitika, kunstikriitika on kindlasti Juske nägu, kuna tema on pikalt olnud seal. Ma arvan kunstinäitustest otse, kui me räägime kujutavast või vabadest kunstidest, siis väga palju teised ei kirjutagi. Mina kirjutan disaini, ehete, selliseid valdkondi, mingil määral, näiteks Eva ja Adele, mingeid intervjuusid pigem ma teen. Kunstikriitikaga ma ei tegele. See on selle inimese nägu. Ma ei oska öelda, ma praegu mõtlen, Postimehes, seal tegi Veispak vahepeal, ma ei teagi, kes seal on teinud.

Seal on Anu Aaremäe näiteks kirjutanud.

Anu...Anu, jajaaa. Aga hästi pisteliselt. Anu on hästi emotsionaalne kirjutaja. Ideaalis võiks see pilt olla kirjum. Aga praegu, kuna väljaannetes rahakott läheb järjest õhemaks, siis väljast lugusid on kõigis väljaannetes keelatud tellida. Mis tähendab seda, et tõenäoliselt see kriitika läheb ühekülsemaks.

Kas näituste artikleid ilmub piisavalt ja kas on üldse vajalik, et nad ilmuksid sellistes massiajalehtedes nagu Postimees ja Päevaleht?

Isiklikult, kuna ma ütlesin, et ma ei tarbi väga palju vabade kunstide kriitikat, pisteliselt, pigem mõnikord Kunst. ee, näiteks, kus ta on koos visuaaliga ja mahukam, ma eelistan pigem seda varianti. Kuu või poolteist tagasi ma kirjutasin sellest, et põhimõtteliselt kultuuriküljed, see on ikkagi nagu mõnes mõttes missiooni projekt. Kindlasti selle statistika või lugejareiting on madalam kui ülejäänud kõigil osadel ajalehes. Absoluutselt kindlasti. Ja kui võtta lugeja huvi aluseks, võiks need küljed kinni panna, sest lugeja huvi on ikkagi hästi madal. Aga seal on midagi muud: selle „suurema pildi“ nägemise või selle vajadus. See missioon ja teadlikkus mingis kultuuriroolis, et see on see, mis hoiab seda elus. Ja see mingis mõttes toodab ka väljaandele prestiiži ja tõsiseltvõetavust. Kui võttagi tabloidi ja päevalehe erinevus, siis kultuuriküljed on kindlasti üks konkreetne koht, kus nad erinevad. Seal on ka muidugi muid tegureid. Kas neid võiks olla rohkem? Oma eriala kunstnikuna ütlen ma, et muidugi võiks olla

rohkem. Aga see on ka see, et ei lähe piisavalt kitsamaks. Meil on palju kirjutajaid teatud valdkondadel. Ütleme, et arhitektuurist on meil palju teoreetikuid, kuna Mart Kalmu koolkond on tugev ja vabades kunstides on ka ikkagi tugev, kuna see on ikkagi tihti esimene valik, need kes õpivad kunstiteooriat, kellest saavad kunstikriitikud või muuseumianalüütikud. Need on nagu tugevamad valdkonnad, aga disain ja tarbekunst on märksa nõrgemal kohal, sest see ei ole kindlasti esimene valik, see on ääremaa. Ma arvan, et puutudes kokku kunstnikega, ma mõtlen kasvõi tekstiili, klaasi, disaini eriala inimestega, kes teevad ka regulaarset näitustegevust, siis selle kajastus on väike. Hästi väike, sest ei ole kirjutajaid. Ma ise kirjutan, mõnikord kirjutab Kai Lobjakas, kes pole kirjutanud minu arust enam aastaid. Siis kunagi Ekspressile tegi Karin Paulus. Hästi vähe on inimesi lihtsalt. Ja inimesi on teistpidi sellepärast vähe, et meil ei ole väljaandeid. Tal ei ole mõtet õppida ehtekriitikuks või tekstiilikriitikuks, kohe spetsialiseeruda sellisele valdkonnale, kuna siiski nii väljaandeid kui näitustegevust ei ole piisavalt.

Kellele või millistele lugejatele need vähesed ilmuvad asjad siis mõeldud on ja mille jaoks?

Ma arvan, et iseenesest oleks see kõige õigem küsida väljaannete peatoimetajatelt, kes on ideoloogid lehe taga, lehe näo taga. Kui minna allapoole, siis peab ikka küsima konkreetselt, kellele need Ants Juske või Veispak või kes iganes kirjutavad. Kindlasti motiive on palju alates palgast ja stabiilsusest. Teiselt poolt ma arvan, et kas seal on mingisugune missiooni tunne või link lugejatele, kui palju kirjutatakse ja teadlikult selleks, et lugejaid tuua kunsti ja kultuuri juurde, siis ma arvan, et tegelikult seda ei ole just väga palju. See on just see, et kirjutajad on kunstiteoreetilise taustaga, nad on tegelikult pigem kunstiteadlased. Neil tegelikult ei ole ju ajakirjanduslikku tausta. Nad lähenevad tihti ma arvan liiga siseringilikult või konservatiivselt valdkonnale. Isiklikult ma naudin mõnikord pigem täiesti ootamatut retseptiooni, mis tuleb kasvõi teiselt loovisikult. On inimesi nagu Lapin ja on veel tegelikult näiteid, kes on võimelised kirjutama ja see on tihti palju huvitavam, sest et seal on mingisugune värske emotsionaalne ja teooria poolt puutumatu. Teisalt on jälle see, et kunstnike ootused on hoopis teised. Mul oli just nädal aega tagasi üks arhitekt, kes väitis, et arhitektuuri käsitus on väga lihtsustatud, mis on ajalehes, mida ma ise olen teinud. Ja muidugi ma nõustun temaga, ma pärast mõtlesin, et see ongi tüüpiline kunstniku positsioon. Aga tegelikult need lood ei ole kunstnikele. Nad peavadki olema lihtsustatud, kuna see on ikkagi vahe. See peaks olema ideaalis nagu sild kunsti, kunstitegijate ja publiku vahel. Mina seda lihtsustatust ei põe üldse. Ma arvan, et see peab olema, tõesti. Kõige olulisemad on inimlikud kvaliteedid, mis meil on ühised, mingid emotsionaalsed, mis puudutavad hinge haridust ja südant, tundeid, selliseid asju. See on see, mida jagavad kunstnikud nende vaatajatega. Kogu see teoreetiline mula, see on see, mida nad ei jaga nende inimestega. See on täiesti eraldiseisev. Sinna takerdumine pigem peletab lugeja eemale. Selle jaoks on olemas eraldi ajakirjad nagu Kunst. ee või Vikerkaar ja mingid spetsiifilised eriala kunstifoorumid. Need on need, kust kunstnikud loevad analüüsi kunstist. Ma arvan, et neid ei tohi sassi ajada.

Ajakirjanduses on vahel kasutusel ütlus: „Ärge arvake, et teie lugejad on lollid, nad on tegelikult veel lollimad“. Kas on ka mingi lihtsustamise aste, millest üle ei tohiks astuda?

Väljaannete lugejaprofiilid on erinevad ja see tuleb tegelikult väga hästi... Kuna mind ajakirjandusväli ennast väga huvitab, kui analüüsida neid kommentaare. Muidugi see on mõnes mõttes segment, kes sellega tegeleb, aga ikkagi on kindel, et Päevalehe kommentaarid on raudselt kõige sisukamad, seal on tihti tõsisemaid, sisukaid diskussioone, mis on täiesti üllatav, pikad, mitte nagu hullukesed seal. Teine äärmus on tabloidide, ükskõik kas internetitabloidide või Öhtulehe. Lugejaprofiilid on nii erinevad, et „veel lollim“ absoluutselt kehtib tabloidi lugeja kohta. Mis ei tähenda alati halba, need võivad olla inimesed, kellel on suur süda samas. Ja ma ei tahaks lugejaid nõnda hierarhiliselt panna. Aga kui kaugele lihtsustamisega minna... Ma ei oska öelda. Iga kirjutaja või iga kultuurianalüütik tajub seda

piiri väga isiklikult. Ma ei oska nagu öelda. Jäädes ausaks võib lihtsustada küll, oluline on pigem mitte valetada või bluffida. Lihtsus ei ole ju halb asi. Lihtsad asjad ongi head.

Kui Te ise kirjutate mõnest tarbekunsti või disaini näitusest, kuidas Te sellele ülesandele lähenete, kuidas see artikkel valmib?

Ma olen puhtalt iseõppija, mul ei ole mingisugust ajakirjanduslikku tausta. Kõik on ise juhtunud. Selles mõttes ma lähenen loomunguliselt, nii nagu ma lähenen kõigile oma tegemistele. Nii ei ole mul ka mingeid raame ega standardeid, et umbes: sissejuhatus ja nii edasi. Ma ei tea sellest mitte midagi. Piiriks on maht ajalehes, tähemärkide arv ja ülejäänud on väga isiklikust kogemusest. Kui ma analüüsin kõrvalt, siis kindlasti see paljusid häirib, eriti kunstnikke. Mina proovin panna just seda emotsionaalset poolt sisse, et see lugu oleks loomulik, mänguline, et ta oleks värske mõnes mõttes. Kui mul midagi öelda pole, siis ma pigem väldin kirjutamist. Samamoodi negatiivset kirjutamist ka.

Teil on ka palju intervjuusid, mis ei ole nii isiklike kogemuste põhjal kirjutatud.

Intervjuu on mingis mõttes selline puhas formaat, tegelikult ka samas hästi mänguline. Eeldatavate ja tavaliste küsimuste ringist väljamurdmine on hästi huvitav. Ta mõnes mõttes mulle meeldib, sest ta on puhas formaat. Aga ütleme, et näitustest disainiküljel, neid ei ole nüüd nii palju. Iga kuu ütleme paar, kolm-neli kindlasti, mis on sellised hinnangulised ja veidi analüütilised. Teine asi, mis on oluline: ma proovin alati olla üle mingitest triviaalsustest. Pigem viia asjad nähtus-põhisteks või mingisse suuremasse plaani. Kasvõi inimlikku plaani. Alati on huvitavam mingisugune nähtus või ma ei oskagi öelda, võibolla metafüüsiline tasand. Aga mõnikord lihtsalt mingisugune rutiinivaba pilk asjale. Ma kirjeldust kui sellist tõenäoliselt väldin suhteliselt. Ma olen avastanud, mis mõnikord on halb, ma eeldan, et inimesed teavad, aga nad ei tarvitse teada. Aga samas on see, et niikuinii kunsti kirjeldamine on nonsens, sest see on nii visuaalne meedium, et sellel sõnadega pole midagi pistmist. Kõige rohkem luulega võibolla, aga seda ma ei valda. Ja nii ma olengi vältinud kirjeldamist.

Klassikaline kunstikriitika minu meelest algabki sellest, et tuleb kirjeldada midagi. Siin see siis ei pruugi kehtida?

Võimalik jah. Ma arvan, et kõikvõimalikud klassikalised formaadid elavad ju mõnda aega üle mingisugust rappumist ja muundumist. Ma arvan, et seda keegi enam ei põe ka, et üksikud vanad, need kes kepiga vehkisid need hakkavad ka vaikselt kaduma. On nagu väga kõva muutus. Keegi ei pane pahaks.

Kui palju Te oma artiklitega olete kokku puutunud toimetamisega? Kas need tehakse tobedalt lihtsaks?

Rääkides nüüd natukene eneseimetlejalikult, ma ehitan ikkagi laused ja teksti suhteliselt lobedalt ja loomulikult üles, et toimetajatöö sisaldab tavaliselt ainult kärpimist, mitte lausete muutmist või veel vähem struktuuri või mõtte. Seda ei ole, tõesti mulle ei meenu ühtegi korda. Aga mahud tavaliselt me saame ette ja ma proovin lihtsalt selles piires püsida. Ja need jäävad ikka väikeseks. Päevalehes käib ikkagi lehekülje kaupa, poole- või veerandleheküljelisi väga ei ole. Pilte on palju muidugi, see ongi hea kunsti puhul. Aga ma ei ole nagu tundlik selles suhtes, et kui kärbitakse ma siis trambin jalgu. Ma võtan kõiki selliseid asju loomulikult.

Millist informatsiooni kunstiteemalised artiklid peaksid lugejale andma?

Ma arva, et ta peakski pigem andma omaette või eraldiseisva elamuse või impulsi. Sest et ma ei usu kirjelduse jõudu. Pigem tõesti sellisesse loovasse jõudu või loovasse kontakti lugejaga. Ideaalis tekib sealt mingisugune impulss, mis võib viia sellele näitusele või lihtsalt panna mõtte tööle. Tegelikult võibolla isegi olulisem on panna lugeja kaasa mõtlema kui sinna näitusele ta konkreetset sundida.

Kuivõrd need artiklid mõjutavad kunstinäituse küllastatavust või tööde müüki?

Artiklid on osa kogu meediakajastusest. Kogu meediakasutus mõjutab meeletult, seda on väga hästi näha. Kuna ma just puutusin kokku ja homses lehes on suur intervjuu Eva ja Adelega, kes on Kunstihoones praegu, mille ümber tohutult lüüakse kella. Ma ei julge nagu öelda, aga

ma oletan, et see saab tohutult hea külastatavuse. Näitus ise on suhteliselt teisejärguline kogu selle imagoloogilise kõva trummilöömisega. Möödunud aastal oli Orlani näitus, kus samamoodi oli väga kõva meediakajastus ja mis sai väga head külastatavuse numbrid. Sellel mõttes, see totaalne meedia mõjutab küll, kui ta tõesti jookseb läbi juba ka tabloidsest meediast ja päeva uudistest ja Delfi päevapilt ja sellised formaadid. Aga ma arvan, et ükskaks artiklit kindlasti ei mõjuta. Või noh mõjutab väga vähesel määral.

Räägiks toimetusesisestest valikukriteeriumitest ka. Kuidas toimub valik, milliseid näituseid kajastada?

Reklaamimaht väga ei mõjuta, sest Eesti Päevalehes minu arvates kultuur on reklaamivaba. Täheandab, seal on mingisugused marginaalsed pinnad, samamoodi Areenis, keegi ei osta reklaami sinna, üksikud teatrid. See on puhtalt selle sama kirjutaja otsus. Mitte keegi ei ütle mulle, millest kirjutada. Kui on mingeid häid mõtteid, me oleme kõik nädalas korra suure laua ümber, mina pakun samamoodi välja muusika, teatri ideid, kui ma midagi kuulnud olen, et mingi lahe bänd esineb kuskil. Ma pakun selle välja ja see kes muusikast kirjutab paneb kõik kirja ja teeb selle pealt ise valiku. Võib suunata ka: kui kõik leiavad, et see asi on väga lahe, siis ei ole küsimust. Selle lõpliku valiku teeb ainult see kirjutaja. Üldiselt see lehe sisene sfäär on nii demokraatlikuks muutunud, et ei ole sellist asja, mulle ei ole kunagi öeldud et ma pean millestki kirjutama. Mitte kunagi. See on välistatud, et ma kirjutaks millestki, mis mind ei huvita. Samamoodi teiste puhul, ma olen kindel, et see on samamoodi. Tõenäoliselt ongi, et üheltpoolt on see isiklik otsus ja siis on kindlasti mingid asjad, mis on vaieldamatud sündmused, mis ongi suurnäitused peanäitusesaalides. Ma olen kindel, et kindlasti jääb palju head kõrvale, kas sellepärast lihtsalt, et kirjutajad on laisad mõnes mõttes. Õnneks disainiväli on nii väike, et ehe ja tekstiil ma tõesti saan käidud kõikidel näitustel, mis Tallinnas olulised on ja mujal väga vähe on. Aga kujutava kunstiga kindlasti on see, et nad lihtsalt puht füüsiliselt ei jõua kõike läbi kapata ja siis otsustavadki ütleme nimi ja pressiteade ja mingid sellised faktorid. Kindlasti toimub häid, just noorte kunstnike näituseid, mis jäävad kajastuseta, sest kunstnike galerii eeltöö on vilets. Seda asja ei osata serveerida. Mingi formaalse pressiteate peale ei lähe keegi kuskile kohale kui see on tundmatu nimi. Ma kujutan ette eriti kujutavas kunstis, kus on see käive hästi suur. Iga nädal avatakse ikka trobikond näituseid.

Kui palju Eesti kultuuriajakirjanduses on seda, et kajastatakse vaid oma tuttavate või oma vanusegrupi asju ja ei osatagi mujale vaadata?

Ma arvan, et kajastamise eelduseks ei ole see, et ta on tuttav, vaid ma arvan, et see inimene on tuttav sellepärast, et sellele kirjutajale lihtsalt meeldib tema looming. See ei ole mitte sellepärast, et keegi on tuttav tal. Kindlasti see esimene samm on see, et seal on mingisugune hingeline või loominguline side võibolla. Mina olen hästi tolerantne, ma võin öelda, et minu spekter on hästi lai. Ma olen valikutes ka hästi tolerantne. Tekstiilikad või ka mingid teised valdkonnad on mind väga hästi võtnud omaks ja informeerivad jooksvalt. Mul puuduvad eelarvamused. On ette tulnud ka tujukamaid näiteid kindlasti. Kui ma mõtlen, kes väga...kui ma hakkam omakorda kritiseerima kriitikuid, siis kindlasti Liivrand läheneb väga läbi isiklike... Kuidagi on selline süsteem, et kui tema kirjutab, siis mingisugune kunstnik jääb talle võlgu... Muidu nagu ei ole... Ütleme näiteks Heie Treier on hästi avatud, kes kirjutab palju, väga mõnusalt. Noored kriitikud näiteks Andres Härm, see on paratamatu, et ta kirjutab enda ringist. Ta mõistab neid. Ta hingab nendega ühes rütmis. See polekski hea, kui ta kirjutaks Enn Põldroosist ja Evald Okasest. Ma arvan, et ta ei mõista neid, teda ei huvita see. Ma ei tea, mina olen päris paljust... Mind huvitavad vanainimesed ja... Ma olen konkreetselt sõprade nimesid välja toimetanud lugudest, kuna ma olen leidnud, et see ei ole eetilise.

Millistel juhtudel?

Näiteks uudistes. Täiesti konkreetselt ma oma parimat sõpra olen päris palju jätnud välja, kui ma olen toimetanud mingit uudist, kus on nimi sees. Lihtsalt sellepärast et mitte tekitada

paksu verd. Ja kui ma ise olen kunstnik ja kirjutan, selles positsioonis, siis ma olen seda ka teinud, väga palju kordi. Kasvõi mingisugusest näitusest oma nime välja jätnud. Uudisest kus on mingisugune kunstnike nimekiri, ma olen selle välja jätnud, et ei tekiks mingisugust konflikti.

Kes peaksid kunstinäituste artiklite autorid olema? Tavaajakirjanikud, kunstiteadlased või kunstnikud ise?

Ma arvan, et siin ei ole ühest vastust. Nagu ma enne ütlesin, ma naudin värsket vahetut emotsionaalset kirjatükki kõige enam. Ma arvan, et kirjanduse autor võiks olla see, kellel on midagi öelda selle asja kohta. Kellele mingi asi koda läheb. Ja ma olen tahtnud julgustada, et on olemas kindlasti inimesi, kellel on kihvtid mõtted. Ma mõtlen just teisi kunstnikke, kes käivad näitusel, kellel on kihvtid mõtted või kihvt peegeldus sellest näitusest, aga tal ei teki seda esimest sammu: „kuidas mina nüüd kirjutan sellest, ma ei ole ju kriitik“. Ma väga tahaks, et see blokk läheks üle. Ma mõnikord kuulen enda sõprade ja lähedaste mõtteid mingisugusest asjast, mis on hästi adekvaatsed, värsked, loomingulised, annavad mingi täiesti uue tooni. Ma pean seda oluliseks, mis väljalt see inimene tuleb.

Nii et siis inimene, kellel oleksid värsked mõtted. Aga samas Te ütlesite, et praegusel ajal väljaspool toimetust tellitakse väga harva.

Väga harva jah.

Mis iseloomustaks siis head kunstiteemal kirjutavat ajakirjanikku?

See ei ole isegi kunstikriitikasse puutuv, üldse igasugune kirjutaja peab kõigepealt olema hea empaatiavõimega. Minu jaoks on alati inimlikud kategooriad kõige olulisemad. Et tal oleks oskus mõista ja mõtestada asju. Et ta ei läheks mingisuguseid asju lõhkuma või raiuma või lihtsalt enda asja konkreetselt välja elama või enda teooriat projitseerima kuhugi. Valmisolevaid mõtteid, et ta otsiks kohta, kuhu neid projitseerida. See on jama. Ma arvan, et see esimene eeldus on ikkagi see, et tal on mingisugune oskus sinna sisse minna. Et korraks kunstniku hinge või siis selle töö taha ennast peita. See on kõige olulisem. Teiseks ikkagi on oluline, olenev võibolla arvustuse toonist, puhtalt emotsionaalse arvustuse juures ei ole see oluline, teine, mis võibolla pretendeerib üldistusele, on see, et sellest valdkonnast, kus see kunstitöö asub, oleks mingi ettekujutus. Et ta oskaks selle panna suhtesse teiste selle valdkonna asjadega. Siin on alati see küsimus: mis on varem juba tehtud ja mis on mõjutajad, sellised küsimused. Ta oskab selles mõttes panna mingisse tervik pilti. Näeb seda kui ühte puud suurest aiast. Mitte nagu ühte eraldi üksinda välja peal. Kirjutamisoskusest ma ei räägi, eeldame, et see on ka ülioluline. Mõnes mõttes ei ole väga vahet, kas sa lood mingit kirjatükki või sa lood midagi muud, laulusõnu või mingit kunstiobjekti. Loomingulisus ma arvan tuleb kasuks. Nii sõnavara kui ka tunnetuslike varjundite loomisel, mis on teksti juures hästi oluline. Need ongi olulised.

Aga kes on need head kirjutajad, keda praegu võiks esile tõsta?

See on muidugi kohutavalt erialakeskne lähenemine, kes kirjutab paraku peaaegu ainult ehtest, aga ka arvamusalused, on Kadri Mälk, kes on meil osakonnas õppekateedri juht ja kes kirjutab kohutavalt hästi. Siis Lapin ma arvan kirjutab hästi, ma alati ei loe, aga mulle on meeldinud. Heie on ka kindel kvaliteetne, mulle just meeldib see, et ta ei ole sidunud ennast ühegi kindla mõttevannakonnaga, tema autonoomsus teeb ta minu jaoks huvitavaks ja usaldusväärseks. Mõni inimene nagu näiteks... Mõnikord on keegi selline ootamatu nagu Helena Tulve, kes on kultuurisfääris ja kes on mõtlej inimene ja kirjutab õndselt hästi. Mulle meeldib täitsa sürreaalne juhtum ajast, kui me tegime Rakveres enda Õhulossi rühmitusega näitust. Näituse arvustuse kirjutas seal kohalikus Rakvere lehes Marika Vaarik ja mis oli täiesti ootamatult hea arvustus. Lihtsalt selline fakt. Aga ma mõtlen veel... Mul on häid kirjutajaid küll, aga ma ei tea ühtegi korda, kui... Ma arvan, et kui Krister Kivi, ükskõik, millest ta kirjutab, see on absoluutselt geniaalne. Iseasi, kui palju seda kunsti seal alles jääb pärast tema siseheitleid. Maimik. Näitustest ei ole ta vist väga kirjutanud, aga tema

kultuurikirjutised mulle hästi meeldivad. Viimasel ajal olen Andres Lõo paari kirjutist nautinud.

On Teil veel midagi lisada selle kunstinäituste temaatika kohta?

Mis minu jaoks selle teemaga on huvitav, et ma olen ju mitme suure üritusega tegelelenud konkreetset PR-iga. Näiteks Tallinn Fashion Week, Kuldnõel ja selliste moe ja disaini üritustega. Tegelikult, kui mõelda, kuidas see kajastus tekib... Hiljuti ma nägin oli Just Must näitus, mis oli siin samas Suurgildi hoones, Kadri Mälk korraldaski seda. Ma arvan, et see oli möödunud aastal kõige suurema kajastusega üritus. Sisulise kajastusega just nimelt, kui jätta välja moe üritused, mis töötavad meeletult hästi meediale. Tallinn Fashion Weekist seal pildigaleriid ja kõik kokku tootis üle saja ühiku. Selles mõttes et kõik väljaanded, netiväljaanded, kõik kolleksioonid eraldi, ka intervjuud kunstnikega. Ta tootis tohutult meediat. Aga moe puhul on alati see, et sisulist vastukaja on minimaalselt. Ei ole analüütikuid. Aga Mälgu kureeritud Just Must oli tõesti kõigis lehtedes, pluss rahvusvaheline press, mis nüüd järgi tuleb, on sisulised artiklid. Kokku oli üle kümne analüüsi erinevates väljaannetes. Selle puhul on hästi näha see, et tegelikult see töötas ainult sellel, et Kadri nägi vaeva, et saada see. Ta saatis neile inimestele materjalid, ta saatis neile raamatud, ta kutsus neid kirjutama. Ta intrigeeris neid. See ei olnud passiivne pressiteade ja siis kirjatükid tulevad. Seal taga oli konkreetset töö. Ja kahtlemata mingi isiksuslik fluidum. Sealt tuligi hästi palju sisukat, põhimõtteliselt kõikides väljaannetes. Vaapo Vabar, mulle tuli meede üks nimi, kes kirjutab õhuliselt, mõnikord hästi naiselikult, kes on ehtest kirjutanud ka, aga graafikast päris palju.

Kas see siis tähendab seda, et lehte rohkem kajastust saada, peavad need inimesed siis ise rohkem ennast *pushima*?

Inimene ise mitte, seda teeks ideaalis galerist. Kunstnikul on piinlik pushida, tal ei ole distantse, tal ei ole oskusi. Enamikul. Ma arvan, et pushimine on paha sõna. Ajakirjanik ei taha eales tunda, et talle midagi peale määratakse. Samas pressiteateid ja mingeid pontsikuid pidevalt kogu aeg saabub, kutseid, täiesti uskumatuid, milliseid lahendusi ja mis raha sinna maetakse. Pigem galerist peaks... üks asi on see et iga näitusega ei tohiks teha meeletu Ta ise ka näeb, et see näitus on tõesti hea ja siis sa usaldad teda. Ta ütleb: mul on selle aasta parim näitus. See olek isiklik. Kui on tuim pressiteade, siis see ei haara sind, aga kui on tõesti, ütleme: et tegin kihvti leiu ja on aasta kõige intrigeerivam näitus, ta paneb juurde pildid ja kirjad ja selle inimese töömeetodid. Kui ta oskaks seda teha selliseks lihavamaks, siis ma arvan, et siis saaks konksu otsa küll paremini. Aga sellist oskust nagu ei ole. Helin Kark koostab hästi pressiteateid Hobusepea galeriis.

2. 4 Rebekka Lotman

PM kultuuritoimetuse juhataja. Elektroonkirja teel saadeti küsimused 2. mail, samal päeval saabusid ka vastused.

Kui tihti Te ise loete päevalehtedes (nii Postimehes kui Eesti Päevalehes) ilmuvaid kunstinäituste artikleid? Miks?

Kahtlemata loen ma igapäevaselt kõiki Postimehe kultuurikülgedel ilmuvaid artikleid, samuti nõuab mu töö ülejäänud kultuuriajakirjandusega kursis olekut, sh mõistagi ka EPLi artiklitega ja kunstiarvustuga. Miks? Sest kultuuri, sh visuaalset kunsti ei saa mõista vaid seda üht kunstiteost silmitsedes, selle tähendus avaneb suhetes erinevate meediumitega, ka metatasandi käsitlustega. Kui ma ei oleks kursis kultuuris toimuvaga, ei saaks ma kultuuritoimetust juhatada. Vastupidi ka – huvi kultuuri ja kultuuriajakirjanduse vastu ongi mind sellele kohale viinud.

Kas Teie hinnangul on kahe väljaande (PM ja EPL) kunstikajastused erinevusi? Millest see võiks tuleneda?

Suurim erinevus on selles, EPLis ilmub kunstiaartikleid rohkem (vt ka järgmist vastust), kuid Postimehe kunstiteemadel kirjutajate valik on rikkalikum. Tuleneb see kahe lehe erinevast kultuuritoimetuse struktuurist – Postimehel ei ole erinevalt EPList palgalist kunstitoimetajat, meie võimalus lugejaid kunstilugudega rõõmustada on tellida lugusid välisautoreilt. Siit tuleneb ka sisuline vahe – ühest küljest tingib kunstitoimetaja puudumine paratamatult napima kajastuse, kuid teisalt on meil võimalus erinevatele vaadetele kunstile, kuivõrd meil on kasutada tänu honorarifondile erinevad autorid. Kultuuriartiklid (kui tegu pole uudiste, vaid arvustustega) on ääretult subjektiivsed tekstid, seega on just kultuurikülgedel oluline edastada erinevate autorite häält. Kultuuriajakirjanduses on nii, et sageli on olulisem see, kes ja kuidas kirjutab, kui see, millest kirjutatakse. Ühe inimese perspektiivist saja näituse kohta lugemine ütleb meile lõppeks rohkem selle kirjutaja, kui nende näituste kohta. Näiteks oleks mõeldamatu, et Loomingu või Vikerkaare koosseisuline toimetaja kirjutaks täis kogu arvustusterubriigi.

Kas Teie hinnangul ilmub lehtedes (sh Postimehes) kunstiaartikleid piisavalt? Millest on see tingitud?

Kultuurilugusid on mõlemas lehes alati ebapiisavalt, eriti nüüd, kui reklaami vähesuse tõttu lehed õhemaks on muutunud – see on paratamatus, nagu ka toimetuste väike koosseis (EPLis on kultuuritoimetuse iseseisva üksusena üldse kaotatud). Nii ka kunstilugusid. Kindlasti ilmub Postimehes kunstilugusid koguarvuna vähem kui EPLis. Ühest küljest on see tingitud sellest, et Postimehes ei ole erinevalt EPList koosseisulist kunstitoimetajat. Teine aspekt on see, et Postimehes püüab järgida erinevate valdkondade kajastamisel proportsionaalsuse põhimõtet – kui teha statistika nt tantsu, muusika või kirjanduse kajastamise kohta, selguks kohe, et Postimehes ilmub neis valdkondades lugusid tunduvalt rohkem – EPLis võtab viimasel ajal pea iga päev poole kultuurile antud ruumist just kunstinäituste kajastamine. Erinevate valdkondade esindajatele kipub tunduma, et nende teemasid on lehes liiga vähe, kuid püüame just järgida siin joont, et teemad oleks tasakaalus. Kahtlemata nt Jazzkaare, Põffi vms sündmuse ajal lähevad asjad konkreetsete päevade lõikes proportsioonist välja, kuid jutt on suuremas plaanis. Kuid nagu öeldud – kõike võiks alati rohkem olla, kultuurile mõeldud lehekülgi, kultuuritoimetajaid ja raha, mida kaasautoritele maksta.

Kellele, millistele lugejatele on artiklid suunatud? Milline on Postimehe toimetuse nägemus kunstiaartiklite potentsiaalsest lugejast?

Postimees on Eesti suurima tiraaži ja lugejaskonnaga ajaleht, ligi veerand miljoni lugeja (kuivõrd samad kunstilood ilmuvad ka venekeelses Postimehes) seas on kindlasti väga

erinevaid inimesi; ometi ei taha me kirjutada/lugusid tellida abstraktsele Maalile maalt, keda tegelikult ei ole olemas, tehes seeläbi sisus allahindlust, vaid ikkagi eelkõige kunsti- (ja laiemalt kultuuri-) teadlikule inimesele. Lugu peab olema huvitav inimesele, kes kunstimaailmas end koduselt tunneb, kes kunstinäituseid külastab ja üldse kultuurist huvitub, vaid siis saab ta pakkuda huvi ka kunstikaugemale inimesele.

Millist informatsiooni peaks kunstinäituse teemaline artikkel andma? Mida rõhutama, mida tagaplaanile jätma?

Kultuuriajakirjandus on üks loomingulisemaid ajakirjanduse osi – väga meelevaldne oleks siin kindlaid reegleid anda. Alati leiab ühe suurepärase loo, mis neid reegleid eirab, ja ühe viletsa nikerdise, kus need välised nõuded täidetud on. Vahel võib mõni ilukirjanduslikkusele kalduv lugu rääkida kunstinäitusest palju enam kui teine, kunstiteoste seoseid teiste voolude jms esile toov. Kui püüda siiski siin mingeid parameetreid tuua, siis võiks lugu pakkuda infot kunstniku kohta, retsenseeritava näituse kohta tema koguloomingu kontekstis ja üldse tuua välja need olulised kultuurilised kontekstid, mis selle kunstinäituse tähendusloomes tähtsad on. Lisaks informatiivsele poolele võiks kunstikriitika kanda edasi teoste emotsiooni ja vastavalt juba žanri nimetusele – pakkuda kriitikat.

Kuivõrd mõjutavad artiklid Teie hinnangul kunstinäituse külastatavust, tööde müüki vms? Miks?

Kindlasti mõju on, aga ei oska numbriliselt öelda kui suur, see ei kajastu otseselt kuskil. Toon nt paralleeli kirjanduslugudega – suurem positiivne kajastus viib kõnealuse raamatu sageli suurimate raamatupoodide müügiedetabelis nädala lõikes esikümnesse.

Kes Teie hinnangul peaksid olema kunstinäituste teemaliste artiklite autorid – toimetusse kuuluvad ajakirjanikud, kunstiajaloolased, kunstnikud vms? Juhul, kui nt kunstiajaloolase, siis kas on oluline, et spetsialist kuuluks toimetuse koosseisu?

Kas kirjutaja on toimetuse palgaline liige või mitte, ei ole minu arust oluline. Oluline on, et erinevatele näitustele, erinevatele kunstisündmustele leiduks sobiv kirjutaja, kirjutaja, kes saab lugejaile näitusel eksponeeritavat rohkem avada, kui ta ise seda oskaks. Ei ole olemas universaalset spetsialisti, kes kõigeks parim oleks.

Kuid kahtlemata mõjub valdkonnale hästi, kui toimetuse koosseisus on olemas sellele keskendunud toimetaja. Ideaalne variant oleks nt ühendada EPLi ja Postimehe võimalused. Ühes on kunstitoimetaja, kuid puudub võimalus tellida erinevatelt autoritelt lugusid, mistõttu on kõik arvustused ühehäälsed (tõenäoliselt on see nii honorarifondi väiksuse/puudumise tõttu, sest torkab silma, et pea sajabrotsendiliselt on neil lugude autoriteks toimetuse koosseisulised töötajad) – teises aga suurem honorarifond, mis võimaldab mitmekesisust. Nende kahe võimaluse liitmisel rikastuks kindlasti eestikeelne kunstikriitika.

Kuivõrd oli Postimehe toimetuse valik, et kunstiaartikleid tellitakse väljastpoolt, teadlik? Millega seda põhjendada?

Esmalt – kunstiaartikleid ei telli me ainult väljast, intervjuusid kunstnikega ja kunstimuuseumite olukorda kajastavaid uudiseid on kirjutanud nt viimasel ajal rohkem Tiina Kolk (Arteri toimetaja), lisaks ka mina (juhataja ja kirjandustoimetaja), Valner Valme (muusikatoimetaja), Urve Eslas (arvamustoimetaja), Eva Kübar (teatritoimetaja) jt. Kuid kunstiarvustuste tellimine väljast tuleneb ikka sellest, et meil ei ole koosseisus palgalist kunstikriitikut – nii oli see enne minu tulekut Postimehe kultuuritoimetuse juhataja kohale ja seda pole õnnestunud mul ka muuta. Vastupidi, nagu EPLis, on Postimehes kultuuritoimetuse viimase majanduslanguse aastaga kahanenud, mitte kasvanud. Põhjendus on rahapuudus. (Kahanenud on ka mitmete teiste toimetuste suurused.)

Mis iseloomustab head kunstiteemadel kirjutavat ajakirjanikku? Millised tunnused muudavad tema artikli heaks?

Professionaalsus, pädevus, loomingulisus, võime näha asju laiemas kultuurilises kontekstis, hea väljendusoskus, samuti usaldatavus – eriti kunstivallas pole harvad juhud, kus igas muus

mõttes hea kirjutaja lihtsalt loo lubatud tähtjaks saatmata jätab, sest sattus pikemalt pidutsema. Vt ka vastust 5. küsimusele.

2. 5 Anu Aaremäe

Postimehe kaasautor ja moekunstnik
Kohvikus „Narva“, 4. mail 2009

Kui palju Te ise Postimehest ja Eesti Päevalehest teiste kirjutatud kunstiaartikleid loete?

Enam-vähem üritan lugeda.

Kas saab kahe väljaande kajastuses ka mingeid erinevusi täheldada?

Postimehega ma olen rohkem tuttav lihtsalt. Aga ses mõttes on, et Postimehes on erinevad autorid. Toimetuses ei ole palgal kedagi, kes kunsti teemal pädevaks peaks ennast. Päevalehes on valdavalt Juske, Juske ja Juske. Vahel viitsib ka Tanel Veenre või keegi teine sõna võtta, mida ma suure huviga loen alati.

Kuidas Te ise Postimehesse kirjutama hakkasite?

Vahepeal ma töötasin ma seal *online*-is, hästi lühikest aega küll. Aga tegelikult kirjutasin enne juba mingeid asju. Pragmaatilisel põhjusel – Valner Valmet ma tunnen juba ma ei tea mis ajast – ta tellis. Puhas juhus üldse. Kirjutamise otsa sattumine oli üldse juhus, ma olen moekunstnik tegelikult. Mingite naisteajakirjade kaudu kuidagi kultuuriteemade juurde välja jõudnud ja... Ma suhtlen väga palju kunstnikega, nad on palju huvitavamad kui moekunstnikud.

Ja Teile tundus kunstist kirjutamine samuti huvitavana?

Jah, esimene asi oli vist 10 aastat tagasi umbes. Mingi Kurvitza näituse arvustus Ekspressis. Ma olin kuidagi muidu teemas väga sees ja mõtlesin, et prooviks.

Kas Teil on teemade valikul võimalik ise otsustada või...?

Absoluutselt. On tulnud ette mitte üks-kaks korda, vaid rohkem, mille kohta ütlen, et ei oska selle kohta küll midagi öelda. Õelgu keegi teine, juhul kui oskab.

Kes pakub tavaliselt teema – Teie või toimetuse?

Mõlemat pidi on toiminud. Täiesti nii ja naa. Ilmselt on Päevalehes samamoodi, aga Postimehes on kuidagi väga konkreetset paigas – see päev on kunstipäev, see päev on muusikapäev... Ja mingi päev on vaieldav – võib seda, võib teist tulla.

Kuidas Teile tundub, kas kunstiaartikleid ilmub päevalehtedes piisavalt?

Minu meelest kõiki kultuurilugusid on viimasel ajal vähevõitu. Eelmine aasta hakati seda lehepinda vist vähemaks ja vähemaks võtma. See oli eelmine kevad vist, kui kolm-neli näituselugu mul ootasid reas – enne ühtegi ei kirjuta neile, kui sisse lähevad. Järjest surid ja surid mingid inimesed ära ja ei olnud seda leheruumi. Keskküla ja kes seal veel olid järjest... Lehed olid nekrolooge täis.

Mis üldse võiks olla kunstiaartikli eesmärk suures päevalehes?

Eesmärk on lugejas näituse vastu huvi äratada, et ta ise sinna läheks. Kindlasti mitte ümberjutustuse vormis kõik ära seletada. Ma ei mäleta, kes see oli, keegi noor autor, kes Ars Fennica oli sedasi, nagu koolis ümberjutustuse, ära seletanud. See ei ole kindlasti eesmärk. Igäühel on silmad peas.

Kuidas Te ise artikleid kirjutate, millest lähtute?

Mõtetest, mis vahepeal tekivad. Õnneks või kahjuks – laiatarbelehe jaoks õnneks ei ole mul kunstiteadlase tausta. Ei saa kirjutama hakata kirjutama diskursusest, paradigmat ja keerulisi võrdlusi tooma, mis kellelegi midagi ei ütle (naerab). Sihtgrupp – need, kes ise peavad end selleks.

Te lähenete asjale suhteliselt emotsionaalselt?

Absoluutselt.

Kas Teile meelest peaksid lehes üldsegi töötama kunstiteadlased?

Sellises lehes küll mitte, Sirbis võib-olla küll. Aga see on nagu täiesti teine teema. Kunstnike kirjutatud asju on alati huvitav lugeda, nii vähe kui neid on. Siram oli tänases Postimehes. Väga laia profiiliga ja huvitav tegelane.

Ei ole küll samas ühtegi kunstihariduseta, kes kirjutaks, kui mõtlema hakata. Sellist asja ka vaja ei ole, nagu kunagi olid Tegelikuse KesKus-is Juku-Kalle ja Kivisildniku kunstikommentaariid. Need, vaesekesed, ei saanud ju üldse midagi aru. (naerab) Käisid ja lahmisid ja kõik kunstnikud hoidsid pead kinni, et miks see Juku-Kalle meid vihkab? Ei vihka, loll on lihtsalt. Ei pea olema, aga jah, nad peaks ise asjast aru saama, millest kirjutavad.

Ajalehes eeldatakse artiklitelt kindlat formaati. Kuidas Teile sellises žanris kirjutamine sobib?

Tähemärkide arv on tavaliselt ka konkreetselt kokkulepitav. Aga mina ei oskagi väga pikki asju kirjutada, selles mõttes sobib ta väga hästi. 10 000 tähemärki oleks ilmne pingutus (naerab). Mingi kolm-neli tuhat need on, alla kolme ei kipu midagi mahtuma.

Mis iseloomustab head kirjutajat? Miks Te näiteks just kunstnike lugusid headeks peate?

Hea küsimus, jube raske vastata. Aa, Kiwa kirjutab meil ju vahepeal. Asja seest kuidagi... seestpoolt, mahlakamalt. Ei ole ohtu teoreetiliseks, akadeemiliseks jääda. Ma seda punkti ei oskagi väga hästi lahti seletada.

Kas arvustuses on ka tarvis anda hinnangut?

See paratamatult kipub tekkima ikkagi. Üheselt põrmustava hinnangu andmist olen üritanud vältida, äkki ma olin loll ja ei saanud aru, kirjutagu keegi teine.

Kui näitus ei meeldinud, siis jätate pigem kirjutamata?

Siis võib, on lootus, et võib öelda pigem, et ei jõudnud kohale (naerab). Üritan meenutada, kas ma olen kirjutanud mõnda tõeliselt tülitavat näitusearvustust. Päris ei tule meelde ja teiste sulest ka ei tule. Kui ei ole põnev, siis pigem ei kirjuta. See honorar ei ole see, mis paneks kirjutama.

Kuivõrd tuleb ette seda, et toimetuses on kajastamise valikud on kallutatud sõprade-tuttavate kasuks vms?

Kindlasti on, see on täiesti paratamatu. Seetõttu Postimehes ongi tore, et kirjutavad erinevad autorid. Igaks teeb seda anyway enda mäta otsast, väga tore, et neid mättaid erinevaid on. Kui see ühe inimese nägu on, siis ta läheb ühekülgseks.

Kes on Teile meelest head kirjutajad?

Seesama Siram, keda ma mainisin, kohe kindlasti. Tanel Veenret, Sandra Jõgevat loen kindlasti, nii palju, kui nad kirjutada viitsivad. Mõtlevad ja kirjutavad kunstnikud. Liivrand loen ka.

Kui palju Teile enda artikleid tavaliselt toimetatakse?

Oleneb, kes töö on (naerab). Palju ei toimetata, aga mõni suudab piasjadega nii ära toimetada, et sa haarad peast kinni pärast. Kui kolme tuhandest lugu tahetakse, aga viie tuhandese teed, siis on loomulikult toimetajal peavalu, kuidas seda lühemaks toimetada. Seda on targem pigem vältida.

Millist infot peaksid artiklid andma? Mida sealt lugeja saada võiks?

Ikkagi see, et huvi tekitamise eesmärk. Mine sinna, vaata seda. Inimestele kunsti mõistetavaks tegemise funktsioon äkki ikkagi.

Selline õpetlik ja valgustav?

Kindlasti mitte õpetavas toonis, aga jah.

Kuidas on kokkulepe Postimehega, kui tihti Te kirjutate?

Aeg-ajalt olen seda väga tihedalt teinud ja suuri-suuri auke samas olnud. Kaasautoritel ma arvan, et ei ole kellelgi sellist lepingut. Teen sadat erinevat asja, ei ütleks küll, et missioonitundest, väga sageli hoopis teistlaadsete tegevuste vahelt kirjutatan. Hoiab ajusid töös. Kui ma lühikest aega *online*-is töötasin, siis ma vorpisin kultuurile palju-palju-palju neid,

millest eraldi honorari ei saanud. Siis oli küll otsene põhjus see, et mitte end lausdebiilikuna tundma hakata. Need kohustuslikud *online*-i jupikesed, niisugused nagu nad on, üldse ei tahtnud neid teha.

Kui palju Te üldse artiklit kirjutades mõtlete lugejale? Et mis talle huvi võiks pakkuda, palju klikke oleks võimalik saada?

Ei. Klikid ei loe selles süsteemis üldse midagi. Mingid *online*-i tobedad nupukesed saavad raudselt kümme korda rohkem klikke. Ega paberlehed ei olegi klikkidepüüdmasin, õnneks. Kui ma seda sama *online*-i tegin, siis sai ennast lõbustatud, katseid tehtud. Ma ei mäleta enam seda pealkirja – mingi täiesti asjalik kunstilugu oli, kellegi teise kirjutatud. Pealkirjas esines sõna „seks“. Oi, kui klikatav lugu see sel päeval oli! Siis tuli missioonitundlik *online*-i peatoimetaja: „peaks ikka siia juurde panema, et kunstikommentaar, see on objektiivsem“. On küll, aga ma ei tea – tahad klikke, ei taha klikke? (naerab) Mul täitsa savi. Siis ta pani „kunstikommentaar“ ette, siis ei klikanud keegi enam. No mitte nüüd, et mitte keegi. Kellele päriselt huvi on, need leiavad niikuinii üles. Sealt külje pealt saab otse kultuuriküljele minna.

Millistest näitustest meeldib teile kirjutada?

Siin ei saagi ühest vastust olla. Näitus peab kuidagi üllatama. Suured ülevaatenäitused on asjad, mis mulle kohe üldse ei meeldi. Sada asja üksteise otsas, kellelgi ei ole ruumi oma maailma luua ja kehtestada. Aga mingeid muid žanrilisi eelistusi ma ei oska küll välja tuua. Galeristid on ise mures, et keegi kirjutaks aeg-ajalt, helistavad lausa. Hästi Tallinna-kesksed on need meie kajastused paraku. Tehakse ju Tartus ka toredaid asju näiteks, kuid keegi ei kipu sinna jõudma eriti.

Rääkisite galeristide aktiivsusest. Kui palju Te üldse sellisele niioelda galeristide pushimisele allute ja näitust vaatama lähete?

Pushimise pärast ei lähe, aga kui asi huvitav tundub, siis lähen küll. Kui see kutsuja hea sõber või tuttav on, siis muidugi lähed kohale. Vahel on mingi teine asi samal ajal või... Ja ma ei tea, mis neil on juba aastaid siin linnas selline loll komme, et kaks-kolm näituse avamist, millest võiks eeldada, et sama publik täpselt, täpselt samale kellaajale panna. Et kuidagi ei suhtle omavahel galeriid.

2. 6 Jaanus Kivaste (Kiwa)

Kunstnik

Restoran Crepp, Tartu. 21. aprillil 2009

Kui tihti Te lehtedest kunstinäituse artikleid loete?

Sõltuvalt ajagraafikust – kui on aega, siis ma iga päev netist loen. Aga seal ei ilmu neid eriti palju. Eriti Päevalehes, kus ei osteta väliskirjutajaid sisse, ja Juske, kes on seal kunstitoimetaja, siis tema aeg-ajalt kirjutab. Ma ei tea, mille järgi ta valib neid. Need valikud on väga imelikud, millest ta kirjutab, millest mitte. Ja minu arust Postimehes on ka halvenenud see kvaliteet viimasel ajal. Ma ei mäletagi, millal seal viimati üldse oli mingi artikkel. Aa, vist Mari Kartau mingit näituselugu ma lugesin viimati. Aga ma ei mäleta üldse, et seal oleks midagi head olnud.

Kas nende kahe väljaande vahel on tajutavad erinevused olemas?

Minu meelest vanasti oli Postimehes... Ei, vanasti oli mõlemas rohkem [kunstiartikleid]. See on nagunii, et võetakse kultuurilt leheruumi ära. Minu meelest Postimehes oli mõnda aega tagasi rohkem, aga nüüd on seal sama vähe kui Päevalehes näitustest lugusid.

Millest see tuleneda võiks? Kas ongi nii, et teatrile, muusikale jne antakse rohkem võimalusi?

See on sama ka rahastamises – kujutavale kunstile antakse kõige vähem raha.

Kas neid artikleid ilmub piisavalt?

Seal on see, et nagunii sihtgrupp, kes kultuurilehekülgi tarbib, on suhteliselt marginaalne, ja ajalehed reklaami arvelt vähendavad neid. Neil on pidevalt see, et kui õnnestub müüa sinna lehele mingi reklaam, siis lükatakse mingi loo ilmumine edasi.

Siis tekib küsimus, et kas selliseid marginaalsele publikule mõeldud artikleid on üldse massilehte vaja?

Näituste reklaamiks on vaja. Vahel toimub mingeid olulisi näituseid, mis tõstatavad olulisi probleeme kas siis laiemalt ühiskondlikul tasandil või kunstitasandil. Minu arust seal ei ole mingit loogikat, mille alusel valitakse välja, millest kirjutatakse, millest mitte. Teinekord jäetakse tähelepanemata, kui mingi maailmanimega kunstnik on Eestis, samas Mari Kartau kirjutab oma õukonna kunstnikest, mis on jällegi arusaamatu, miks mingile pisikesele ja tähtsusetule näitusele nii palju tähelepanu pöörata. Mul tekivad alati küsimused, et mis kriteeriumi alusel need on. Postimehes ei ole kunstitoimetajat ka, seda ei ole seal olnud juba ma ei tea, mis ajast saati. Üle kümne aasta ei ole seal inimest, kes ainult kunstiga tegeleks.

Kas seal peaks olema selline inimene?

No võiks ju. Nagu inimene, kelle tööülesanne on jälgida, mis pidevalt toimub. Sest kui keegi teeb seda lisaks muudele tööülesannetele, siis sellega ei jõua tegeleda, sest erinevaid asju toimub küllalt.

Kui palju sellised artiklid üldse näituse külastatavust või tööde müüki mõjutavad?

Seda ei ole keegi uurinud ja seda ei saa ka eriti uurida. No aga samas, kui ta ikkagi suures lehes ja suures tiraažis ilmub, siis vähemalt see info jõuab rohkemate inimesteni, kui ta üldse ei ilmuks ja üldse ei jõuaks.

Mis võiks olla leheartikli ülesanne? Kas eelkõige rahvast harida?

Jah, klassikalises mõttes ongi kunstiteadlase või –kriitiku ülesanne inimestele vahendada kunsti ja seda tõlkida, mõtestada, seletada. Aga alati see nii ei ole. Vahel kriitik lihtsalt naudib iseennast ja ajab mingit oma asja. Näiteks Juskel on igas artiklis sees – just täna või eile Päevalehes ilmus artikkel [Maarit] Murka näitusest – väga hea, et ta selle üldse üles võttis, sest noorest kunstist ta ei taha eriti kirjutada, aga tal oli seal mingi oma... Ta räägib nagu iseendast, ülisubjektiivselt seisukohast: mina olen selle asja uurimisega tegelenud või mina omal ajal või midagi sellist. Iseenesest selline positsioon on ka tore, aga seal võiks muid ka

kõrval olla. Kui Päevalehes ainult Juske kirjutab kunstist ja seal on tema arvamusiidri positsioon ja samas on nagu küsitav, et miks tema on seal arvamusiidriks tõstetud, kui ta seda liidripositsiooni ära kasutab, mitte ei vahenda asja. Ja veel mingeid arusaamatud valikuid teeb, millest kirjutab ja millest mitte.

Kes peaksid kunstiartiklite autorid olema? Reporterid, kunstiajaloolased...?

Pigem võiks olla, et kõiki on, et oleks võimalikult palju arvamusi, erinevaid vaatenurki. Tavaliselt, kui need reareporterid kirjutavad, siis... mul ei tulegi näidet meelde. Nii ei saa üldistada – et reareporterid. Mulle tuleb pigem meelde, et kui seal on need praktikandid toimetuses, siis nemad kirjutavad kuidagi hästi kohmakalt. Lihtsalt see ajakirjandustudengite püüdlik reeglite jälgimine või kuidas... Nad ei saa ise asjast aru ja õudselt palju kasutavad – kui on kellegagi intervjuude teinud – kasutavad palju tsitaate ja see jätab kuidagi kohmaka mulje ja see on halvasti loetav. Mulle midagi sellist tundub.

Kas „ehtsa“ kunstiteadlase, näiteks Juske, tekstid on sellega võrreldes paremad, kvaliteetsemad?

Ta [Juske] kirjutab selles belletristlikus stiilis, sellises vestestiilis. Mõnes mõttes on see vastutulek Päevalehe lugejale, kes ei viitsiks mingit väga sügavuti minevat kunstianalüüsi lugeda. Aga ta jääb nagu natuke liiga vesteks või selline ülejala kirjutatud... Mida võib ka muidugi olla, kuid kui ta ainult niimoodi kirjutabki, siis muutub see üheksiks.

Millist informatsiooni peaks kunstinäituse artikkel sisaldama?

Peaks olema, et see kirjutaja, et tal sellesse näitusesse, millest ta kirjutab, tekiks mingi fännisuhe. Või et talle see väga meeldib või et ta saab sellest aru. Talle endale läheb see korda, sest siis sellele tekstile tekib oma väärtus, ta ise saab mingisuguseks teoseks ja samas ta räägiks sellest näitusest ka.

Kas see tähendab ühtlasi, et artiklid peavad positiivsed, kiitvad olema? Kuna kirjutaja on näituse fänn?

Ei, ma arvan, et see positiivsuse-negatiivsuse skaala ei ole siin üldse oluline. See on natuke mustvalge mõtlemine, et kriitika peab tingimata positiivne või negatiivne olema. Ma arvan, et positiivsus ja negatiivsus on ikkagi seotud emotsionaalsusega. Selles mõttes kriitik ei peaks emotsionaalne olema. No näiteks on sotsiaalkriitiline näitus mingisugustest Aafrika nälgivatest lastest, siis kriitikul on võimalus kas öelda, et see on halb näitus, või võimalus öelda, et see on halb näitus. Aga kolmas, minu meelest õige võimalus – ta lihtsalt räägib sellest probleemist, nii nagu näitus räägib. Ta püüab seda avada. Seal ei ole ju tegelikult vaja, et ta selgelt ilmutaks oma positiivset või negatiivset suhtumist sellesse. Näitus tõstatab mingisuguse probleemi ning püüab algatada dialoogi – ta võiks selle dialoogiga kaasa minna või seda edasi arendada. See positiivsus-negatiivsuskala muutub mõttetuks või võiks kõrvale jääda. See seostub alati kriitikaga – kas positiivne või negatiivne kriitika. Muidugi, kui ta läheb selle probleemiga kaasa, siis see on pigem positiivne kriitika.

Kes on praegu need head kirjutajad? Kes lähevad dialoogiga kaasa?

See Mari Kartau, endine Sobolev, on nagu enam-vähem. Aga temaga on ka nii, et see, mis ta kirjutab, on nagu ettearvav. Ta on nii professionaal, et ta oskab igast asjast kirjutada mõttekat ja huvitavat juttu, aga mingil ajal tekib juba tunne, et ta on nagu ära öelnud juba kõik. Ma nagu väga suure hurraaga tema artikleid ei lähe enam lugema. Samas – mul ei tulegi meelde, kes Postimehes on kirjutanud viimasel ajal.

Postimehes kirjutas eelmisel [2008. aastal] vahest kõige enam Anu Aaremäe.

Anuga on ka selline lugu, et tal on mingi loomulik kirjutamise anne küll ja vahel ta kirjutab päris huvitavalt, aga ta on ka täielikult ämbrisse astunud. Näiteks ta kirjutas aasta aega tagasi minu kureeritud näitusest ja see oli ikka nii piinlik tekst. Ta sai ikka nii valesti asjadest aru, kui see veel võimalik oli. Mul on tema suhtes nagu eelarvamused sellest ajast peale. Ta ei ole ise kunstiteadust õppinud – väga hea, tal ei ole mingeid stampe ja asju peal. Ta rohkem kirjutabki sellise inimese seisukohalt, kes on avatud ja kaasamõtlev. Aga siis on ka niimoodi,

et tema tekstide väärtus on väga kõikuv. Ta kirjutab nii, et käib näitusel, mingid mõtted tekivad ja hakkab lihtsalt mingist otsast lobisema. Aga nagu lobisemisega on – vahel võib olla jutt huvitav, vahel mitte.

See lobisemise asi – see annab iseenesest tekstile sellise vaba voolu või mineku – sellel ei ole mingeid stampe või komplekse. Aga samas see on ka libe tee, ta võib lihtsalt mingiks blablablylaaks minna. See sõltub sellest, kui säravad mõtted tulevad ja see sõltub teadagi millest... Ma ei tea, kuu seisudest või vee soontest või vasaku jalaga ülestõusmisest.

Võib-olla peaski kunstiteema, kui see nii keeruliseks osutub, hoopiski leheveergudelt välja ning spetsiifilistesse ajakirjadesse jätma?

No ikkagi peaks. Kasvõi selle rahvaharimise mõttes – tuua kunst lähemale inimestele, seda kuidagi tutvustada või kodustada. Muidugi päevalehe formaadi juures ta ei saa eriti sügavuti minev või *deep* olla.

Kui Te ise artikleid lehte kirjutate, siis millest Te lähtute, kuidas seda teete?

Niimoodi, et ma pidevalt tean, et ma pean kirjutama arusaadavalt ja ma kirjutangi lihtlausetega. Proovin kirjutada nii, et oleks huvitav lugeda ja mitte väga keeruline mõtteid jälgida. Sest vastasel juhul toimetaja niikuinii jätaks välja need asjad, mis on liiga keerulised.

Kui palju üldse toimetajad Teie kogemuse järgi sekkuvad – ütlevad, et ei, see ei vasta formaadile vms?

Mul on avaldamata jäetud ka mingeid asju, seda küll Eesti Ekspressis. Kunagi näiteks oli nii, et Ekspress ei tahtnud avaldada ja Postimees võttis suure hurraaga vastu. See oli üsna ammu – mingi üheksa aastat tagasi. Lihtsalt algatasin väikse meediasõja põlvkondade vahel.

Kui olulised Teie jaoks on Teie enda (kureeritud) näitustest ilmuvad leheartiklid?

Kunagi oli mul selline idee, kui ma hakkasin kunstnikuks, mida ma nimetasin meediagraffitiks – et võimalikult paljudesse kohtadesse meedias oma nimi jäädvustada. Üks eesmärk oligi, et meedias ilmuks võimalikult palju minuga seotud artikleid. See on mul korralikult arhiveeritud, mul on 15 cm paksune kaust nendest. Aga nüüd on see kirk nagu jahtunud, ta kestis niigi kaua. Nüüd ma väga ei viitsi sellega tegeleda.

Aga samas, korraliku näitusega käib ikkagi kaasas see, et sa ise kontrollid, kes kirjutab kuhu. Selle eest, et ma seda ei teinud, selle eest ma saingi vitsad kätte täpselt aasta aega tagasi – et Postimees tellis Anu Aaremäelt artikli, mis oli täielik ämbrisseastumine ja pani asjaosalisi õlu kehitama. Miks nagu nii vett peale tõmmata asjale? Justkui nagu mingi isiklik viha oleks või midagi sellist. Need asjad on kõik omavahel seotud: mina teen galeriile näituse ja nad eeldavad, et ma ise siis ka nagu kontrollin meediat. Ütleme, et see kontrollimine kõlab halvasti. Ühesõnaga – tegelen sellega. Ja siis ilmub mingisugune artikkel, et see näitus on nii nõme. Mingid suhted lähevad sassi.

Kas selline meedia kontrollimine või jälgimine töötab?

Ma enne lihtsalt räägin mingisuguse kunstist kirjutava inimesega läbi, et äkki sina pakud sinna lehte ja sina sinna lehte oma artiklit. Päevaleht vist ei võta üldse väljastpoolt kirjutajaid sisse. Ja viimane kord, kui mul oli vaja, et mu enda isiknäitusest keegi kirjutaks, siis ma helistasin Juskele ja kutsusin teda näituse avamisele. Ta ütles, et tal on korvpallitreenn samal ajal, et ta ei saa tulla. Või oli fotograafil korvpallitreenn, ma ei mäleta, mis iganes. Aga igal juhul pärast ei ilmunudki mingit artiklit.

No siin on juba need küsimused, et kas ma olen kunstnikuna ja oma kunstiga kohal mingisuguses üldises teadvuses, samas see olemasolu ei pea ju meedia kaudu olema. Ma võin olemas olla ka mingi sõpruskonna jaoks või hoopis mingi teise sihtgrupi jaoks või mingi müügikunstnikuna nagu Navitrolla ja Tauno Kangro – need on ka variandid.

Märkisite varem, et toimetuste kunstikajastamise valikukriteeriumid peaksid läbipaistvamad olema? Kuidas seda saavutada?

Samas ma ei leia ka, et see peaks läbipaistvam või demokraatlikum olema, sest demokraatia tähendaks, et võrdselt jaotatakse kõigi vahel. Tähendab, et mingi tippnäitus on jamaga ühe

leveli peal, mis ka ikkagi ei ole hea. See on nagu mingisugune diktatuur peaks säilima, aga sel juhul peaks see inimene, kes seda otsustab, olema pädev ja olema omas ajas, mitte nagu Juske, kes on natuke mingis vanas ajas.

Kunagi oli kuum teema, et kirjutajad, kellel oli pääs lehtedele, need võtsid raha kunstnikelt kirjutamise eest. Sellest süsteemist aru saamiseks... Ajalehed kindlasti tellivad monitooringuid, mida lugeja loeb ja mida mitte. Et kui neid kunstikirjutisi keegi ei taha, siis on loogiline, et need välja jäetakse päevalehtedest. Samas mingi missioon võiks olla, et seal midagi ikka on.

2. 7 Mari Kartau (Siram)

kunstnik

Pärnu Uue Kunsti muuseum, 25. aprill 2009

Ma küsiksingi teilt alustuseks, et palju te ise Päevalehest, Postimehest kunstinäituse teemalisi artikleid loete?

Postimehes ma peamiselt kirjutan neid ise, siis mul ei ole mõtet neid lugeda... Paar tükki on veel, kes seal vahest kirjutavad. Nende asju ma ka ikka vaatan aga Päevalehest, ma pean tunnistama, et ma ei loe eriti, sellepärast, et mul ei käi Päevaleht ja seal vist on Juske, kes on – noh, kuidas öelda – natuke selline väsinud, seal eriti huvitavat ei kirjuta. Et Päevalehest ma vaatan siis, kui ma nagu tean, et seal on mingi asja kohta, mis mind *specialy* huvitab.

Kas Päevalehe ja Postimehe kajastuste vahel on ka mingisuguseid erinevusi? Kuidas teile tundub?

Kui ma nüüd õieti mäletan, et seal ikkagi vähemalt on see Juske nagu kunstikriitik ametis või on tal mingi leping või ma ei tea ka mis suhted tal seal täpselt on. Aga igal juhul ta kuidagi seal, ma olen aru saanud, et ikkagi nagu töötab otsapidi. Et aga ütleme Postimehes ei ole üldse kunstitoimetajat, mis tähendab seda, et see valik millest kirjutatakse on täiesti suvaline. Kuna ma ise seal suuresti kirjutan siis mina kirjutan sellest, mis mind nagu huvitab. Aga tegelikult oleks vajalik, et oleks üks spetsialist kas või mingi poole või veerand kohaga, kes nagu hoiaks balansis neid asju, et seal poleks ainult ühe inimese maitse või et seal ei oleks ainult sellised asjad, mille ümber on tohtu meediakära, vaid et ta oleks tasakaalustatud. Peaks tegelikult nagu ikkagi olema suurtes päevalehtedes, mis ennast kvaliteetlehtedeks peavad eraldi inimese, kes tunneb asja.

Kas nendes lehtedes – Postimehes ja Päevalehes – üldse ilmub neid artikleid piisavalt?

No minu arvates ei ilmu piisavalt. Et võiks nagu rohkem olla, aga no eks see on subjektiivne, et see on ju teada, et, et rahvale hingelähedasemad kunstiiliidid on muusika ja teater, et eks nendest siis ilmub ka rohkem ja vastava ala inimesi on ka rohkem toimetustes tööl. Ja muusika omakorda, seal on nii palju neid eri stiile ja voolusid, et seal on omakorda nagu seda huviliste ringkonda kindlasti rohkem. Kunsti puhul – kunstiga on aga jälle see asi, et mida vähem temast kirjutatakse, seda vähem seda huvi nagu on et... Et mina isiklikult arvan et peaks rohkem olema.

Millistele lugejatele need leheartiklid üldse suunatud on?

Ei päevaleht peaks ikkagi nagu arvestama sellise, no mitte nüüd kogu lugejaskonnaga, sest kõiki niikuinii üldse kultuur ei huvita. Ja osad loevad ainult anekdoote ja krimiuudiseid, kõigiga päris ei saa nagu arvestada. Et sellise keskmise intelligentse lugejaga, et ta peaks mitte alahindama lugejat, mitte liiga lihtsustama asju, aga samas mitte ka nagu väga spetsiifiliseks minema, et ta oleks ikkagi nagu sellisele kultuursele inimesele üldhuvitav. Ja et ta avaks ka – noh ma ise ütlen selle põhimõttega, et sa saaks... Noh näiteks kui ma Sirpi kirjutan, et siis ma eriti ei hooligi sellest, kas üleüldse keegi saab aru, mis seal näitusel nagu on. Ma eeldan, et kes seda Sirpi loeb ja kes huvi tunneb, et see läheb seda näitust vaatama. Aga päevalehte kirjutades ma katsun kindlasti, kuidagi nii kirjutada, et üleüldse selguks, mis seal on: seal on pildid ja installatsioon ja nii edasi... Ja eks vahest tuleb muidugi päevalehes noh – kui juba kaua oled kirjutanud, siis eriti ei viitsi hakata nagu a-d ja b-d seletama. Vahest kui ikkagi on mingi selline küsitavusi tekitavam asi, siis ikkagi tuleb seda jälle üle korrata mingeid põhitõdesid.

Millist informatsiooni peaks artikkel sellele võibolla mitte näitust külastanud inimesele andma, et mida ta rõhutama peaks? Kas selle teksti eesmärk on olla rahvavalgustuslik mingil määral?

Mingil määral küll jah, mina ikka usun sellesse ajakirjanduse valgustuslikku rolli ka, kuigi see ei ole üldse moes. Et ta peab esiteks tekitama huvi, et üldse minna seda vaatama, ja teiseks siis mõtestama seda kuidagi. Et see pole isegi oluline, et kuidas ta täpselt, mis diskursusest lähtudes: et kas edastada seda kunstniku enda mõtet või ainult oma mõtteid või toetuda mingitele teistele teoreetikutele. Oluline on lihtsalt see, et ta üleüldse mingisugune mõtestamine toimuks. Et siis juba inimene nagu saab ise edasi vaadata ja fantaasiat kasutada.

Kas Teie meelest peaksid need artiklid ka konkreetse hinnangu sellele näitusele andma?

Mina arvan, et üldiselt ei peaks, tähendab ta võib, aga juba see kui asjast kirjutatakse näitab, et see on oluline sündmus. Ega head ja halba pole ju enam ammu olemas – tähendab, on loomulikult. Ma isiklikult olen hinnanguid andnud sel juhul, kui on mingi selline näitus või kunstisündmus, millest on suhteliselt palju meediakära ja mida nagu peetakse kuidagi nagu eriti oluliseks, aga samas kui ta on vilets, siis ma seda ka ütlen. Aga kui on lihtsalt näiteks kellegi personaalnäitus või mõni väiksem näitus, siis ma lihtsalt ei kirjuta sellest, kui mulle see ei meeldi. Kui meeldib, siis kirjutatakse.

Nendes eelnevates intervjuudes, mis on siin vahepeal olnud, tuli välja, et paljud inimesed ei saa aru, kuidas Postimehe ja Päevalehe sisesed valikud käivad, mida kajastada. Te ütlesite, et kui asi ei meeldi, siis te lihtsalt ei kirjuta sellest, et..

Ega ei tellita minu käest üldjuhul midagi. Ma kirjutatakse seal ikka üks paar, kolm lugu kuus, aga tavaliselt ma pakun neid ise. Et seda on juhtunud nagu väga harva, kui on konkreetset tellitud, et nüüd sellest oleks vaja. See on tegelikult täitsa minu suva, kuidas ma kirjutatakse.

Millised Teie valikukriteeriumid siis on? On need puhtalt emotsionaalsed?

Ei ole, on igasuguseid erinevaid. Ma peamiselt olen palju kirjutatakse ju sellest Pärnust, sest et esiteks ma elan siin, teiseks see on ikkagi üks suuremaid Eesti linnu. Siin on rikas kunstielu, aga kuskil seda nagu väga eriti ei kajastata. Ma leian, et miks mitte ma ei võiks n-ö Pärnu korrespondent olla. Kui siin on midagi sellist – kas mõni kõva personaalnäitus või selline huvitavam üldnäitus, siis kindlasti pakun seda välja ja tavaliselt on see ka sobinud neile. Ja siis, kui ma käin Tallinnas või kuskil mujal ja kui ma jõuan midagi nii põhjalikult vaadata, et sellest saaks kirjutatakse, siis ikka kirjutatakse Tallinna asjadest ka vahest. Nagu näiteks kirjutatakse sellest Evast ja Teelest. See on nagu selline, mis oli igal pool esikaanel, aga kuna Postimehes seda toimetajat ei olnud, siis meil polnud nagu kedagi sinna saadetud. Noh, see oli ju pressikas, keegi oleks pilte saanud ja mis iganes... Sellistel puhkudel annab see eriti tunda, kui ei ole kunstitoimetajat. Nad ei tee nagu vahet, et kas on sama hea või mingi täielik muusika või mingi Madonna – ma ei tea, seda enam vist kajastavad. Sellised asjad võivad juhtuda. Kuna mul veel endal oli huvi neid vaatama minna, siis ma käisin ja läksin ja ka kirjutatakse, sain selle bensusraha tagasi ja...(naerab) Aga see on ikkagi üsna subjektiivne, et ma panin ikka oma, kuna ma ei ole seal ametis, keegi ei maksa selle eest, et teha neid valikuid lehe eest, siis ma ikkagi teatud lähtun subjektiivsetelt oma eelistustest lihtsalt.

Kui palju sellised kunstiariklid tavalistele lugejaid mõjutavad kultuuri tarbima või kunstinäituse külastama? Kas see mõjutab otseselt mingite tööde müüki?

Ma ei oska nüüd üle-Eestilises plaanis, aga siin Pärnus, kuna ma töötan ise ka siin galeriis, siin on küll nagu päevselge see, et kui kohalikus lehes on olnud pikk lugu, siis järgmine päev on näitusel palju rahvast. Kohalikest ta kindlasti mõjutab, maakonnalehtedes aga... Aga Tallinna kohta ma ei oska öelda, seal nii palju toimub, et ma tõesti ei tea seda. Ma lihtsalt kogemata olin ArtDepoo galeriis Tallinnas ükskord. Ajasin mingeid omi asju ja siis seal oli parajasti see Armin Kõomäe ja Arno Maasiku näitus, millest oli hästi palju lärmi ja Kõomägi on mingi ärimise värk. Siis käis seal, hästi oli näha, et käis selliseid inimesi, kes muidu ei käi üldse galeriis. Aga kas nad nüüd käisid seal sellepärast, et nad olid Kõomäe sõbrad või mille pärast seda lehtedes oli kirjutatakse, seda ma tõesti ei oska öelda.

Aga kes peaksid üldse olema nende artiklite autorid? Kas see võib olla reareporter, kas see peaks olema kunstiajaloolane, kas see peaks olema kunstnik ise, kes seal Päevalehes või Postimehes kirjutab?

No, ütleme traditsiooniliselt võiks ta olla kunstiajaloolane, kunstikriitik, kellel on vastav haridus. Aga samas ei ole välistatud ka, kui reporter, kui tal on nagu mingidki teadmised ja huvi. Et väga lolle küsimusi esitada on ka väga ... Ja kunstnikud ise on ka niimoodi, et osad oskavad kirjutada, osad ei oska. Loomulikult kunstnik iseenda näitusest ei peaks kirjutama või see oleks talle endale ka ebahuvitav, see on siis juba puht promo värk. Aga kui sa näiteks korraldad midagi ja siis ise veel kirjutad, ma olen seda teinud oma elus, aga see ei ole üldse kõige meeldivam tunne. Aga osad kunstnikud oskavad väga hästi kirjutada teiste näitustest või üldistest küsimustest, aga osad ei kirjuta jälle üldse. See on individuaalne.

Et see oleneb inimesest siis..

Jah.

Mis võiks iseloomustada head kunstiteemadel kirjutavat ajakirjanikku või millised tunnused muudaksid selle teksti heaks?

Oleks tore, kui ajakirjanik tegelikult ükskõik mis teema puhul, mitte ainult kunsti puhul, natuke ka selle teemaga tutvaks enne, et ta ei hakkaks väga lolle küsimusi küsima. Et vastajal oleks ka huvitav, et ta ei peaks igakord hakkama jälle otsast peale, et mida te oma piltidega öelda tahate.

See kipub jälle selline stampküsimus olevat?

Võiks nagu klišeetid vältida, jah, ja natukene asjaga tutvuda ja natuke vaeva näha, et ega seal muud ei ole, mingit müstikat, aga... Noh, lihtsalt mitte nagu mütsiga lööma minna, siis juba iseenesest tuleb paremini välja, ma arvan. Aga ma ei tea palju neid reportereid. Reporterid kirjutavad mingitest muudest asjadest tavaliselt. Persoonilugusid muidugi tehakse.

Ma kuulsin, et kuna see aeg on praegu selline, et pigem ei taheta teksti väljastpoolt tellida, et toimetusesiseste jõududega hakkama saada. Huvitav kas see tähendab ka seda, et seni maadevahetusest ja lasteaedadest kirjutanud hakatakse kiiresti näitusele saatma?

Ma ei oska öelda, et Postimehes nüüd praegu küll ei ole märganud, et oleks. Aga ma kuulsin kõlakaid, et jah, Päevalehes pidi nii olema. Ma ei tea, kuidas nad siis... Ma ütlen, ma ei ole nii väga jälginud, ausalt...

Kas see mittejälginine tuleneb sellest, et pigem Postimehe suhtes on soojemad tunded või lihtsalt ei ole tellitud või sisuliselt ei paku huvi?

Mul on mingid tendentsid lehte üldse mitte lugeda, see käib kuidagi periooditi, et (naerab). Ega seal nagu minu jaoks palju uut ei öelda. Sellega, mis üldse kunstielus toimub, sellega niikuinii oled kursis... Need leheartiklid ikkagi, Päevalehe artiklid on nagu rohkem suunatud jah sellisele tavalugejale, kes üldse ei ole või on minimaalselt kursis. Kui ma loen, ma loen „Sirpi“ võibolla või Kunst. ee-d, siis nagu seal on nagu ka sellised põhjalikumad käsitlused, mis võiksid ka midagi uut öelda. Aga noh, mingi suvalise näituse kohta, mida ma olen vaadanud kuskilt teisest lehest või kirjutanud – ega see mulle palju ei ütle... Lehed on küll lihtsalt nii lühikesed, et sinna esiteks ei mahugi eriti palju mingit süvaanalüüsi. See ongi rohkem kirjeldamine ja võib-olla sa suudad sinna mingi emotsiooni või mõtte juurde panna, võibolla mitte. Ja osad kirjutavad ainult... ainult mingisugust trenditeoretikute tsitaate näiteks. Ma just hiljuti lugesin ühte näitust, kus ma ise ka käisin, siis ma vaatasin, et seal ei olnud nagu... Ühte teost oli korra mainitud – see koosnes ainult mingitest tsitaatidest... Seda näitust ei olnud absoluutselt tarvis, et selline lugu kirjutada. Sellised lood on ka nagu ka väga nii, et... Et keegi näitab oma eruteeti lihtsalt. Ma võin ise ka neid raamatuid lugeda, kui ma viitsin... Et kuna mul ei ole midagi, kui ma oleksin mingisuguses ametis või töötaks tõesti lehes või mingi koolkond oleks selline ametlik, et ma pean teda järgima või et see tuleks nagu

mu muule tööle kasuks otseselt, siis ma ilmselt teeksin seda aga... Praegu ma arvan, et see on lihtsalt selline, lihtsalt selline vaba ja ei ole nagu tarvidust neid jälgida.

Kui teil tuleb parajasti mingi soov mingisugusest näitusest kirjutada Postimehe tarvis, siis kuidas te sellele ülesandele lähenete? Kuidas see kirjatükk valmib, mida te silmas peate?

Nojah, muidugi ma arvestan, et esiteks seal peavad olema faktid eks ole, et kus näitus, mis näitus, kelle näitus, millal. See tuleb kindlasti – noh, ma tavaliselt – tuleb panna nad eraldi kasti, panen need ise tavaliselt enam-vähem paika. Aga üldiselt ma hakkam otsast kirjutama ja hakkam siis mingitest mõtetest, mis see on tekitanud või mis kõige tugevamalt seoses selle näitusega on tekkinud. Mingid võib-olla tugevamad emotsioonid või olulisemad mõtted, et alustan nagu sellest ja siis... No ega sinna rohkem kui üks, kaks sellist mõttearendust ei mahugi ja siis katsun kuidagi mahutada sinna sellise osa, et oleks eks ole aru saada, mis seal näitusel umbes väljas on, ega sinna rohkem suurt ei mahu. Jah, ja siis lõppu katsun ühe ilusa kokkuvõtte, enamasti tuleb ise, tavaliselt ei punnita (naer).

Aga kes on üldse head kirjutajad? Just vaataks nagu nende Päevalehtede poole pealt?

Ma ei oska niimoodi nüüd öelda just selle ajakirjanduse kohta, ma ütlen ma ei ole nii palju jälginud.

Üldse..

Aga mulle ütleme on meeldinud. Just praegustest noorematest pole nagu mingit lemmikut kujunenud. Ma kunagi... Keegi ütles, et kunstikriitika on vist elamuse arutlus, et see on ealine eripära, et see läheb üle, et need paljud need vanemad kõvad tegijad, ei ka nagu eriti ei kirjuta Noh, Johannes Saar on hea kirjutaja, kuigi me arvamused väga paljus osas lahknevad, aga ta on hea. Ja siis kes meil siin siis nüüd veel on... Noh mõned on sellised, kes on kirjutanud ka, aga viimasel ajal ei ole kirjutanud – Hanna Soans. Siis mulle väga meeldivad Kiwa kirjatükid, ta küll ei kirjuta küll otseselt selliseid näitusearvustusi tavaliselt aga, mingites natuke muudes žanrites, aga on nagu mõtestatud alati. Eks samas paljudel on, kes on kaua lehes töötanud, ütleme Harry Liivrand, Ants Juske, ega neil tekib juba selline...kuidas öelda... rutiin ja väsimus. Ega nendest palju pole lootagi, aga sellistest uematest tulijatest või nendest, kes vahest harva kirjutavad, võib seal võib midagi huvitavat ikka leiduda.

Aga kuidas teie kogemused sellega on olnud, kui teie enda näitustest on kirjutatud mõnda päevalehte?

Ooh...Issand jumal, ma mõtlen kas mingit korralikku arvustust üldse ongi. Mul ei ole neid näitusi nii väga palju olnud.

Mul just tuleb meelde, et kas Anu Aaremäe just ei kirjutanud..

Aa... Anu Aaremäe kirjutab ka tegelikult, kuigi ta ei ole kunstiteadlane või midagi. Ei, üldiselt ta nagu no ei ole nagu väga avaldatud või midagi. Noh, siis omal ajal, kui sai neid kuraatoriprojekte tehtud, siis mis nende kohta oli kirjutatud, siis küll oli asju, mis ajasid vihale, aga see oli nii ammu, ma enam ei mäleta seda kõike..(naer). Teine asi on see kah, et kui ma juba ise olen teinud lehes nii palju, siis ma ei võta seda nagu nii väga südamesse kui selline kunstnik, kes nüüd arvab, et mis lehes kirjutatakse, ongi õige iga kord. (naer) Hea, kui üldse kirjutatakse, väga halvasti ka ei öelda, siis veel parem, et....(naer) Mul ei ole nagu midagi ette heita. Muidugi alati võiks paremini ja sügavamalt ja nii edasi, aga... Aga leht, võib-olla päevaleht mitte ei olegi see koht.

Aga kui te kirjutate lehte, päevalehte, kui palju seal toimetamises on muudetud teie kirjatükke? Kuidas on kogemused toimetamisega?

Toimetamisega on mul ka positiivsed kogemused, minu kirjatükke ei ole ka eriti muudetud, välja arvatud üks kord, kui Ekspressis Harry Liivrand pani mingi iseenda tsitaadi vahele... Justkui mina oleks teda tsiteerinud, see oli väga veider... (naer) Aga tal ei ole tavaliselt sellised asjad kombeks. Aga üldiselt ei ole, kuna ma esiteks ju lihtsalt olen žanrikirjutaja, mu

tekstid nagu väga palju toimetust ei vaja. Ja teine asi – kuna ma olen ise töötanud ajakirjanduses, et kui mulle on öeldud 2500, siis on 2500, ma ei hakka sinna midagi poole rohkem luuletama ja ma tean ka, kuidas seda planeeritakse lehes. Seal olid tavaliselt need vahepealkirjad ja vahest isegi neid väga hästi ei viitsi, et... Pealkirju on muudetud seda ma ka tean, kuidas neid muudetakse. Et ahah, mul on pealkiri 300, aga *layout* lubab 2, siis võetakse üks ära lihtsalt... (naer) Selliseid toimetamisjamasid on aga harva, niikuinii ei lähe üle – vahet ei ole, mis seal täpselt on, peaasi... Selles mõttes, et kui ise tead, kuidas sa kirjutad, siis ei juhtu neid toimetamisjamasid kah. Kui sa nagu loed pika ajalehte, mingi kümme lehte kirjutad sellise filosoofilise essee ja sealt võetakse paari lauset, et see on tegelikult nagu oma viga. Tuleb arvestada lihtsalt kuhu sa kirjutad.

Kuidas Teil selline žanritunnetus kätte tulnud on, kas olete te õppinud ajakirjandust?

Ma olen ju töötanud hästi pikalt selles asjas, kui sa alguses oli Rahva Hää, mis praeguseks on muutunud Õhtuleheks igast ühinemiste ja lahknemiste teel, et ma olen ikkagi väga pikalt töötasin seal, et nagu.. Noh ma nägin pealt kuidas siuke nagu, ta oli tõesti hariv, aga samas noh pikk ja lohisev ajakirjandus muutus siis selliseks nõrgaks ja meelelahutuslikuks. Noh ma nagu tegin kõik selle protsessi läbi et need noh, vahepeal siin üsna selge meelelahutuslik lõhn, mis praegu on, et noh.. Siis ma tulin ju ära nagu lehest kui, kui see läks päris kollaseks, et... see nagu ei ole minu maitse päris. Põhimõtteliselt ma saan aru, miks sellega tegeldakse.

Tavaliselt kunstiartiklid on need, mis kõige vähem klikke saavad, kuidagi tundub niimoodi. Kas seda kunsti on üldse võimalik käsitleda niimoodi, et lugejal suurem huvi tekiks? Või ongi selline eripära?

Ma arvan, et seda ei olegi vaja kõigile pähe määrada ju. Kui sa hakkad teda nagu kunstlikult kuidagi niimoodi turustama ajakirjanduslikus mõttes, siis sellest ei tule midagi head. Kunsti puhul tuleb ikkagi tegeleda asja sisuga. Ta töötab nagu teistmoodi, seda ei olegi vaja miljoneid lugema ja vaatama, ta töötab nagu kuidagi rohkem sellises üldises infoväljas, et ta on kuskil olemas ja ta mõjutab seda infovälja aga... Kõik inimesed ei peagi ju aru saama, teadvustama seda.

Kas see on üldse nagu probleem- need meil ilmuvad kunstiartiklid. Kiputakse ütlema, et neid on liiga vähe, võiks alati rohkem olla, lehed ütlevad vastu, et neil pole leheruumi...

Noh, kui ta nüüd veel vähemaks jääb kui praegu, siis muidugi hakkab problemaatiliseks minema, aga praegu meil veel, hetkel on enam-vähem talutav. Noh mitte üliroosiline aga mitte ka katastroofiline, minu meelest.

2. 8 Leonhard Lapin

Kunstnik ja õppejõud

Kuku klubi, Tallinn. 24. aprillil 2009

Kui tihti Te loete Postimehes ja Päevalehes ilmuvaid kunstiaartikleid?

Lugu selles, et Postimees käib mul kodus. Päevalehte loen ma siin [Kuku klubi] üleval, nii et see kohvikus käivad need kunstnikud ja kõik nii-öelda intelligendid käivad üksteist kohtamas, sagedasti on need tööalased kohtumised. Siis loen ma seda Päevalehte ka, Sirpi ka muidugi. Sird käib mul ka.

Mis puudutab neid Päevalehti, siis see kunsti osa on väga vilets. Ma ütlen kohe vilets. Esiteks, et see kunst on nagu teisejärguline. Ma võrdlen näiteks kultuuri spordiga. Kui vaatame, kui suur maht antakse spordile ja kui suur maht antakse kultuurile, siis see ei ole võrreldav. Ja see on küsitav, kas tõesti lugejaskonda huvitab sport niipalju rohkem, kui ütleme kultuur, sest kas on tehtud vastavaid uuringuid ja selgitatud välja? Võib-olla seal pensionieas inimesed on väga kultuurihimulised ja lugejaskonnas ka võib-olla neid kultuurihuvilisi on sama palju kui spordihuvilisi. Esileheküljele kultuur jõuab ainult seoses skandaalidega. Väga harva, kui mingi suur näitus või kontsert... Olen ise rääkinud siin muusikute ja heliloojatega, et saavad mingi suure rahvusvahelise preemia või on mingi väga oluline kontsert kusagil olulisel kohal, siis jõuab mingi väike nupuke ainult aga kui mingi sportlane saab Euroopa meistrivõistlustel 10. koha või suusatamises nad tulevad 10 ja 20 vahele, siis on lehed, esileheküljed täis. Ja korvpallimeeskonnad... Hale! Eesti korvpall saavutused on haledad – pidevalt esilehekülgedel. Sport on väga mütoligiseeritud. Ega mina ei ole spordi vaenlane – ma nooruses tegin sporti ja ma pooldan seda, et noored spordiga tegelevad. Aga lihtsalt need disproportsioonid on suured. Rahastamises on ka teada, kui palju sport saab ja kui palju kultuur. Kunstist ma üldse ei räägi, [kujutav] kunst saab kõige vähem kõigist kunstidest.

Teine asi: on tähtsamad kunstisündmused ja vähemtähtsamad kunstisündmused. On näiteks näitusi, mis toimuvad Kumus, suured näitused... Teed Kumus suure näituse, ilmub sul mingi lühiaartikkel, kui teisel, kes teeb mingis teisejärgulises... Kunstnik, kes on alles algaja – võib-olla huvitav küll, aga mitte midagi saavutanud – teeb kusagil teisejärgulises galeriis näituse ja sellest on sama suur artikkel. Ja sageli väga tähtsad näitused jäävad üldse kajastamata.

No näiteks siin löödi tohutut kella [Evald] Okase raamatu üle – noh, seda on nii palju reklaamitud juba ja selle ilmumine küll ei ole mingisugune tähtsündmus. Neid raamatuid siin ühel või teisel ja palju huvitavamaid... Hea, et seda kajastatakse, aga sageli on asi nii, et seal on teatud kirjutajad ja sageli need kirjutajad pole üldse kunstiteadlased või kriitikud. Lihtsalt kunstihuvilised, kes kirjutavad nendesse päevalehtedesse artikleid. Ja kirjutavad niimoodi tuttav tuttavast. Ma panen tähele kirjanduse puhul, aga kunstis ka – seal niisugune põlvkondlik käitumine ka domineerib. Nooremad kriitikud tutvustavad ainult nooremat põlvkonda. Käib nagu selline oma põlvkonna haipimine. Ja vaadata asju nii, et mis on tõeliselt väärtuslik... Ja toimetajad siis ka ütleme, reklaamivad siis, ütlen otse välja – kitsimeistreid. Need on rahva hulgas populaarsed, kuid mitte oma loominguliste saavutustega, vaid sellega, et nad meeldivad massidele. Seal on see laulja, kes teeb neid õudseid maale... Vahepeal olid kõik need lehed täis... Ma ei mõtle seda Navitrollat...

Mart Sandrit mõtlete?

Jah, Mart Sander. See kunst on ju ikka õudne, mida ta teeb. Ja teda on kõik lehed täis. Seltskonnategelasi... Kui me võtame näiteks Helsingin Sanomat – ma ei tea, mis lehte võiks Eestis võrrelda Helsingin Sanomatiga. Ma olen Soomes õpetanud kaheksa aastat, ma tunnen seda soome kultuuri päris hästi. Kui sa satud juba Helsingin Sanomati, siis sa oled koteeritud kunstnik. Minust on ilmunud artikleid, mul on olnud seal näituseid. Soomlased ütlevad – voh, nüüd sa oled tehtud mees, sest sinna tõesti valivad välja kunstiharidusega kunstikriitikud.

Valivad välja ainult tipptegijaid ja tippnäitusi. Ruumi on vähe, näitusi tohutult palju. No soomlasi on ka viis korda rohkem, seal on ka viis korda rohkem näitusi. Näitusi on isegi 10 korda rohkem ja tegijaid on rohkem. Seda peaks need üleriiklikud päevalehed ikkagi arvestama. Seda professionaalset taset – see ei tähenda, et peaks ainult vanu olema, on ka noori väga andekaid, tulevad mingite uute asjadega välja.

Õeldakse nii, et lehed on läinud natuke kollaseks. Kui me võtame neil need pühapäevalehed, eriti veel Postimehe vahel ilmuv Arter, see on täiesti kollane leht. Päevalehel ei ole nii kollane see... Seal ikkagi kultuuriinimesed esinevad pikemate artiklitega. Niimoodi, et Päevaleht nagu ei ole seda teed läinud. Igal juhul, see kipub minema kollaseks ja sama kollane on see igapäevane jooksev kunstikriitika. Tähelepanu äratavad igasugused seltskonnakangelased nagu see Mart Sander või Navitrolla või Tauno Kangro näiteks. Tõelised profid on teisejärgulised.

Minu käest sageli küsitakse arvamust sinna Postimehesse. Aga mitte kunagi kunsti küsimuses. Ma olen esinenud seal kõikvõimalikes sotsiaalsetel teemadel ja mõnikord ka linnaehituse küsimustes, mis on Tallinnas jube. Nii et mina ei ole absoluutselt rahul sellega... Kui võtame näiteks majanduslehekülje, siis seal ei tutvustata mingeid turumüüjaid või mingisuguseid haltuurafirmasid, kes tegelikult tegelevad mingi jampsiga. Eestis müüakse ju edukalt tont teab mida! Aga ikkagi räägitakse majandusprobleemidest või püütakse võtta tipptasemel spetsialiste ja nii edasi. Iga jobu ei esine majanduslehekülgedel ja võib-olla ka poliitikalehekülgedel. Aga kunstis, tuleb välja, et kunst on nagu igäihe asi. Sellel on väga sovjetlik mekk ja teine, väga kollane mekk. Et kui nüüd mina võtaks kätte ja jookseks nüüd alasti – võib-olla mitte alasti, võib-olla hoopis mingid asjad küljes, üksinda alasti enam ei mõju – mööda linna ringi ja politsei võtaks mu kinni, siis ma oleks kohe seal lehes sees. Ma teen suure näituse – kajastused on sageli olnud väga kahvatud. No ütleme, kui juubeli oli, siis kirjutati, aga see on ka jällegi selline problemaatiline... Mõjub see, et Okas on seal üle 90, mina sain 60, siis nad kirjutasid minu näitusest. Muidu lähevad väga olulistest kunstisündmustest mööda. Siin on olnud suuri rahvusvahelisi näituseid, mida kajastatakse väga pinnapealselt. Küsimus ei ole selles, et artiklid peavad olema pikad – nad peaksid olema täpsed, informatiivsed. Ja üldiselt seal ei anta hinnangut. Helsingin Sanomatis, aga üldse lääne väljaannetes, seal ei öelda, kas on halb või hea, lihtsalt tutvustatakse seda loomingut. Nende funktsioon on olla tutvustav. Sest kirjanduskriitikat tehakse näiteks Loomingus. Aga päevalehes kedagi maha teha või öeldakse, et kahtlane või nii, see ei ole mõistlik. Selle pärast, et rahva silmis on kõik kunstitegijad kahtlased tüübid niigi ja paljud arvavad, et see toimub mingite pidude ja joomingute vahelt ja vaata, et rahva raha arvelt. Kui seda veel üks kriitik halvustab seda loomingut, siis see ei ole asjakohane. Need lehed on ikkagi informatsiooni andmiseks. Näiteks kui inimene saab hakkama mingi kuriteoga, siis öeldakse, et ei tohi teda enne süüdi mõista lehtede veergudel, kui ta pole kohtu poolt süüdi mõistetud. Aga kunstniku või kirjaniku võib kohe süüdi mõista. Üks inimene, üks aramus. Sest praegu on see kunsti- ja kultuurielu üldse nii lai, et ühele meeldib jats, teisele meeldib poplaul, kolmandale sümfooniline muusika. Kujutage ette, et nüüd üks jatskriitik, kes ei ole kunagi Bachi kuulanud õieti, hakkab nüüd arvustama Bachi. See on jamps. Ma olen pannud tähele, et Helsingin Sanomat seda kunagi ei tee. Seal on ainult informatsioon. Ja kriitika ilmub spetsiifilistes väljaannetes. Seal tegijate ringkond jälgib seda kriitikat ja saab aru, mis põhjusel on ühte-teist kritiseeritud. Sageli kritiseeritakse ka ebaõiglaselt, aga siis ma saan kohe aru, ahhaa noorema põlvkonna inimene, ta võib-olla ei saa mu loomingust üldse aru. Aga samal ajal võib-olla vihjab mõnede asjadele, mida ma tähele ei pane. Seda tuleb võtta niimoodi loominguliselt. Aga meil on see hierarhiliselt ja metodoloogiliselt täiesti sassis. Toimetajad, peatoimetajad ei ole endale selgeks teinud, milline peaks olema üks lehe kunstikriitik.

Kas Te olete täheldanud ka Postimehe ja Päevalehe kajastuses erinevusi? Kumba Te ise eelistate?

Ma olen harjumusest tellinud seda Postimeest ja ma olen juba mõnda aega mõelnud, et peaks ära vahetama lehe. Inertsist lihtsalt inimene tellib. Mina inertsist ostan Eesti Ekspressi ja pärast kirun iseennast pool tundi – midagi pole lugeda. Eesti Ekspress on omaette liin veel. See kultuurilisa Areen on küllaltki asjalik. Seda ma aktsepteerin, aga seal kunstiartikleid on vähe, põhiliselt kirjanikud, filosoofid, sotsiaalteadlased – seal kunsti on väga vähe.

Kuid kellele need lehtedes ilmuvad kunstiartiklid mõeldud on? Kes sellest kasu peaks saama? Mitte mina, mitte minule pole need orienteeritud. Tegelikult need tavalugejat eksitavad.

Eksitavad? Et seal kajastatakse kedagi, kes seda tegelikult ei vääri...?

Just. Tavalugejad vaatavad seda, et... Eestis pole ju kunstiturgu olemas, aga paljud investeerivad läänes investeerivad kunsti, ilma et seda kunsti tunneksid. Kasutavad spetsialistide abi sageli, aga sageli loevad sealt Helsingin Sanomast või kusagilt Figarost või mõnest sellisest lehest – vot näed, see kunst on seal sees ja tunnustatud ja ostavad lihtsalt kunsti sellel eesmärgil, et investeerida sinna.

Kunstiga on nii, et meedia mõjul – mõni asi võib hetkega olla õudselt efektne ühe korraga. Aga teinekord vaatad, et enam ei ole ja aasta pärast viskad pööningule. Aga hea kunsti väärtus on see, et ma vaatan aastaid ja ma leian koguaeg midagi. See sügavus on sees. Need turule orienteeritud tööd... Sageli kunstniku teadlikult teevad – nad katsetavad, mis müüb. Vaadatakse kunstnikke, kelle tööd hästi müüvad, katsetatakse nende laadi järgi ja müüb neid edukalt. Tekitatakse segadust.

Agas millist informatsiooni need artiklid lugejale andma peaksid?

Ma ütlen, et kui neid artikleid kirjutavad asjatundjad, kes tunnevad Eesti kunsti hästi, siis nad ikkagi peaksid valima need olulised näitused, mis mõjutavad kunstielu. On need siis noorte või vanade tegijate näitused ja mitte ainult kodumaised. Näiteks millega Sirp sai hakkama – ta kaotas ära selle kunstirubriigi, kus keegi on esinenud välismaal. Kaotati ära julmalt. Kunstnike liit protestis selle vastu... Sest näiteks mina sain sealt teada, kus minu sõbrad, tuttavad, kolleegid on esinenud. Ma esinen ka pidevalt rahvusvahelistel näitustel, aga mingit infot ei tule. Muusikas on see siamaani alles, aga kunstis kaotati ära. Täitsa jama. Õeldi, et teil ilmub see kunstialmanahh, et seal on see info niikuinii sees. Aga tegelikult see ilmub neli korda aastas ja sinna ei jõua kogu informatsioon, ilmub ka hilinevalt. Aga lehest ma sain kohe teada, kas keegi tuttav esineb. Ma eelmisel aastal esinesin 20 välisnäitusel, aga keegi ei teagi Eestis seda. Samal ajal mingi muusik rändab ringi ja esineb, annab kontserte, ilmub info ja see tõstab ka tema mainet. Aga siin tuleb välja, et nagu mingi provintsikunstnik oleks – no ei teatagi. Selles mõttes lehtes ikkagi peaksid heal tasemel asjatundjad – neid tuleks ka valida – väga harva, et tõesti... Areenis ka kirjandusest kirjutavad ikkagi tipptegijad sageli, siis kunsti osas on sageli täitsa juhuslikud tegijad, kirjutavad sinna, valik on väga juhuslik, sageli korporatiivne, sõbrad toetavad sõpru, põlvkond põlvkonda, mis on tegelikult täiesti vastuolus kultuuri tegeliku olukorraga.

Kas Teie meelest on praegu ka mõnda head kirjutajat, keda välja tuua?

Häid kirjutajaid on ikka olnud. Näiteks Ants Juske on kirjutanud Eesti Päevalehes ikka täiesti korralikke artikleid läbi aegade. Ja Teet Veispak on kirjutanud häid artikleid. Aga Teet Veispak näiteks ütleb, et ei võeta vastu enam tema artikleid lehtedesse. Neil on omad mingid kirjutajad ja nad ei võta isegi vastu enam. Selekteerivad ja... Eelistatakse mingisuguseid teisejärgulisi kirjutajaid ja oma tuttavaid.

Muidugi üks asi on see ka, et need honorarid on naeruväärsed. Läheb mitu tundi selle tooriku kirjutamiseks, mina tavaliselt järgmine päev prindin välja ja korrigeerin... Ütleme, üks viis tundi läheb ära. Isegi vaene, tagasihoidlikult makstud õppejõud viie tunni loengute eest 1000 krooni. Aga need on ju kommertsväljaanded – makstakse sulle nende artiklite eest... Ma olen ilmselt maksimaalselt saanud 1000 krooni. Mitu tundi tööd, see on spetsiifiline tekst – ma ei ütleks, et see mingi tasu on. Ma arvan, et kui nad tellivad majandusteadlase käest artikli, siis nad kindlasti maksavad kaks korda rohkem. Ma kirjutan ka väga valikuliselt, ma ei kirjuta

niisama. On tellitud siia-sinna, aga ma ütlen, et kui mulle asi ei meeldi, siis ma ei kirjuta. Ma olen võtnud selle põhimõtte, et ma kunagi ei kirjuta halvasti. Kui on halb kunst või looming on vilets, siis ma üldse ei kirjuta. Kui ma kritiseerin, siis sotsiaalseid olukordi.

Kui Te ise lehtedesse kunstikriitikat kirjutate, siis kuidas...?

Ma kirjutan ikkagi ainult siis, kui mulle öeldakse.

Ja kui Teile miski meeldib?

Jah. Ma olen kirjutanud rohkem Sirpi. Postimees on minult tellinud rohkem selliseid sotsiaalkallakuga artikleid millegipärast. Artiklid on meeldinud ja peatoimetaja aeg-ajalt ütleb seal Juskele, et ütle Lapinile, et ta kirjutaks midagi. Aga harva. Põhiliselt ma olen kirjutanud kunsti almanahhi ja Sirpi. Mulle ei meeldi selliste päevakajaliste asjade kirjutamine, mulle meeldib hoopis sügavam lahtimõtestamine. Kataloogidesse olen kirjutanud. Põhiliselt ikka erialaväljaannetes.

Tegelikult artiklid peaksid olema informatiivsed ja sellega saaks üks haritud kunstiteadlane – ta ei pea ju olema mingi tipp lausa, aga ütleme, et korraliku haridusega – kes näeb kunsti elu ka laiemalt, mitte Tallinna-keskselt. Noh, peab ikka jälgima, mis on teistes linnades ka, see on selge. Kui ma oleks selline lehe kunstitoimetaja, siis mul oleks selline agentide võrk, kes informeerivad mind, mis toimub seal. Ja tuleks sõita kohale, vaadata, või tellida kohapealt mingi artikkel. Aga informatiivsus on kõige tähtsam. Me peame ühiskonda harima ükskõik mis kunsti alal saavutustega. Sest näitusi on nii palju, kunstnikke on nii palju. Ebaõnnestunud asjade kõrval on pidevalt ka väga häid asju.

LISA 3: Kodeerimisjuhend

Analüüsiühikuks on üks artikkel.

- a) Järjekorranumber
- b) Väljaanne
- c) Kuupäev
- d) Artikli pealkiri
- e) Autor KOOD
 - 1. Toimetusse kuuluv ajakirjanik 1
 - 2. Vabakutseline ajakirjanik 2
 - 3. Kunstikriitik, -ajaloolane 3
 - 4. Kunstnik 4
- f) Artikli žanr KOOD
 - 1. Retsensioon, arvustus 1
 - 2. Uudisnupp 2
 - 3. Intervjuu 3
 - 4. Olemuslugu, reportaaž 4
 - 5. Fotogalerii, -reportaaž 5
- g) Kunstivorm KOOD
 - 1. Kujutav kunst 1
 - 2. Audio-visuaalne kunst 2
 - 3. Tarbekunst 3
 - 4. Muu 4
- h) Kunstitööde kirjeldus KOOD
 - 1. Tööde ainese kirjeldus 1
 - 2. Tehnika kirjeldus 2
 - 3. Materjali kirjeldus 3
 - 4. Kunstistiili kirjeldus 4
- i) Näituse kirjeldus KOOD
 - 1. Näituseruumi kirjeldus 1
 - 2. Näitusekülastajate kirjeldus 2
- j) Kunstniku kirjeldus KOOD
 - 1. Kunstniku välimuse kirjeldus 1

- 2. Eluloolised andmed 2
- 3. Tervikloomingu kirjeldus 3

k) Millist informatsiooni antakse kujunduselementides?

	Kunstniku isik	Konkreetne teos	Näitus(esaal) tervikuna (sh näituse avaüritus)	Esindatud kunstistiil
1. Foto	1	6	11	16
2. Pealkiri	2	7	12	17
3. Väljavõte	3	8	13	18
4. Juhtlõik	4	9	14	19
5. Pildiallkiri	5	10	15	20

l) Artikli autori hinnang näitusele KOOD

- 1. Positiivne, kiitev 1
- 2. Negatiivne, kriitiline 2
- Seisukohta ei võeta, kirjeldav 3

LISA 4: Artiklite autorid

3.1 Eesti Päevaleht

Autor	Artiklite arv
Ants Juske	50
Rauno Thomas Moss	1
Tanel Veenre	6
Sandra Jõgeva	2
Mari Kodres	1
Ave Randviir	2
Maris Meiessaar	1
Kadri Mälk	1
Juhan Maiste	1
Kati Ilves	1
Jaan Elken	1
Andreas Trossek	2
Riho Laurisaar	2
Eda Post	3
Rain Kooli	1
Tiiu Laks	1
Siram	1
Juta Kivimäe	1
Riin Kübarsepp	1
Johannes Saar	1
(autor märkimata)	32
Artkleid kokku	112

3. 2 Postimees

Autor	Artiklite arv
Laura Kuusk	1
Rein Veidemann	1
Urve Eslas	1
Siram	11
Riin Kübarsepp	2
Tiina Kolk	5
Janar Ala	4
Mai Levin	2
Vahur Koorits	1
Tiina Väljaste	1
Imbi Palju	1
Anu Aaremäe	14
Valner Valme	3
Karin Hallas-Murula	1
Kiwa	2
Kairi Prints	1
Teet Veispak	2
Immo Mihkelson	1
Urmas Oja	1
Kerttu Soans	1
Andreas Trossak	1
Agnes Kuus	1
(autor märkimata)	67
Artikleid kokku	125